

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЄРОСОВА АНАСТАСІЯ АНАТОЛІЇВНА

УДК342.531.43:34.07:339.924(4)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВЕРХОВНОГО СУДУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

081 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на

відповідне джерело

А. А. Єрсова

Науковий керівник
Калмикова Олена
Вікторівна, кандидат
юридичних наук,
професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Єросова А. А. Адміністративно-правове регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2025.

Дисертаційну роботу присвячено адміністративно-правовому регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції, як найвищого органу судової влади, здатного забезпечувати єдність судової практики, верховенство права та належне здійснення правосуддя.

Визначено, що незважаючи на суттєвий вплив та взаємозалежність кожного етапу реформування судової системи України від змін політичного вектору, курс на європейську інтеграцію, оголошений ще у 1994 році, відображається і в процесі постійних реформ судочинства. Найкращі практики Європейського Союзу все активніше інтегруються у нормативно-правові акти України, що регулюють судову діяльність. Надання Україні у 2022 році статусу кандидата на членство в Європейському Союзі вимагає від судової системи забезпечення незалежності, некорумпованості та професійної компетентності суддів на найвищому рівні.

Виявлено ознаки європеїзації судової системи України, а саме: процесність, а не разове явище, період реалізації якого може тривати десятки років; наявність щонайменше двох суб'єктів забезпечення (зазвичай декілька держав-членів Європейського Союзу, що беруть активну участь); складність і багатокомпонентність процесу, який включає певні етапи адаптації українського законодавства у сфері судочинства до стандартів ЄС; засвоєння найкращих євроатлантичних та європейських цінностей верховенства права та законності; чітко визначена кінцева мета – набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

Становлення Верховного Суду розглянуто в межах чотирьох взаємопов'язаних і доповнюючих один одного періодів. Перший період – «Правонаступництво Верховного Суду УРСР» (1991–1996 роки) – характеризується переходом повноважень від Верховного Суду УРСР до Верховного Суду України та закладенням первинних засад його функціонування. Другий період – «Конституційне утворення незалежності Верховного Суду України» (1996–2010 роки) – зосереджувався на реалізації конституційних положень щодо побудови судової системи, проведенні першої судової реформи та поступовому зміцненні незалежності Верховного Суду. Третій період – «Простий Верховного Суду України та залежності судової влади від політичної волі» (2010–2016 роки) – відзначався суттєвим звуженням повноважень суду, підвищеною залежністю судової влади від політичного впливу та обмеженням можливостей забезпечення єдиного застосування законодавства. Четвертий період – «Європейський вектор реформування Верховного Суду» (2016 рік – до сьогодні) – характеризується відновленням та посиленням ролі Верховного Суду, впровадженням європейських стандартів судочинства, реформуванням судової системи з метою підвищення незалежності, ефективності та прозорості правосуддя.

Запропоновано доповнити Конституцію України новим абзацом 4 статті 125 та викласти його в такій редакції: «Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, що відображається у таких повноваженнях: здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; надання висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою; забезпеченні однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом; забезпеченні апеляційних та місцевих судів методичною інформацією з питань

правозастосування», з метою посилення ролі правового статусу Верховного Суду.

Аргументовано, що адміністративна складова у забезпеченні діяльності Верховного Суду включає комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, спрямованих на створення належних умов для ефективного здійснення правосуддя. Вона охоплює внутрішнє судове адміністрування, що забезпечує стабільне функціонування суду, організаційне управління, спрямоване на ефективність кадрових, документальних та діловодних процесів, а також нормативно-регуляторну діяльність, яка унормовує процедури судочинства.

Виявлено ознаки адміністративної складової у забезпеченні діяльності Верховного Суду, а саме: є невід'ємним елементом системи судового управління та має управлінський характер; забезпечується як внутрішніми суб'єктами (суддями на адміністративних посадах та апаратом суду), так і зовнішніми (ВРП, Міністерством фінансів та іншими уповноваженими органами); її метою є створення організаційних, ресурсних і нормативних передумов для незалежного та ефективного здійснення правосуддя; охоплює кадрове забезпечення, діловодство, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне супроводження та електронне судочинство; реалізується у межах законодавчих та нормативних механізмів, таких як Закон України «Про судоустрій і статус суддів», процесуальні кодекси, положення про апарат суду та внутрішні нормативні акти.

Сформовано модель класифікації суб'єктів адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду за такими критеріями: а) за рівнем впливу виділяють суб'єкти загальнодержавного рівня (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства), спеціалізовані центральні органи судового врядування (ВРП, ВККСУ, ДСА, Національна школа суддів) та внутрішні управлінські структури Верховного Суду (керівництво та апарат суду); б) за функціональним призначенням – кадрові,

фінансово-ресурсні, інформаційно-аналітичні, наглядово-контрольні та нормотворчі суб'єкти; в) за формою участі – пряме адміністрування, опосередкована участь та консультативно-дорадчий вплив; г) за інституційною належністю – органи державної влади, судові органи врядування, органи професійного суддівського самоврядування та недержавні суб'єкти.

Визначено, що фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності Верховного Суду виступають взаємодоповнюючими елементами адміністративної системи суду, які спільно створюють умови для стабільного, ефективного та незалежного здійснення правосуддя. Ці дві складові не існують окремо, а взаємодіють, формуючи комплексну систему ресурсної та організаційної підтримки функціонування судового органу. Матеріально-технічне забезпечення охоплює службові приміщення, зали судових засідань, архіви, кабінети апарату, меблі та офісне обладнання, технічні засоби для судових процедур, транспортні ресурси та інші майнові компоненти. Вказане забезпечує безперервність судового процесу, комфортні умови для роботи суддів і працівників апарату та належну інфраструктурну основу діяльності суду. Фінансове забезпечення передбачає системне формування, розподіл і ефективне використання бюджетних коштів для оплати праці суддів і апарату, покриття витрат на функціонування суду, придбання ресурсів для процесуальної діяльності та фінансування програм підвищення кваліфікації. Ця складова гарантує ресурсну стабільність, підтримку діяльності суду та реалізацію його завдань у межах законодавчо визначеної компетенції.

Доведено, що у межах системи інформаційного забезпечення діяльності Верховного Суду існує кілька взаємопов'язаних вимірів: нормативно-правовий, який визначає регулятивну основу функціонування інформаційних систем суду; організаційно-інституційний, що забезпечує узгодженість і безперервність інформаційних потоків через роботу структурних підрозділів суду та Державної судової адміністрації України; технологічний, який

передбачає впровадження електронного судочинства, цифрових реєстрів та автоматизованих систем документообігу; аналітико-методологічний, пов'язаний із формуванням аналітичних оглядів та правових висновків; і комунікаційно-просвітницький, що реалізується через публікації, веб-портали та взаємодію з громадськістю для підвищення прозорості та довіри до судової влади.

Проведено систематичний аналіз зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності найвищих судів Польщі, Німеччини, Франції та Австрії. Ефективне функціонування цих інституцій ґрунтується на поєднанні прозорого фінансового та матеріально-технічного забезпечення, чіткої внутрішньої регламентації діяльності суду, колегіальних механізмів розгляду справ та активного використання цифрових технологій. Уникнення надмірної централізації та політичного впливу забезпечує автономію суду і стабільність судової практики, що підтверджується досвідом Польщі щодо деталізації фінансування і Німеччини – через внутрішні регламенти та механізми контролю за добором суддів.

Аргументовано, що порівняльний аналіз організаційних та процедурних рішень в зарубіжних судах демонструє значну залежність ефективності від інтеграції колегіальних процесів, чіткого розподілу функцій між апаратом суду та незалежними органами контролю, а також прозорості кадрових процедур. При адаптації таких рішень до українських умов доцільно запозичити елементи німецької та австрійської моделей щодо внутрішньої регламентації та колегіальності розгляду справ, французького підходу до кадрової стабільності та прозорого фінансування, одночасно уникаючи надмірної залежності суду від виконавчої влади, що забезпечить ефективність і незалежність Верховного Суду.

Запропоновано низку законодавчих змін для забезпечення ефективного адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду, а саме:

доповнити статтю 87 Бюджетного кодексу України новою частиною, яка визначає, що фінансування Верховного Суду здійснюється виключно за рахунок коштів загального фонду державного бюджету, а надходження від судового збору спрямовуються на розвиток інфраструктури, цифровізацію правосуддя та підвищення кваліфікації суддів і працівників апаратів судів;

внести зміни до статті 148 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», доповнивши її частиною 2¹, яка закріплює прозорий механізм використання бюджетних коштів та коштів від судового збору для модернізації судової системи та впровадження електронного правосуддя;

внести зміни до частини вісімнадцятої статті 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», закріпивши обов'язок Державної судової адміністрації України розробляти трирічний план модернізації інфраструктури Верховного Суду.

Ключові слова: Верховний Суд, правосуддя, судочинство, судоустрій, адміністративно-правове регулювання, європейська інтеграція, інформаційне забезпечення, Електронний суд, Європейський Союз, принципи судочинства, доброчесність суддів, організаційне забезпечення, судова влада, судовий контроль, судовий захист, апарат суду.

SUMMARY

Yerosova A.A. Administrative and legal regulation of the activities of the Supreme Court in the context of European integration. – **Qualification scientific work in the form of a manuscript.**

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law». National University of Life Resources and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the administrative and legal regulation of the activities of the Supreme Court in the context of European integration, as the highest body of judicial power, capable of ensuring the unity of judicial practice, the rule of law and the proper administration of justice.

It is determined that despite the significant influence and interdependence of each stage of reforming the judicial system of Ukraine from changes in the political vector, the course for European integration, announced back in 1994, is also reflected in the process of constant reforms of the judiciary. The best practices of the European Union are increasingly being integrated into the regulatory legal acts of Ukraine that regulate judicial activity. Granting Ukraine the status of a candidate for EU membership in 2022 requires the judicial system to ensure the independence, non-corruption and professional competence of judges at the highest level.

Signs of Europeanization of the judicial system of Ukraine have been identified, namely: proceduralism, not a one-time phenomenon, the period of implementation of which can last for decades; the presence of at least two entities of provision (usually several EU member states that actively participate); the complexity and multi-component nature of the process, which includes certain stages of adaptation of Ukrainian legislation in the field of justice to EU standards; the assimilation of the best Euro-Atlantic and European values of the rule of law and legality; a clearly defined ultimate goal - gaining full membership in the European Union.

The formation of the Supreme Court is considered within the framework of four interconnected and complementary periods. The first period - "Succession to the Supreme Court of the Ukrainian SSR" (1991-1996) - is characterized by the transfer of powers from the Supreme Court of the Ukrainian SSR to the Supreme Court of Ukraine and the establishment of the primary principles of its functioning. The second period – “Constitutional affirmation of the independence of the Supreme Court of Ukraine” (1996–2010) – focused on the implementation of constitutional provisions on the construction of the judicial system, the implementation of the first judicial reform and the gradual strengthening of the independence of the Supreme Court. The third period – “The decline of the Supreme Court of Ukraine and the dependence of the judiciary on political will” (2010–2016) – was marked by a significant narrowing of the powers of the court, increased dependence of the judiciary on political influence and limited opportunities to ensure the uniform application of legislation. The fourth period – “European vector of reforming the Supreme Court” (2016 – to date) – is characterized by the restoration and strengthening of the role of the Supreme Court, the introduction of European standards of judicial proceedings, and the reform of the judicial system in order to increase the independence, efficiency and transparency of justice.

It is proposed to supplement the Constitution of Ukraine with a new paragraph 4 of Art. 125 and reword it as follows: “The Supreme Court is the highest court in the judicial system of Ukraine, which is reflected in the following powers: conducting an analysis of judicial statistics, summarizing judicial practice; providing opinions on draft legislative acts relating to the judicial system, judicial proceedings, the status of judges, the execution of court decisions and other issues related to the functioning of the judicial system; ensuring the uniform application of legal norms by courts of different specializations in the manner and manner determined by procedural law; providing appellate and local courts with methodological information on law enforcement issues”, in order to strengthen the role of the legal status of the Supreme Court.

It is argued that the administrative component in ensuring the activities of the Supreme Court includes a set of interrelated organizational and legal measures aimed at creating appropriate conditions for the effective administration of justice. It covers internal judicial administration, which ensures the stable functioning of the court, organizational management aimed at the efficiency of personnel, documentary and clerical processes, as well as regulatory activities that regulate judicial procedures.

The features of the administrative component in ensuring the activities of the Supreme Court are identified, namely: it is an integral element of the judicial administration system and has a managerial nature; it is provided by both internal entities (judges in administrative positions and the court staff) and external entities (the High Council of Justice, the Ministry of Finance and other authorized bodies); its purpose is to create organizational, resource and regulatory prerequisites for the independent and effective administration of justice; covers personnel support, office management, financial and logistical support, information support and electronic justice; is implemented within the framework of legislative and regulatory mechanisms, such as the Law of Ukraine "On the Judicial System and the Status of Judges", procedural codes, regulations on the court apparatus and internal regulatory acts.

A model for classifying subjects of administrative support for the activities of the Supreme Court has been formed according to the following criteria: a) by level of influence, subjects of the national level are distinguished (Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, ministries), specialized central bodies of judicial governance (**HCJ**, HCCU, SJA, National School of Judges) and internal management structures of the Supreme Court (management and court apparatus); b) by functional purpose - personnel, financial and resource, information and analytical, supervisory and control and rule-making subjects; c) by form of participation – direct administration, indirect participation and consultative and advisory influence; d) by institutional affiliation – state

authorities, judicial bodies, bodies of professional judicial self-government and non-state actors.

It has been determined that the financial and logistical support of the Supreme Court are complementary elements of the administrative system of the court, which together create conditions for the stable, effective and independent administration of justice. These two components do not exist separately, but interact, forming a comprehensive system of resource and organizational support for the functioning of the judicial body. Logistics and technical support includes office premises, courtrooms, archives, staff offices, furniture and office equipment, technical means for judicial procedures, transport resources and other material components. It ensures the continuity of the judicial process, comfortable conditions for the work of judges and staff, and an appropriate infrastructure basis for the court's activities. Financial support involves the systematic formation, distribution and effective use of budget funds to pay judges and staff, cover court operating costs, purchase resources for procedural activities and finance training programs. This component guarantees resource stability, support for the court's activities and the implementation of its tasks within the framework of its legislatively defined competence.

It is proven that within the system of information support of the Supreme Court's activities there are several interrelated dimensions: regulatory and legal, which determines the regulatory basis for the functioning of the court's information systems; organizational and institutional, which ensures the consistency and continuity of information flows through the work of the structural divisions of the court and the State Judicial Administration; technological, which involves the implementation of electronic justice, digital registers and automated document management systems; analytical and methodological, associated with the formation of analytical reviews and legal opinions; and communication and educational, which is implemented through publications, web portals and interaction with the public to increase transparency and trust in the judiciary.

A systematic analysis of foreign experience in administrative and legal support of the activities of the highest courts of Poland, Germany, France and Austria was conducted. The effective functioning of these institutions is based on a combination of transparent financial and logistical support, clear internal regulation of the court's activities, collegial mechanisms for considering cases and the active use of digital technologies. Avoiding excessive centralization and political influence ensures the autonomy of the court and the stability of judicial practice, which is confirmed by the experience of Poland in detailing its financing and Germany - through internal regulations and mechanisms for controlling the selection of judges.

It is argued that a comparative analysis of organizational and procedural decisions in foreign courts demonstrates a significant dependence of efficiency on the integration of collegial processes, a clear division of functions between the court's staff and independent control bodies, as well as the transparency of personnel procedures. When adapting such decisions to Ukrainian conditions, it is advisable to borrow elements of the German and Austrian models regarding internal regulation and collegiality of case consideration, the French approach to personnel stability and transparent financing, while avoiding excessive dependence of the court on the executive branch, which will ensure the efficiency and independence of the Supreme Court.

A number of legislative changes have been proposed to ensure effective administrative and legal regulation of the activities of the Supreme Court, namely:

- to supplement Article 87 of the Budget Code of Ukraine with a new part, which stipulates that the financing of the Supreme Court is carried out exclusively at the expense of the general fund of the state budget, and the proceeds from the court fee are directed to the development of infrastructure, digitalization of justice and advanced training of judges and court staff;

- to amend Article 148 of the Law of Ukraine “On the Judicial System and the Status of Judges”, supplementing it with Part 2-1, which establishes a transparent

mechanism for using budget funds and court fees to modernize the judicial system and implement e-justice;

to amend Part 18 of Article 152 of the Law of Ukraine “On the Judicial System and the Status of Judges”, establishing the obligation of the State Judicial Administration to annually develop and update a three-year plan for the modernization of the infrastructure of the Supreme Court.

Keywords: Supreme Court, justice, judiciary, judicial system, administrative and legal regulation, European integration, information support, Electronic Court, European Union, principles of justice, judicial integrity, organizational support, judicial power, judicial control, judicial protection, court staff.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України

1. Пателіна А. А. (Єросова А. А.) Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану в Україні: нормативно-правовий аспект. Європейські перспективи. 2022. № 4. С. 77–83.

2. Artemenko O., **Yerosova A.** The Supreme Court as a guarantor of ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen. Law. Human. Environment. 2024. Vol. 15 (1). P. 9–22.

(Artemenko O. охарактеризовано євроінтеграційні процеси необхідності подальшого удосконалення діяльності Верховного Суду. Yerosova A. проаналізовано нормативно-правові акти у сфері судочинства та правосуддя, обґрунтовано методи дослідження, охарактеризовано політико-правові аспекти та передумови реформування Верховного Суду, ключові положення великої судової реформи та її вплив на Верховний Суд, узагальнено висновки дослідження).

3. Єросова А. А. Адміністративно-правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності Верховного Суду. Європейські перспективи. 2025. № 3. С. 57–63.

Стаття у науковому виданні іншої держави

4. Єросова А. А. Інформаційне забезпечення Верховного Суду: сучасні виклики та практики. Knowledge, Education, Law, Management. 2025 № 3 (71) С. 127–131.

Тези наукових доповідей

5. Пателіна А. А. (Єросова А. А.) Судова практика захисту прав людини в умовах воєнного стану. Права людини в період збройних конфліктів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 18 листопада 2022 року: тези доповіді. Одеса, 2022. С. 219–222.

6. Єросова А. А. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. Правові засади організації та здійснення публічної влади: VI Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова, м. Хмельницький, 31 березня 2023 року: тези доповіді. Хмельницький, 2023. С. 161–164.

7. Єросова А. А. Дистанційне правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану: сучасний стан. Соціальні права. Виклики воєнного часу. Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики: VI Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 6 липня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 310–313.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	27
1.1. Взаємозв'язок судової реформи та європейської інтеграції в Україні	27
1.2. Історія становлення Верховного Суду - як найвищого суду в системі судоустрою України	50
Висновки до Розділу 1	72
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ	75
2.1. Адміністративна складова в забезпеченні діяльності Верховного Суду	75
2.2. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення діяльності Верховного Суду	88
2.3. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності Верховного Суду	105
2.4. Інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду	118
Висновки до Розділу 2	133
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	137
3.1. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності найвищих судів в системі судоустрою	137
3.2. Пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції	158

	17
Висновки до Розділу 3	169
ВИСНОВКИ	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	176

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БКУ – Бюджетний кодекс України

ВККСУ – Вища кваліфікаційна комісія суддів України

ВРУ – Верховна Рада України

ВРП – Вища рада правосуддя

ДСАУ – Державна судова адміністрація України

ЄК – Європейська комісія

КМУ – Кабінет Міністрів України

ЄС – Європейський Союз

ЄСІТС – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

ВСТУП

Актуальність теми. У 2022 році Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, що визначає стратегічну необхідність реформування національної судової системи та приведення її у відповідність до європейських стандартів. У цьому контексті особливого значення набуває роль Верховного Суду як найвищого органу судової влади, здатного забезпечувати єдність судової практики, верховенство права та належне здійснення правосуддя. Міжнародна спільнота неодноразово підкреслювала важливість забезпечення незалежності судової влади, прозорості процедур та ефективності функціонування найвищих судових інституцій. Зокрема, Європейська комісія та міжнародні організації акцентують увагу на необхідності удосконалення законодавчого регулювання, підвищення фінансової та організаційної автономії судів, а також впровадження сучасних механізмів цифровізації та адміністративного управління.

Удосконалення адміністративно-правового забезпечення Верховного Суду включає комплекс заходів з фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, що створюють умови для стабільного та незалежного здійснення правосуддя. Ефективність цих заходів напряду залежить від системного планування, прозорого розподілу ресурсів та оптимальної організаційної структури суду, що забезпечує колегіальність розгляду справ і єдність судової практики. Важливим аспектом реформування є також врахування міжнародного досвіду та адаптація зарубіжних практик до українських реалій. Це стосується, зокрема, внутрішньої регламентації роботи суду, організації кадрових процедур, використання сучасних цифрових технологій та забезпечення прозорості фінансування. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність роботи Верховного Суду та створює передумови для подальшої інтеграції України у європейський правовий простір.

Таким чином, реформування адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду є невід'ємною складовою судової реформи в умовах євроінтеграції, спрямованої на зміцнення незалежності судової влади, підвищення якості правосуддя та формування стабільної та прозорої системи управління судовим органом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду було розкрито в працях таких сучасних дослідників: Авдеєнко Є. В., Артеменко (Калмикова) О. В., Бабенко Г. О., Бабяк Н. В., Базарник М. В., Баєва О. І., Бондар С. О., Борко А. Л., Волошина В. А., Горкава В. Ю., Голобутовський Р. З., Гулак О. В., Гуменюк Т. І., Дубовик О. В., Єльцов В. О., Зеленко І. П., Зозуля Є. В., Зубрицький О. В., Іванищук А. А., Ігонін Р. В., Качурінер В. Л., Красноборов О. В., Крупнова А. О., Крупнова Л. В., Куценко В. Д., Ладиченко В. В., Литвин Н. А., Майка М. Б., Максименко Н. В., Малярєнко В. Т., Мороз О. Б., Обрусна С. Ю., Охотницька Н. В., Прощутя І. Д., Пчелін В. Б., Раца В. А., Сердюк В. В., Сердюк В. О., Татаренко В. Б., Татьков В. І., Татулич І. Ю., Туркіна І. Є., Улютіна О. А., Хотинська-Нор О. З., Чаку Є. В., Шапенко Л. О., Шаповалова О., Щерблюк О. В., Шицький І. Б., Шпєнова П. Ю., Штогун С. Г., Яра О. С., та інші.

Втім, незважаючи на значну кількість публікацій, більшість досліджень переважно зосереджена на теоретичних аспектах судової діяльності та загальних питаннях судової реформи, тоді як комплексне вивчення адміністративно-правового забезпечення діяльності Верховного Суду, що охоплює організаційні, фінансові та інформаційні складові, залишається недостатньо розробленим. Сучасний науковий дискурс потребує більш глибокого аналізу взаємодії різних елементів адміністративної системи суду, механізмів внутрішньої регламентації, прозорості бюджетування та впровадження цифрових технологій, що є особливо актуальним у контексті

євроінтеграційних процесів та приведення українського судочинства у відповідність до європейських стандартів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до науково-дослідної тематики кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України № 0118U000548 «Сучасні тенденції розвитку національного інформаційного законодавства». Підготовка дисертаційної роботи здійснювалася на виконання Указу Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» від 11 червня 2021 року № 231/2021.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та виробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду з урахуванням взаємозв'язку судової реформи та європейської інтеграції, аналізу історичних етапів становлення цього органу, визначення адміністративних, фінансових, матеріально-технічних та інформаційних засад його функціонування, а також вивчення зарубіжного досвіду для формування ефективної моделі організації діяльності Верховного Суду в умовах євроінтеграційних процесів. Для досягнення поставленої мети необхідно розкрити **такі завдання:**

- визначити взаємозв'язок судової реформи та європейської інтеграції в Україні;
- охарактеризувати історію становлення Верховного Суду – як найвищого суду в системі судоустрою України;
- визначити адміністративну складову в забезпеченні діяльності Верховного Суду;
- запропонувати класифікаційну модель суб'єктів адміністративно-правового забезпечення діяльності Верховного Суду;
- розкрити фінансове забезпечення діяльності Верховного Суду;

- проаналізувати інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду;
- розглянути зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності найвищих судів в системі судоустрою;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із застосуванням адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять універсальні та спеціалізовані методи дослідження, пізнавальні можливості яких спрямовано на досягнення поставленої мети щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду. Зокрема, застосування діалектичного методу дозволило розкрити взаємозв'язок судової реформи та процесів європейської інтеграції (підрозділ 1.1), а також простежити історичні етапи становлення Верховного Суду як найвищого судового органу в Україні (підрозділ 1.2). Системно-структурний метод забезпечив можливість дослідити місце Верховного Суду в системі судоустрою та визначити його роль у забезпеченні єдності судової практики. У межах другого розділу використовувалися спеціальні методи правового аналізу. Формально-юридичний метод було застосовано для дослідження нормативно-правових актів, що регулюють адміністративну складову діяльність Верховного Суду (підрозділ 2.1), а також для визначення кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення його функціонування (підрозділ 2.2). Порівняльно-правовий метод сприяв виявленню особливостей фінансового та матеріально-технічного забезпечення (підрозділ 2.3), а також інформаційного забезпечення (підрозділ 2.4), що дало змогу комплексно

оцінити сильні та слабкі сторони адміністративно-правових механізмів у сучасних умовах. У третьому розділі основну роль відіграв метод порівняльного правознавства, за допомогою якого здійснено аналіз зарубіжного досвіду функціонування верховних судів у європейських країнах (підрозділ 3.1). Прогностичний метод дав змогу обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції (підрозділ 3.2). Також використовувалися методи індукції та дедукції, узагальнення та моделювання, що забезпечило формування науково обґрунтованих висновків і практичних рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в формуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду, зокрема:

вперше:

- запропоновано класифікаційну модель суб'єктів адміністративно-правового забезпечення діяльності Верховного Суду за такими критеріями: а) за рівнем впливу виділяють суб'єкти загальнодержавного рівня (ВРУ, ПУ, КМУ, міністерства), спеціалізовані центральні органи судового врядування (ВРП, ВККСУ, ДСАУ, Національна школа суддів) та внутрішні управлінські структури Верховного Суду (керівництво та апарат суду); б) за функціональним призначенням – кадрові, фінансово-ресурсні, інформаційно-аналітичні, наглядово-контрольні та нормотворчі суб'єкти; в) за формою участі – пряме адміністрування, опосередкована участь та консультативно-дорадчий вплив; г) за інституційною належністю – органи державної влади, судові органи врядування, органи професійного суддівського самоврядування та недержавні суб'єкти.

- аргументовано необхідність внесення змін до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з метою

забезпечення ефективного адміністративно-правового та фінансового регулювання діяльності Верховного Суду, а саме: доповнити статтю 87 Бюджетного кодексу України новою частиною, яка визначає, що фінансування Верховного Суду здійснюється виключно за рахунок коштів загального фонду державного бюджету, а надходження від судового збору спрямовуються на розвиток інфраструктури, цифровізацію правосуддя та підвищення кваліфікації суддів і працівників апаратів судів, та внести зміни до статті 148 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», доповнивши її частиною 2¹, яка закріплює прозорий механізм використання бюджетних коштів та коштів від судового збору для модернізації судової системи та впровадження електронного правосуддя; а також з метою посилення ролі правового статусу Верховного Суду доповнити Конституцію України новим абзацом 4 статті 125 та викласти його в такій редакції: «Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, що відображається у таких повноваженнях: здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; надання висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою; забезпеченні однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом; забезпеченні апеляційних та місцевих судів методичною інформацією з питань правозастосування».

удосконалено:

- визначення поняття інформаційного забезпечення діяльності Верховного Суду, яке можна розглядати як комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових, аналітичних і технологічних заходів, спрямованих на формування, обробку, зберігання та поширення інформації, необхідної для належного функціонування судового органу;

- розуміння адміністративної складової у забезпеченні діяльності Верховного Суду, як комплексу взаємопов'язаних організаційно-правових

заходів, спрямованих на створення належних умов для ефективного здійснення правосуддя. Така складова охоплює внутрішнє судове адміністрування, що забезпечує стабільне функціонування суду, організаційне управління, спрямоване на ефективність кадрових, документальних та діловодних процесів, а також нормативно-регуляторну діяльність, яка унормовує процедури судочинства;

- теоретико-правове розуміння фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності Верховного Суду як взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів адміністративної системи суду, що у своїй єдності формують цілісну модель ресурсної та організаційної підтримки функціонування найвищого судового органу;

- визначення поняття суб'єктів адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду, як інтегрованої системи інституцій та посадових осіб, які забезпечують створення та підтримку належних організаційних, кадрових, матеріально-технічних, інформаційних та фінансових умов для ефективного, незалежного та сталого здійснення правосуддя в межах компетенції суду.

набули подальшого розвитку:

- історико-правові аспекти становлення Верховного Суду, що охоплюють чотири періоди: «Правонаступництво Верховного Суду УРСР» (1991–1996 роки); «Конституційне утвердження незалежності Верховного Суду України» (1996–2010 роки); «Простій Верховного Суду України та залежності судової влади від політичної волі» (2010–2016 роки); «Європейський вектор реформування Верховного Суду» (2016 рік – до сьогодні);

- трактування «європеїзації» судової системи України, як складного та багатокомпонентного процесу, що передбачає адаптацію українського законодавства до передових європейських практик судочинства та правосуддя. Цей процес включає засвоєння євроатлантичних і європейських цінностей

верховенства права й законності суб'єктами, що забезпечують євроінтеграційні перетворення в судовій системі.

- порівняльно-правові дослідження зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності вищих судових інституцій, що підтверджують ключову роль прозорого фінансового та матеріально-технічного забезпечення, внутрішньої регламентації, колегіальних механізмів і цифровізації у формуванні ефективної та незалежної судової влади.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення результатів наукового дослідження полягає у тому, що може бути використане як підґрунтя для нових наукових досліджень, а саме: у *науково-дослідній діяльності* – для дослідження нових науково-теоретичних напрямків організації діяльності Верховного Суду та судової системи в цілому; *правотворчій діяльності* – під час розробки та вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють організацію діяльності Верховного Суду; *правозастосовній практиці* – для вдосконалення діяльності Верховного Суду; *освітньому процесі* – під час викладання лекційних та семінарських занять, а також для написання навчальних посібників з дисциплін «Судові та правоохоронні органи», «Адміністративний процес», «Правове регулювання інформаційних відносин».

Публікації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження висвітлено в семи наукових працях, які включають: три статті у наукових фахових виданнях України (категорія Б), одну в міжнародному виданні, та три доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел. Її повний обсяг становить 208 сторінок. Список використаних джерел налічує 207 найменувань.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Взаємозв'язок судової реформи та європейської інтеграції в Україні

Проголошення незалежності української державності, її суверенітету та демократії у 1991 році підтвердили наміри України стати на шлях Європейського демократичного простору [1].

Відтоді інтеграція України в міжнародні політичні, економічні та правові структури стала одним із ключових пріоритетів її зовнішньої політики, зокрема – набуття членства в Раді Європи. Після офіційного приєднання до цієї організації Україна розпочала масштабну роботу, спрямовану на гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами демократії, верховенства права та захисту прав людини [2]. Цей процес став важливим етапом у формуванні правової держави та утвердженні принципів європейської правової культури. У результаті було здійснено глибоку реформу кримінального, пенітенціарного та соціального законодавства, зокрема скасовано смертну кару, прийнято нові Кримінальний, Кримінальний процесуальний та Цивільний процесуальний кодекси, а також низку інших законодавчих актів, спрямованих на зміцнення гарантій прав і свобод людини.

Інтеграція України до європейського співтовариства залишається стратегічним курсом держави. Європейський вибір відкриває нові перспективи для політичного та економічного співробітництва з розвиненими країнами, сприяє соціальному та інтелектуальному прогресу. Для України євроінтеграція означає не лише наближення до європейських стандартів управління та права, а й залучення іноземних інвестицій, розвиток інноваційних та модернізаційних процесів у національній економіці, підвищення конкурентоспроможності українських товаровиробників і вихід на внутрішній ринок Європейського Союзу. [3, с. 56].

Щодо терміну «європейська інтеграція», то ним зазвичай позначають, як «створення європейських інститутів та політик, що еволюціонують в напрямі формування певного наднаціонального центру, навколо якого має конституюватися спільний європейський простір» [4, с. 83-84]. Оскільки держави-члени Європейського Союзу створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень, ухвалення рішень у певних сферах загальних інтересів стало можливим на загальноєвропейському рівні демократичним шляхом. У цьому контексті термін «європейська інтеграція» інколи стисло трактують як «усуспільнення суверенітетів». Європейську інтеграцію зазвичай визначають як процес зближення на добровільній і мирній основі суспільств, держав і економік, який виходить за межі традиційних національних, політичних та економічних кордонів. [4, с. 83-84]. Євроінтеграція для України передбачає не лише залучення іноземних інвестицій, модернізаційний та інноваційний розвиток економіки, підвищення конкурентоспроможності національних товаровиробників і вихід на внутрішній ринок Європейського Союзу, а й гармонізацію національного законодавства з правом ЄС. Вона включає реформування судової та адміністративної систем, зміцнення антикорупційних інституцій та формування сучасної, ефективної моделі державного управління.

Таким чином, дефініція «європейська інтеграція» передбачає своєрідний процес адаптації держав-членів до єдиної спільно напрацьованої практики, яка може по-різному відображатися в суспільному житті кожної з таких держав.

Передумовами вступу до Європейського Союзу є створення демократичних основ для функціонування та подальшого розвитку громадянського суспільства державою-претендентом, формування і впровадження принципів правової держави, а також реформування нормативно-правових та інституційних складових національної правової системи. Кожен із цих елементів має стратегічне значення: розвиток громадянського суспільства забезпечує ефективний механізм суспільного

контролю та підзвітності; дотримання принципів правової держави гарантує верховенство права і захист прав і свобод громадян; а модернізація нормативно-правових та інституційних структур створює основу для гармонізації національного законодавства з правом ЄС та забезпечує ефективне функціонування органів державної влади на європейських стандартах.

Базовим елементом національної правової системи України, що перебуває на початковому етапі трансформації, є право як окрема підсистема, яка залучається до соціальних змін, підтримання суспільного порядку, врегулювання конфліктів та забезпечення самоорганізації суспільства [5, с.28]. Важливо підкреслити, що розвиток права зазвичай відбувається через внесення змін до чинного законодавства та прийняття нових нормативно-правових актів, які забезпечують нормативне впровадження нових інститутів у правову систему. У контексті інноваційних трансформацій правової системи, що сприяють процесам європейської інтеграції, підвищенню ефективності державного управління та покращенню діяльності судових і адміністративних органів, право виступає ключовим механізмом гарантування якості роботи державних інституцій та забезпечення верховенства права.

Найважливішим показником функціонування правової держави є незалежність і неупередженість судової влади. Адже навіть найсучасніше та найдосконаліше законодавство втрачає ефективність, якщо відсутні реальні механізми забезпечення дотримання закріплених у ньому прав і обов'язків, і його норми залишаються лише декларативними. В Україні питання судової реформи є надзвичайно актуальним, оскільки значна частина населення не вірить у можливість захисту власних прав і законних інтересів через судову систему, а кількість ухвалених неправосудних рішень залишається надто високою, що підриває довіру до судових інституцій та загалом до системи правосуддя [6, с. 189].

Шапенко Л. О. вказує, що: «судова влада виступає найбільш надійним і цивілізованим інструментом задля розв'язання наявних між різними суб'єктами права конфліктів, захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів і потреб усього суспільства чи окремого індивіда, а також держави через незалежність суддів та особливості процесуальної процедури» [7, с.24].

Реформа системи судоустрою є одним із ключових напрямів судової реформи, спрямованим на комплексне та системне перетворення організації судової влади в Україні. Вона виступає змістовним і структурним елементом як судової реформи загалом, так і реформування судової влади зокрема. Водночас слід підкреслити, що зміни в системі судоустрою не обмежуються лише трансформаціями окремих судів, оскільки поняття «судоустрій» охоплює ширший спектр організаційних та інституційних аспектів, ніж просто сукупність судових органів. Тому реформування системи судоустрою за своєю суттю є реформуванням організації та функціонування всієї судової влади. Оскільки судоустрій являє собою узгоджену та структуровану систему, процес його реформування також має бути системним, поетапним і здійснюватися з використанням організаційно-правових механізмів, що відповідають загальним принципам правової реформи, але з урахуванням специфіки трансформацій саме судоустрою та особливостей функціонування судової влади [8, с. 560].

У зв'язку з визначенням України стратегічного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу, включно з перспективою майбутнього членства, ключовим завданням є приведення національного законодавства у відповідність до права ЄС. Це, у свою чергу, передбачає комплексну модернізацію правової системи України. Одним із центральних аспектів цього процесу є всебічне реформування судової системи на засадах принципів та стандартів, що сформувалися на загальноєвропейському рівні та ґрунтуються на сучасних нормах демократичного міжнародного права, затверджених у рамках діяльності європейських регіональних міжнародних організацій.

Інтеграційний процес України до ЄС розпочався з моменту набуття державою незалежності, що зумовило необхідність закріплення у внутрішньому правопорядку відповідних нормативних положень для забезпечення реалізації цих стратегічних цілей та відповідності європейським стандартам.

Основний Закон України – Конституція України, теж передбачила необхідність створення та функціонування судової системи, що повністю відповідатиме міжнародним стандартам та міжнародним зобов'язанням України, а також забезпечить умови для реального захисту прав людини [9].

Першим значущим кроком на шляху України до членства в Європейському Союзі стало підписання через кілька років після проголошення незалежності Угоди про Партнерство та Співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (далі – Угода) [10]. Ця Угода започаткувала комплексну співпрацю у політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах і фактично стала першим стратегічним інструментом інтеграції України до правового та економічного простору Європейського Союзу та системи Світової організації торгівлі. Крім того, документ передбачав низку принципово нових положень, серед яких – перспективу створення зони вільної торгівлі, що відкривала додаткові можливості для економічного розвитку та інтеграції українського ринку у європейську економічну систему.

З метою надання двостороннім відносинам нового поштовху та врахування змінених умов співробітництва, зокрема у контексті розширення Європейського Союзу, сторони розробили та 21 лютого 2005 року на засіданні Ради з питань співробітництва затвердили План дій «Україна – ЄС». Цей двосторонній політичний документ створив умови для значного розширення співпраці України з ЄС без необхідності внесення змін до чинної договірно-правової бази, заклавши основи для більш глибокої інтеграції у політичні, економічні та соціальні сфери Європейського Союзу [11].

Одним із ключових напрямів інтеграційного процесу, визначеного цим нормативно-правовим актом, стала адаптація національного законодавства України до правової системи Європейського Союзу та посилення гарантій прав людини шляхом поступового зближення з сучасними європейськими правовими стандартами. Реалізація цього завдання сприятиме активізації політичного, підприємницького, соціального й культурного життя громадян, стимулюватиме економічний розвиток держави в межах європейського правового простору та створюватиме передумови для підвищення рівня добробуту населення до стандартів, характерних для країн – членів Європейського Союзу.

Того ж року прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», в якому було визначено, що Україна має поступово наближувати національне законодавство до права Європейського Союзу з метою подальшої політичної, правової та економічної інтеграції з Європейським Союзом [12].

Враховуючи те, що програма адаптації мала широке застосування, цілком логічно, що вона й передбачала зближення законодавства України в частині судоустрою та правосуддя до законодавства Європейського Союзу в цій сфері.

До 2007 року підтримка країн, що брали участь у Європейській політиці сусідства, здійснювалася за рахунок численних регіональних програм, зокрема TACIS для України. Починаючи з 1 січня 2007 року, у рамках реформи механізмів допомоги Європейського Союзу, TACIS та інші програми, зокрема MEDA, були об'єднані в єдиний інструмент – Європейський інструмент сусідства та партнерства (ENPI). 7 березня 2007 року ЄС офіційно затвердив цей інструмент на період 2007–2013 років. ENPI став логічним продовженням Європейської політики сусідства, орієнтованим на гнучке реагування на політичні та економічні потреби партнерських країн. Основними завданнями інструменту є сприяння сталому розвитку, інтеграції до європейських норм та

стандартів законодавства, а також зміцнення політичного, економічного та соціального співробітництва з державами-сусідами ЄС [13, с. 288–289].

Ініціатива «Східне партнерство», оголошена Європейським Союзом у травні 2009 року, була спрямована на зміцнення співпраці з шістьма країнами, що раніше входили до складу Радянського Союзу. Україна стала одним із ключових учасників програми, поряд з Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, Грузією та Молдовою. На той час рівень готовності цих держав до поглибленої інтеграції значно відрізнявся: це стосувалося не лише економічного розвитку, але й стану демократичних інститутів та дотримання прав людини. Європейський Союз, прагнучи стабільності у сусідніх державах, водночас не заявляв про безпосереднє розширення на схід. Програма «Східне партнерство» мала на меті не лише сприяти економічній інтеграції та проведенню реформ, а й створити умови для політичного зближення партнерських країн з ЄС. Серед основних інструментів реалізації цієї мети були фінансова підтримка, супровід економічних та політичних перетворень, а також модернізація судової системи. В довгостроковій перспективі ці заходи мали забезпечити передумови для підписання Угод про асоціацію та поступового наближення до стандартів Європейського Союзу [14, с. 348].

У березні 2013 року рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України» було введено в дію Указом Президента. Документ визначив комплекс дій, спрямованих на прискорення євроінтеграційного курсу держави та забезпечення ефективної взаємодії України з Європейським Союзом. У цьому рішенні особливу увагу приділено необхідності зміцнення стратегічного партнерства з ЄС і його державами-членами на основі політичної асоціації та економічної інтеграції, а також завершенню переговорного процесу щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2013 році. Крім того, акцент зроблено на практичних кроках із подальшої імплементації положень цієї Угоди, удосконаленні внутрішнього законодавства відповідно до

європейських стандартів та забезпеченні виконання домовленостей, досягнутих під час 16-го саміту «Україна — Європейський Союз». Такі заходи мали на меті створення належних умов для інтеграції України до політичного, економічного та правового простору ЄС і підвищення рівня її міжнародної суб'єктності [15].

Протягом тривалого часу політичні еліти, перебуваючи при владі, традиційно прагнули підпорядкувати судову гілку влади власним корпоративним або політичним інтересам. Найяскравіше ця тенденція проявилася після ухвалення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року, який фактично закріпив контроль виконавчої та законодавчої влади над судовою системою. Подальші спроби оновлення судочинства — зокрема, ухвалення Законів України «Про відновлення довіри до судової влади» та «Про забезпечення права на справедливий суд» — не призвели до суттєвих позитивних змін. Попри задекларовані цілі реформ, вони здебільшого мали декларативний характер і не забезпечили реального очищення суддівського корпусу, прозорості у доборі кадрів чи підвищення рівня професійної етики. Як наслідок, судова система залишалася малодоступною, закритою для суспільного контролю та схильною до корупційних практик. Це, у свою чергу, ще більше підірвало довіру громадян до судів і системи правосуддя загалом. Згідно з результатами соціологічних досліджень, рівень довіри населення до судової влади в Україні стабільно коливається в межах лише 5–10%, що є одним із найнижчих показників серед усіх державних інституцій [16, с. 3].

Серед важливих заходів, визначених вищезгаданим Указом Президента, варто виокремити такі: забезпечення прийняття необхідних законодавчих і підзаконних актів, передбачених Планом дій щодо лібералізації візового режиму з Європейським Союзом; вжиття комплексних заходів спільно із заінтересованими центральними органами виконавчої влади з метою належного виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини;

впровадження рекомендацій Ради Європи щодо покращення умов відбування покарання засудженими, зокрема у сфері надання їм медичної допомоги; а також посилення роботи з підготовки, за участю міжнародних експертів, пропозицій з удосконалення виборчого законодавства України [15].

Варто також звернути увагу на позицію Венеціанської комісії — дорадчого органу Ради Європи, який оцінює відповідність законодавчих ініціатив європейським стандартам демократії, верховенства права та прав людини. У квітні 2013 року до Комісії було передано розроблений у межах Конституційної Асамблеї проєкт змін до Конституції України в частині правосуддя, підготовлений в Адміністрації Президента. За результатами аналізу цього документу Венеціанська комісія висловила низку зауважень і наголосила на необхідності усунення положень, які створюють ризики для незалежності суддів [17].

Зокрема, у висновках зверталася увага на нечіткість норми щодо звільнення суддів за порушення присяги. Таке формулювання, на думку експертів Комісії, є надто розмитим і може використовуватися для політичного тиску або маніпуляцій у процесі притягнення суддів до відповідальності. Таким чином, навіть попри декларовану мету реформування судової системи, у проєкті зберігалися положення, що суперечили європейським принципам незалежності та неупередженості судової влади.

Наведені вище підписані міжнародні угоди та національні нормативно-правові акти в цілому позитивно сприяли подальшій співпраці України з європейською спільнотою та наближали Україну до підписання Угоди про асоціацію — наступного кроку європейської інтеграції України. Водночас часто наголошувалося на залежності судової влади (яка відповідно до Конституції України мала би бути незалежною) від політичної волі та політичних інтересів правлячої верхівки нашої держави.

Втім події кінця 2013 початку 2014 років та неоднозначна позиція української влади щодо необхідності подальших кроків для європейської

інтеграції не дали змоги, чинному тоді Президенту України, підписати важливий документ щодо отримання кандидатства України в Європейському Союзі – Угоду про асоціацію.

Після революції гідності, процеси європейської інтеграції набули ще більшого значення. Так, у березні 2014 року, все ж таки, було підписано революційний документ – Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [18].

Цей надважливий крок для України передбачав, у тому числі, низку вимог щодо приведення національного законодавства у сфері правосуддя та судової системи до законодавства Європейського Союзу. Угода про асоціацію за своїм тематичним охопленням та обсягами визнається найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію незалежності України та міжнародним договором з третьою країною, що укладався Європейським Союзом коли-небудь. Ця угода достеменно встановлює якісний та новий формат взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом, що базується на принципах «економічної інтеграції та політичної асоціації», виступаючи таким чином стратегічним орієнтиром для соціально-економічних реформ в Україні. Визначена Угодою про асоціацію поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, у тому числі, визначатиме правову базу для вільного переміщення капіталів, послуг та товарів, робочої сили, що сприятиме регулярному наближенню, спрямованому на поступове входження економіки України до спільного ринку Європейського Союзу.

Після 2014 року українське законодавство у сфері правосуддя було цілковито орієнтованим саме на міжнародну європейську спільноту. Власне так, більша частина нормативно-правових актів, що були прийняті після революційних подій містили в собі ключові положення та пропозиції

Венеціанської комісії та інших провідних європейських спільнот щодо удосконалення судової системи та правосуддя.

Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» встановив правові та організаційні механізми проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції як тимчасового, але посиленого інструменту контролю за доброчесністю суддівського корпусу. Така перевірка мала здійснюватися у межах чинних процедур дисциплінарної відповідальності та звільнення суддів за порушення присяги, а її основною метою було відновлення законності, підвищення авторитету судової влади та зміцнення суспільної довіри до судової системи України [19].

Прийняття цього Закону було зумовлено не лише внутрішнім запитом на очищення судової влади, а й вимогами європейської спільноти. Венеціанська комісія у своїх висновках наголошувала на необхідності удосконалення механізмів притягнення суддів до відповідальності, забезпечення прозорості відповідних процедур і створення незалежних органів, здатних проводити об'єктивні перевірки суддів загальної юрисдикції. Таким чином, ухвалення цього нормативного акта стало важливим кроком у напрямі приведення українського законодавства у сфері правосуддя у відповідність до європейських стандартів незалежності, підзвітності та доброчесності судової влади.

Роком пізніше Указом Президента України схвалено «Стратегію реформу судоустрою, судочинства та суміжних правових на 2015-2020 роки», в якій чітко визначено основні негативні критерії, на які вказувала міжнародна спільнота та які потребують удосконалення або вирішення. Зокрема, це: «розповсюдженість корупції у сфері правосуддя; недосконалість процесуальних механізмів для захисту прав та інтересів осіб, у тому числі нерозвинена система альтернативних методів вирішення спорів; фактори залежності суддів від законодавчої та виконавчої гілок влади, зокрема,

наявність конституційних положень, які стримують посилення незалежності суддів; низький рівень правової свідомості та правової культури суспільства; недосконалість бюджетного планування і управління в системі судової влади та відсутність єдиних методологічних підходів у плануванні видатків судів; недосконалість кадрового планування в судовій системі; непропорційне робоче навантаження на суддів і працівників апарату судів та відсутність механізмів оперативного вирівнювання навантаження на суддів, що знижує якість правосуддя; абсолютизація принципу про поширення юрисдикції судів на всі правовідносини; низький рівень публічності сфери правосуддя та довіри до судової системи взагалі і до суддів зокрема; недосконалість методик визначення оптимального кількісного складу суддів та чисельності працівників апаратів судів відповідно до навантаження; недостатній рівень єдності та послідовності судової практики; відсутність чи недостатній рівень використання можливостей сучасних інформаційних систем (електронне правосуддя)» [20].

Водночас зазначений перелік не можна вважати вичерпним. Він лише окреслює ключові проблеми функціонування судової влади, усунення яких мало стати фундаментом для побудови ефективної, незалежної та прозорої системи судоустрою в Україні. Подальша імплементація Стратегії вимагала не лише формальних законодавчих змін, а й комплексного реформування інституційної структури, удосконалення механізмів добору та оцінювання суддів, розвитку електронного правосуддя й підвищення довіри суспільства до судових органів. Саме поєднання цих заходів могло забезпечити поступове наближення української системи правосуддя до європейських стандартів верховенства права та незалежності суддів.

Також слід згадати, що на виконання міжнародних європейських зобов'язань у 2016 році було проведено велику судову реформу - ліквідовано всі Вищі спеціалізовані суди, реорганізовано Верховний Суд України,

створено нові судові інституції - Вищий антикорупційний суд та Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Власне, після 2016 року все більшого розголосу та обговорення набули питання євроінтеграції або так званої «європеїзації» української судової системи та правосуддя. У цьому контексті визначення змісту та особливостей зазначених категорій набуває особливого значення, оскільки саме вони формують методологічне підґрунтя для розуміння напрямів подальшої трансформації судоустрою України відповідно до європейських стандартів, що потребує детального наукового аналізу.

У двадцять першому столітті концепція європеїзації є досить популярною серед дослідників європейського впливу на українське законодавство. Такі дослідники зазвичай мають теоретичні розбіжності, щодо власного поняття європеїзації, яке походження має цей термін та як впливає на політичну систему та суспільне життя. Втім майже всі використовують це поняття для аналізу та осмислення змін у внутрішній політиці держави, для якої є характерними євроінтеграційні процеси.

Слід зауважити, що навіть серед провідних європейських науковців і практиків немає усталеного та універсального визначення поняття «європеїзація». Цей термін охоплює широкий спектр підходів і тлумачень, що відображають різні аспекти процесу взаємодії держав із європейським простором. Частина дослідників розглядає європеїзацію як комплекс реформ, необхідних для наближення країни до стандартів Європейського Союзу та отримання права на вступ до нього. Інші акцентують увагу на соціокультурному вимірі, підкреслюючи, що європеїзація передбачає формування суспільства, у якому всі – від представників влади до пересічних громадян – дотримуються загальноприйнятих європейських норм, цінностей і поведінкових моделей. Певна група науковців трактує європеїзацію як відповідь Європи на виклики глобалізації, тобто як спробу зміцнити власну ідентичність і конкурентоспроможність у глобальному середовищі. Інші ж

дослідники зосереджують увагу на інституційному аспекті, визначаючи європеїзацію як процес адаптації національних політичних, правових і управлінських структур до моделей, що функціонують у Європейському Союзі. Нарешті, існує підхід, за яким європеїзація розглядається крізь призму реконструкції ідентичності — культурної, історичної та цивілізаційної, що виявляється у формуванні нових ціннісних орієнтирів і самосвідомості народів [21]. Таким чином, європеїзація постає як багатовимірний феномен, що поєднує політичний, інституційний, культурний і соціальний виміри, водночас залишаючись невід’ємною складовою ширшого процесу європейської інтеграції.

Під поняттям «європеїзації» української судової системи зазвичай розуміють поступове впровадження у вітчизняну практику основоположних принципів міжнародного права та права Європейського Союзу, а також використання найкращих європейських правових стандартів у діяльності національних судів. Йдеться не лише про формальне запозичення норм, а про реальне утвердження в судовій практиці європейських підходів до тлумачення права, забезпечення верховенства права, захисту прав людини та неупередженості судочинства. Водночас українська судова система досі зазнає значної критики з боку експертів і міжнародних партнерів за недостатньо активне впровадження міжнародних та європейських правових стандартів. На практиці судді не завжди посилаються на рішення Європейського суду з прав людини або прецеденти Суду ЄС, що свідчить про низький рівень правової культури й обмежене розуміння ролі європейських норм у національному правопорядку. Така ситуація гальмує процес європеїзації правосуддя та створює розрив між задекларованими принципами реформ і фактичним станом судової практики в Україні [22, с. 328].

Як зазначає Татаренко В. Б., поняття «європейська інтеграція» відображає процес формування європейських інститутів і політик, що поступово розвиваються у напрямку створення наднаціонального центру,

навколо якого вибудовується спільний європейський простір. Для України реалізація євроінтеграційних прагнень передбачає обов'язкову адаптацію національної судової системи до стандартів судочинства Європейського Союзу. Важливою умовою цього процесу є забезпечення стабільності інституцій, покликаних гарантувати демократію, верховенство права та захист прав людини. Досягнути цього неможливо без проведення ґрунтовної судової реформи, спрямованої на зміцнення незалежності судової влади. У цьому контексті ключову роль серед суб'єктів, що забезпечують євроінтеграційні процеси в Україні, відіграють судові органи, передусім Верховний Суд та Конституційний Суд України [23, с. 116].

На думку Г. О. Бабенка, державна політика України у сфері адаптації законодавства розглядається як невід'ємна складова загальної правової реформи держави. Її головною метою є забезпечення системності та послідовності у процесі приведення національних нормативно-правових актів у відповідність до стандартів і вимог права Європейського Союзу. Така політика спрямована на уніфікацію підходів до нормопроєктування, удосконалення законодавчої техніки, а також на обов'язкове врахування норм і принципів *acquis communautaire* під час розроблення нових законів чи внесення змін до чинних актів [22, с. 353].

У цьому контексті адаптація законодавства постає не лише як технічна процедура гармонізації норм, а як глибокий інституційно-правовий процес, покликаний забезпечити ефективну інтеграцію України до правового простору Європейського Союзу.

На думку Городовенка В.В. у процесі формування та функціонування національної судової системи суттєве значення має врахування нормативних актів Ради Європи, зокрема Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики їх застосування. Йдеться як про акти Комісії з прав людини (що діяла до 1998 р.), так і про рішення Європейського суду з прав людини. Встановлені цими документами вимоги до

національного правосуддя є достатньо деталізованими та постійно розвиваються, набуваючи вигляду сучасних правових принципів, сформульованих у результаті розгляду ЄСПЛ конкретних справ [24, с. 46]. Участь судової влади України в інтеграційних процесах реалізується насамперед через засвоєння та впровадження європейських і євроатлантичних цінностей, що ґрунтуються на принципах верховенства права, пріоритетності закону та захисту прав людини [25, с.167].

Важливою складовою цього процесу є вдосконалення системи судового управління, підвищення ефективності діяльності судових інституцій, забезпечення їх незалежності та прозорості. Одночасно інтеграція передбачає гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами правосуддя, активне використання практики Європейського суду з прав людини, а також розвиток інституційної спроможності судів відповідати сучасним викликам і суспільним очікуванням.

Ключовими аспектами процесу євроінтеграції в контексті міжнародного досвіду є гармонізація національних правових систем із європейським правовим простором та імплементація європейських стандартів у сфері здійснення правосуддя. Приєднання до цього простору супроводжується низкою викликів, серед яких – необхідність узгодження національного законодавства з нормами права Європейського Союзу, забезпечення незалежності судової влади, підвищення якості судочинства та зміцнення довіри громадян до судів [8, с. 558]. Для успішної євроінтеграції судово-правової системи України принципового значення набуває не лише формальне приведення норм у відповідність до європейського законодавства, а й забезпечення їх реальної дієвості та суспільного сприйняття. Законодавчі зміни повинні бути не просто копіюванням європейських зразків, а результатом глибокого аналізу й адаптації до українських правових, політичних та культурних реалій. Тільки за умови поєднання європейських

стандартів із національною правовою традицією можливо досягти ефективної інтеграції України до спільного європейського правового простору.

Варто підкреслити, що європеїзація завжди має характер двостороннього чи навіть багатостороннього процесу взаємодії: з одного боку, вона передбачає адаптацію потенційного кандидата на вступ до Європейського Союзу, а з іншого – активну підтримку та співпрацю з державами-членами Європейського Союзу. Такий взаємообмін охоплює не лише імплементацію правових та інституційних стандартів, а й інтеграцію цінностей, управлінських практик і механізмів забезпечення верховенства права. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження та оцінка програм і проєктів, що реалізуються в Україні за підтримки Європейського Союзу у сфері реформування судової системи. Вони спрямовані на підвищення незалежності та ефективності судів, вдосконалення кадрової політики, розвиток електронного правосуддя, а також формування культури прозорості та довіри суспільства до інститутів судової влади.

Зокрема, одним із таких є проєкт «Підтримка реформ у сфері юстиції», що був спрямований на підтримку консолідованих секторальних реформ у галузі правосуддя в Україні. Проєкт розрахований на тридцять вісім місяців та передбачає безпосереднє залучення країн-членів Європейського Союзу. Він зібрав за одним столом представників усіх заінтересованих сторін, щоб допомогти їм із розробкою спільної стратегії реформування галузі. Стратегія впроваджувалася за допомогою потужного механізму секторальної координації, згідно з щільним графіком реалізації та за багаторічної фінансової підтримки від українського уряду [26].

Іншим важливим проєктом Європейського Союзу, що реалізовувався і продовжує реалізовуватися в Україні є проєкт «Підтримка реформ та цифровізації сектору юстиції в Україні (Право-Justice I, Право-Justice II, Право-Justice III)». Ці ініціативи реалізуються у партнерстві з українськими

державними органами, зокрема Міністерством юстиції, Верховним Судом та Вищою радою правосуддя [27].

Перший проєкт «Підтримка реформ юстиції в Україні (ПРАВО-JUSTICE)» став відправною точкою для комплексного реформування судової системи. Його головна мета полягала у зміцненні верховенства права, підвищенні прозорості та доброчесності судових органів, а також у впровадженні початкових механізмів управління ефективністю судової влади. У рамках цього проєкту акцент робився на створенні базових інституційних структур, налагодженні підзвітності та впровадженні стандартів судового процесу, які відповідали б кращим європейським практикам.

Другий етап, ПРАВО-JUSTICE II, розширив попередні ініціативи та приділив особливу увагу цифровізації судового сектору. Зокрема, проєкт передбачав розробку та впровадження системи управління ефективністю судової влади, встановлення зв'язку між оцінкою суддів, фінансуванням та кадровими рішеннями, а також підтримку ініціативи «модельних судів» для підвищення клієнтоорієнтованості та ефективності діяльності судів усіх інстанцій. Водночас ПРАВО-JUSTICE II сприяв зміцненню Верховного Суду та Національної школи суддів, закладаючи підвалини для сталості судової системи та єдності судової практики.

Третій етап, ПРАВО-JUSTICE III, базується на результатах попередніх проєктів і зосереджується на подальшому розвитку судової системи та інтеграції європейських стандартів у повсякденну практику. Основні завдання проєкту включають підвищення незалежності, ефективності, якості та доброчесності судової влади, розвиток цифрових інструментів для управління судами та забезпечення прозорості процесів. Крім того, ПРАВО-JUSTICE III спрямований на зміцнення співпраці з європейськими партнерами та адаптацію найкращих практик, що сприяє наближенню української судової системи до стандартів ЄС і формуванню порівнянного практичного досвіду.

Існують й інші програми-підтримки Європейської Спільноти нашої судової системи, втім враховуючи обмеженість нашого наукового дослідження, не будемо зупинятись на них більш детально, адже вони можуть бути повноцінним предметом окремого дослідження.

Таким чином, можливо підсумувати, що європеїзація судової системи України – це складний та багатокомпонентний процес адаптації українського законодавства в площині реалізації найкращих європейських практик у сфері судочинства та правосуддя, що характеризується опануванням євроатлантичних, європейських цінностей щодо верховенства права та законності суб'єктами забезпечення євроінтеграційних процесів у судовій системі України.

Виходячи з наведеного підходу, сучасну європеїзацію судової системи України можна охарактеризувати через низку ключових ознак:

- тривалість та динамічність – європеїзація являє собою безперервний процес, а не одноразову дію; його реалізація може тривати десятиліттями, вимагаючи системних змін у правовій та інституційній сферах;
- множинність суб'єктів – у процесі завжди беруть участь щонайменше дві сторони: з одного боку – Україна, з іншого – Європейський Союз, причому останній може бути представлений як наднаціональними органами, так і окремими державами-членами, які активно підтримують реформування;
- складність і багатокомпонентність – європеїзація включає кілька взаємопов'язаних етапів: від адаптації національного законодавства у сфері судочинства до норм і стандартів ЄС – до формування ефективних інституцій та практик правозастосування;
- ціннісний вимір – процес передбачає засвоєння та практичне впровадження базових європейських і євроатлантичних цінностей,

зокрема верховенства права, законності, незалежності судової влади, забезпечення прав людини;

- цільова спрямованість – кінцевою метою європеїзації є інтеграція України до Європейського Союзу, що передбачає не лише формальне набуття членства, а й досягнення відповідності стандартам демократії, правової держави та належного врядування.

У цьому контексті європеїзацію можна розглядати не лише як сукупність технічних кроків з гармонізації законодавства, а й як глибинний цивілізаційний вибір, що визначає стратегічний напрям розвитку судової системи та держави загалом.

23 червня 2022 року стало визначною датою в новітній історії України – саме цього дня держава офіційно отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Згідно з Резолюцією Європейського парламенту 2022/2716 (RSP) «Про статус кандидата України, Республіки Молдова і Грузії» (далі – Резолюція про статус кандидата), між Україною та Європейським Союзом передбачено активізацію «розширеного та структурованого» діалогу. Його метою є поглиблення економічної інтеграції, поступова гармонізація українського законодавства з правом ЄС, а також залучення до цього процесу ширшого кола інституцій Європейського Союзу [28]. Надання статусу кандидата фактично стало потужним стимулом для прискорення реформ і здійснення комплексних трансформацій у національній правовій системі. З'явився новий імпульс до впровадження інноваційних механізмів у сфері правосуддя, державного управління, антикорупційної політики та захисту прав людини. Ці процеси мають на меті не лише формальне наближення до європейських стандартів, а й глибинне переосмислення правових засад функціонування держави, що створює реальні передумови для повноцінного вступу України до Європейського Союзу у найближчій історичній перспективі.

Набуття статусу кандидата є першим і надзвичайно важливим етапом на шляху держави до повноправного членства в Європейському Союзі. Для України цей крок став офіційним визнанням її євроінтеграційного курсу та свідченням політичної волі до глибоких трансформацій, необхідних для наближення до стандартів і цінностей ЄС. Отримання статусу кандидата не лише закріпило стратегічний вибір України, але й підтвердило реальність перспективи одного дня стати повноправним членом європейської спільноти. Наступним етапом на цьому шляху є початок офіційних переговорів про членство, які передбачають поетапне узгодження українського законодавства з *acquis communautaire* – чинним правом Європейського Союзу. Цей процес охоплює підготовку до імплементації європейських норм у національне правове поле, а також проведення глибоких реформ у судовій, адміністративній, економічній, антикорупційній та інших сферах. Успішне виконання цих завдань стане визначальним чинником для переходу до завершального етапу – безпосереднього вступу України до Європейського Союзу [29, с. 119].

Однією із основних вимог Європейського Союзу до України, як кандидата на вступ до Європейського Союзу є реалізація блоку реформ у частині реформування організаційно-нормативних засад функціонування судової системи. Беручи до уваги ту обставину, що судова реформа є однією із найбільш тривалих і складних у державі, актуальним видається здійснення систематизації та аналізу змісту організаційно-правової проблематики проведення судової реформи в Україні як державі, яка претендує на членство у Європейському Союзі.

Водночас слід відзначити, що значним негативним чинником залишається залежність реформ судової системи від політичних змін у державі. Практика свідчить, що активізація змін у правосудді зазвичай відбувається відразу після приходу до влади нових політичних сил, що підриває довіру громадян до судових органів як незалежних і неупереджених

інституцій. Така ситуація ставить під сумнів дотримання принципу стабільності та послідовності законотворчості – одного з ключових елементів верховенства права. Відсутність сталості у формуванні законодавчої бази для реформ створює ризики непослідовності в імплементації змін, зниження ефективності судових реформ та потенційно негативно впливає на довгострокову правову й соціальну стабільність у країні. Наслідки такої нестабільності, за оцінками експертів, зазвичай мають виключно негативний характер, оскільки підривають авторитет судової системи і гальмують процес євроінтеграції правосуддя.

Устименко В. А. у зазначеному контексті зауважує, що: «недотримання принципу сталого розвитку правового поля призводить до того, що суспільство позбавляється реальної можливості налагодження дієвого механізму впровадження у реальність самої ідеї сталого розвитку, а держава дискредитується як інституція економічного розвитку та забезпечення соціальної справедливості» [30, с. 37].

Важливим напрямом правових інновацій, які Україна має впровадити як країна-кандидат у члени Європейського Союзу, є реформа судів загальної юрисдикції. Європейські партнери наголошують на необхідності перегляду процедур призначення суддів, щоб забезпечити відбір кандидатів виключно на основі високого професійного рівня, а також запровадити прозору і неупереджену процедуру, яку здійснюватиме Вища рада правосуддя. До того ж, особливу увагу приділено оновленню складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з метою підвищення ефективності та доброчесності кадрового відбору. Станом на 2023 рік однією з базових проблем української судової системи залишався відтік кадрів, що значною мірою зумовлено дезорганізацією роботи Вищої ради правосуддя. Цей орган, відповідно до чинного законодавства, діє на постійній основі і покликаний забезпечувати незалежність судової влади, функціонування на засадах відповідальності та підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та

високопрофесійного суддівського корпусу, дотримання норм Конституції України та законів країни, а також підтримку професійної етики у діяльності суддів і прокурорів. Недостатня ефективність роботи цього органу безпосередньо впливає на якість судочинства та створює ризики для стабільності та авторитету правової системи України [31].

Втім, слід відзначити, що в середині 2023 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України нарешті відновила свою роботу. Проте до кінця року так і не вдалося обрати всіх необхідних кандидатів – кількість вакантних посад суддів у судах України тоді становила близько 2000. Цей процес завершився вже у 2024 році, коли нових суддів було призначено. Нині ж розпочато новий конкурс, який наразі триває. Це зумовлено необхідністю істотно скоротити тривалість спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді першої інстанції, яка наразі становить дванадцять місяців. На важливість таких змін вказують, зокрема, і лідери провідних європейських держав.

Щодо впливу євроінтеграційних процесів на судову реформу, то зазначимо, що наукова спільнота виділяє чотири основних аспекти (критерії) впливу: побутовий, правовий, міжнародний та суспільний. Водночас рушійною силою активізації євроінтеграційних процесів виступає насамперед побутовий, соціальний аспект. Хоча окрема особа не має прямого впливу на формування зовнішньої політики держави, принцип народовладдя робить кожного громадянина України частиною євроінтеграційного руху. Українцям близькі європейські цінності — мир, свобода, демократія та верховенство права, що формують орієнтири суспільної свідомості та особистих прагнень. Особливо помітним є прагнення нових поколінь, вихованих на ідеалах незалежної, суверенної та демократичної України, реалізовувати своє бажання бути частиною Європи без необхідності залишати рідну землю. На відміну від попередніх поколінь, для яких шлях до європейських цінностей часто проходив через еміграцію, сучасна українська молодь прагне жити та розвиватися на власній території, інтегруючись у європейський

соціокультурний і правовий простір. Це формує потужну внутрішню мотивацію для підтримки реформ і трансформацій, необхідних для повноцінної європейської інтеграції України [32, с. 284].

Тому потрібно прислухатись до думки Татаренка В. Б. про те, що: «слід звертати увагу не тільки на рівень відповідності українського законодавства законодавству Європейського Союзу за формою та змістом (формальний критерій), але також і на органічну відповідність українського законодавчого масиву європейським нормам і стандартам, що реалізується через правозастосовну практику, розвиток сучасних методів тлумачення нормативно-правових актів, застосування принципів права Європейського Союзу в українських судах, зміцнення незалежної української судової системи, а також забезпечення ефективності застосування адаптованого законодавства. Україні необхідно взяти все найкраще із скарбниці європейського права» [33, с. 115]

Окрім загального впливу європеїзації на розвиток судової системи, фахівці виділяють її прямий і непрямий ефекти. До прямого впливу належить, зокрема, обов'язок застосовувати положення статті 9 Конституції України, яка передбачає імплементацію норм міжнародних договорів, на обов'язковість яких дала згоду Верховна Рада України, і які стають невід'ємною частиною національного законодавства. Крім того, прямий вплив проявляється через використання при розгляді окремих категорій справ положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) [34] та прецедентів Європейського суду з прав людини, що визнаються джерелом права в українській правовій системі. Такий механізм безпосередньо інтегрує європейські стандарти у національну судову практику, сприяючи зміцненню верховенства права та захисту прав людини в Україні. До непрямих правових наслідків європеїзації національної судової практики належить, передусім, впровадження європейського стилю оформлення та аргументації судових рішень. Це включає застосування положень *soft law*,

врахування доктринальних матеріалів, а також адаптацію судових практик з урахуванням особливостей національної правосвідомості, правової культури та менталітету. Як зазначали експерти, сучасні рішення Верховного Суду за структурою та стилем аргументації дедалі більше наближаються до практики Європейського суду з прав людини, із виокремленням ключових частин та системною аргументацією. Також належить активізація міжнародної співпраці з європейськими судовими інституціями та організаціями, поширення аналітичних звітів і публікацій, включно з рішеннями Суду справедливості ЄС та Європейського суду з прав людини. Конструктивним елементом процесу європеїзації є використання інструментів *soft actions*, серед яких: проведення тренінгів у Національній школі суддів України щодо застосування норм європейського права; організація спільних міжнародних науково-практичних конференцій; підвищення рівня володіння суддями іноземними мовами; переклад та аналіз судових рішень міжнародних судових інституцій. Ці заходи сприяють формуванню більш відкритої, професійної та інтегрованої у європейський правовий простір судової системи України [35].

Міністерство юстиції України продовжує здійснювати комплексну первинну оцінку стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 року № 189, під безпосереднім керівництвом заступниці Міністра юстиції з питань європейської інтеграції. Особлива увага зосереджена на переговорах за розділами 23 та 24, які включають близько 1300 актів *acquis* ЄС, а також на додаткових нормативних документах з інших розділів, що входять до компетенції Міністерства. Ці розділи охоплюють ключові сфери – права людини, юстицію, свободу та безпеку – що становлять фундаментальні цінності Європейського Союзу та є обов’язковими для дотримання Україною. Виконання вимог розділів 23 та 24 передбачає від держави впровадження системних реформ у судовій системі, активну протидію корупції, а також забезпечення ефективного захисту прав людини на національному рівні.

Реалізація цих завдань потребує значних ресурсів і координації між державними інституціями, проте є надзвичайно важливою для зміцнення верховенства права, підвищення рівня демократії та інтеграції України у європейський правовий і соціальний простір [36].

Успішна імплементація *acquis* ЄС не лише сприятиме підвищенню ефективності роботи судової системи та прозорості діяльності державних органів, а й зміцнить довіру громадян до правосуддя, забезпечить відповідність національної практики європейським стандартам і відкриває нові можливості для України у сфері міжнародної співпраці та розвитку правової держави.

Міжнародні організації неодноразово підкреслювали, що незалежність суддів не є особистою прерогативою чи привілеєм, наданим для задоволення власних інтересів. Вона служить передусім забезпеченню верховенства права та захисту прав осіб, які очікують на неупереджене і справедливе правосуддя. Якщо діяльність уряду буде спрямована на формування такої моделі судової влади, це сприятиме значному зміцненню довіри громадян до судової системи, підвищенню ефективності та прозорості правосуддя, а також удосконаленню інститутів верховенства права. Водночас реалізація цих принципів є ключовою для виконання завдань, визначених на шляху України до інтеграції у Європейський Союз, і створює передумови для поступового наближення національної судової системи до європейських стандартів.

Судова реформа, яка серед умов Європейського Союзу є найбільш комплексною і амбітною, є саме тим полем, де Україна повинна показати відчутний прогрес. У ній зацікавлені не лише європейські посадовці, а й насамперед суспільство і український бізнес. Тільки в державі зі справедливим судом можна очікувати як на захист місцевого бізнесу, так і на іноземні інвестиції для відбудови та розвитку, щоб стримувати агресора від майбутніх зазіхань.

Отже, можна зробити висновок, що попри значний вплив політичних змін на розвиток судової системи України, визначений ще у 1994 році курс на європейську інтеграцію постійно відображається у проведенні реформ судочинства. Найкращі практики Європейського Союзу все активніше інтегруються у нормативно-правові акти у сфері судочинства та правосуддя. Надання Україні статусу кандидата у члени Європейського Союзу у 2022 році накладає додаткову вимогу: забезпечити, щоб взаємозв'язок із Європейським Союзом відображався у формуванні незалежної, некорумпованої та високопрофесійної судової системи, що базується на компетентності та доброчесності суддів. Це передбачає не лише імплементацію європейських стандартів у законодавство, але й активне впровадження інституційних механізмів контролю, оцінювання ефективності суддів та забезпечення прозорості судового процесу.

Крім того, інтеграція європейських практик вимагає підвищення рівня правової культури та освіти суддів і персоналу апарату суду, розвиток цифрових інструментів для моніторингу і управління справами, а також посилення взаємодії судової системи з громадськістю та іншими державними інститутами. У підсумку, процес європеїзації судової системи України стає багатокомпонентним та тривалим, водночас відкриваючи перспективу формування справедливої, ефективної та надійної системи правосуддя, що відповідає міжнародним стандартам і очікуванням українського суспільства.

1.2. Історія становлення Верховного Суду – як найвищого суду в системі судоустрою України

Історично склалося так, що будь-яке дослідження доцільно розглядати у контексті його формування як окремого юридичного явища або процесу, оскільки початкові умови та вихідні дані, які стали основою його виникнення, часто підлягають перегляду, уточненню або реформуванню. Такий підхід

дозволяє не лише простежити еволюцію правових норм і практик, але й оцінити ефективність їх застосування, врахувати зміни у соціально-політичному та нормативному середовищі, а також виявити фактори, що впливають на подальший розвиток відповідного юридичного інституту.

Нами вже було визначено, що Україна, отримавши незалежність в межах своїх історичних кордонів та підтвердивши свою суверенність, – стала на європейський шлях. Тому, аналізувати історичні межі становлення Верховного Суду – як найвищого суду в системі судоустрою України вважаємо за необхідне, саме з початку проголошення незалежності у 1991 році.

Відтоді Верховний Суд України декларативно визнається найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. З 1991 року він є правонаступником Верховного Суду УРСР, який, у свою чергу, був правонаступником Верховного Суду УСРР, що функціонував з 1923 року. Таким чином, хоча назва суду змінювалася з часом, його роль як найвищого органу судової системи зберігалася [37, с. 249].

Водночас, історичний розвиток суду демонструє еволюцію його повноважень, структури та функцій у контексті змін політичного, правового та соціального середовища України. Періоди трансформацій характеризувалися як формальним відтворенням попередніх моделей, так і впровадженням нових принципів організації та здійснення правосуддя. Це підкреслює важливість врахування історичної спадщини та правонаступності при аналізі сучасної судової системи, оскільки минулі структури і механізми безпосередньо вплинули на формування сучасних стандартів незалежності, ефективності та прозорості судової влади.

Після проголошення незалежності України подальші зміни та доповнення до законодавства про судоустрій, ухвалені до прийняття Конституції України 1996 року, фактично не торкалися питань компетенції та повноважень судових органів, зокрема Верховного Суду України. Основним завданням на той час залишалося забезпечення єдності судової системи, що

розглядалося як передумова формування узгодженої практики застосування законодавства всіма судами держави. Для досягнення цієї мети було необхідно створити дієвий механізм, який би гарантував однакове тлумачення та застосування норм права. У період з 1991 по 2001 роки таким механізмом у структурі Верховного Суду України виступав Пленум – колегіальний орган, що ухвалював постанови з питань судової практики. Інструментом забезпечення єдності правозастосування було також право Голови Верховного Суду України та його заступників вносити протест у порядку нагляду у випадках, коли судові рішення суперечили чинному законодавству або відхилялися від усталеної практики [38, с. 621].

Принагідно варто нагадати, що окремого законодавчого акта щодо організаційно-правових основ діяльності Верховного Суду України не було прийнято. Так, продовжував діяти Закон України «Про судоустрій України» 1981 року. Відповідно до статті 39 цього Закону було визначено, що «Верховний Суд України – є найвищим судовим органом України і він здійснює нагляд за судовою діяльністю судів республіки в порядку, встановленому законодавством України» [39]. Наступною статтею визначено його повноваження, серед яких: «1) розгляд справ як суд першої інстанції, у касаційному порядку, порядку нагляду і в зв'язку з нововиявленими обставинами; 2) вивчення і узагальнення судової практики, аналізу судової статистики і надання керівних роз'яснень судам у питаннях застосування республіканського законодавства, що виникають при розгляді судових справ. Керівні роз'яснення Пленуму Верховного Суду України є обов'язковими для судів, інших органів і службових осіб, які застосовують закон, по якому дано роз'яснення; 3) здійснення контролю за виконанням судами республіки керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду України; 4) вирішення в межах своїх повноважень питань, що впливають з міжнародних договорів України; 5) здійснення інших повноважень, наданих йому законодавством» [39].

Таким чином, зазначеним вище законодавчим актом надавався вичерпний перелік повноважень Верховного Суду України, які підтверджували його особливий статус.

Варто підкреслити, що важливим кроком у становленні національної системи правосуддя стало ухвалення першої в історії незалежної України Концепції судово-правової реформи. Її поява ознаменувала перехід від радянської моделі правосуддя до формування власної, демократичної судової системи, заснованої на принципах верховенства права, поділу влади та гарантій незалежності суддів. Основною метою Концепції було забезпечення приведення всіх галузей національного законодавства у відповідність до глибоких політичних, соціальних і економічних змін, що відбувалися у країні, а також до стратегічних напрямів державного будівництва. Документ окреслював орієнтири розвитку судової системи, зокрема визначення ролі суду як гаранта прав і свобод людини, підвищення ефективності судового захисту та вдосконалення процесуального законодавства. Особливу увагу в Концепції приділено визначенню статусу Верховного Суду України як найвищої судової інстанції у системі судів загальної юрисдикції. Йому надавалося право переглядати справи в апеляційному та касаційному порядку, а також розглядати справи за нововиявленими обставинами. Такий підхід мав на меті забезпечити єдність судової практики, посилити контроль за дотриманням законності та створити умови для утвердження справедливого і незалежного судочинства в Україні [40].

Штогун С. Г., аналізуючи зазначену концепцію, підкреслює, що її основна мета полягала у формуванні незалежної судової влади та перебудові судової системи, включно зі створенням нового законодавства та вдосконаленням форм судочинства. Він зазначає, що законодавець визначив чіткі механізми реалізації реформи, серед яких:

ефективне розмежування повноважень для гарантування самостійності та незалежності судових органів від впливу законодавчої та виконавчої гілок влади;

впровадження демократичних принципів правосуддя, вироблених світовою практикою та науковими дослідженнями;

створення законодавчої бази щодо судоустрою, що забезпечує незалежність судової влади;

поступова спеціалізація судів;

максимальне наближення судів до населення;

чітке визначення компетенції різних ланок судової системи;

гарантування права громадянина на розгляд його справи компетентним, незалежним та неупередженим судом [41, с. 2].

Водночас варто додати, що Концепція не містила окремих положень, присвячених удосконаленню організаційно-правових засад функціонування Верховного Суду України. Це свідчить про те, що хоча основні принципи реформування судової системи були окреслені, детальний механізм реалізації на рівні найвищого судового органу залишався недостатньо розробленим. Таким чином, у подальших етапах реформування постало завдання конкретизувати організаційні й процедурні аспекти діяльності Верховного Суду для забезпечення його ефективності та незалежності.

Крім того, в зазначений період в Україні було проведено системну роботу щодо нормативно-правового забезпечення організації та налагодження діяльності різних складових органів судової системи, що у свою чергу стосувалися й Верховного Суду України. Свідченням цього є ухвалення низки законодавчих актів, зокрема: Закону України «Про статус суддів» у 1992 році [42], Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» у 1993 році [43], Закону України «Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів України» у 1994 році [44], Закону України «Про

органи суддівського самоврядування» у 1994 році [45], Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» у 1994 році [46].

Всі ці нормативно-правові акти, в тому числі, стосувалися діяльності суддів Верховного Суду України, визначали окремі (додаткові) вимоги до таких осіб, підкреслювали безумовну важливість специфіки діяльності суддів Верховного Суду України, тим самим, підтверджуючи важливість його існування.

Варто наголосити, що, незважаючи на наявність у Голови Верховного Суду України та його заступників права вносити протести у порядку нагляду у випадках, коли рішення судів суперечили чинному законодавству, на практиці цей механізм не завжди діяв ефективно. Частими були випадки, коли судді, що обіймали адміністративні посади у судах відповідного рівня, з різних причин не ініціювали подання таких протестів. Унаслідок цього низка справ не потрапляла на розгляд до президій обласних судів або ж до Верховного Суду України, що фактично блокувало можливість виправлення судових помилок і забезпечення єдності судової практики [47, с. 29].

Таким чином, протягом тривалого періоду механізм нагляду за законністю судових рішень залишався недосконалим. Його функціонування значною мірою залежало від особистих рішень суддів, які перебували на адміністративних посадах, що створювало умови для суб'єктивізму та вибірковості у реагуванні на порушення. Це, своєю чергою, негативно позначалося на формуванні послідовної судової практики та підривало довіру до системи правосуддя загалом.

Отже, перший етап формування Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судоустрою можна окреслити періодом з 1991 по 1996 рік та охарактеризувати як етап «Правонаступництва Верховного Суду УРСР».

Визначальним етапом у становленні національної судової влади та реформуванні засад судочинства стало ухвалення у червні 1996 року Конституції України, яка вперше на конституційному рівні закріпила принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 6). Це положення стало фундаментом для формування незалежної судової гілки влади, покликаної здійснювати правосуддя на засадах верховенства права, законності та рівності всіх перед законом. У статті 125 Конституції було закріплено статус Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції [9]. Таке визначення не лише окреслило його місце у структурі судової системи, а й підкреслило роль Верховного Суду як гаранта єдності судової практики та остаточного арбітра у вирішенні правових спорів. Прийняття Основного Закону стало відправною точкою у побудові сучасної моделі українського правосуддя, орієнтованої на демократичні цінності, європейські стандарти та забезпечення реальної незалежності судової влади.

За оцінкою Зозулі Є. В. період з 1996 по 2002 роки у розвитку судової системи України характеризувався активною реалізацією конституційних положень щодо організації судової влади. Саме в цей час проводилася так звана «мала судова реформа», метою якої було надати реформуванню судової системи практичної, відчутної дії [48, с. 25]. Крім того, цей період відзначався спробами удосконалення організаційно-правових засад судоустрою, підвищення ефективності роботи судів та формування передумов для незалежності та професійності суддівського корпусу.

Аналізуючи розвиток судової системи в межах 1996–2010 років, доцільно визначити цей період як етап «Конституційного утвердження незалежності Верховного Суду України». Саме у цей час відбувалося закріплення конституційних засад функціонування судової влади, формування механізмів гарантування автономності судів та суддів, а також удосконалення правової та організаційної структури Верховного Суду. Період

характеризувався поступовим зміцненням інституційної спроможності суду, підвищенням професійного рівня кадрів, розвитком спеціалізації судів і впровадженням нормативних механізмів, які забезпечували більш ефективну взаємодію між судами різних інстанцій. Водночас цей етап створив підґрунтя для подальших реформ, спрямованих на підвищення прозорості, доброчесності та доступності правосуддя для громадян.

Так, через декілька років після прийняття Конституції України було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій України» [49], який визначив нові аспекти повноважень судових органів. Зокрема, Верховний Суд України, як найвищий судовий орган, був покликаний забезпечувати єдність судової практики та однакове застосування судами законодавства у порядку, встановленому законом. Відповідно до зазначеного Закону, система судів загальної юрисдикції включала місцеві суди, апеляційні суди, Апеляційний суд України, Касаційний суд України, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України, за яким було закріплено статус найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції. Унаслідок проведення реформ Голова Верховного Суду України, його заступники та Пленум Верховного Суду втратили повноваження ініціювати та переглядати судові справи у порядку нагляду, що раніше передбачалося Законом України «Про судоустрій» від 1981 року. Водночас до компетенції Верховного Суду України було віднесено перегляд цивільних і кримінальних справ у касаційному порядку, а також перегляд справ за виключними обставинами.

Також, у наступному році було прийнято новий Закон України «Про судоустрій» [50], який було прийнято на заміну Закону від 1981 року [39] з аналогічною назвою, проте із суттєвими відмінностями за змістом.

Внесення змін до норм процесуального законодавства у червні 2001 року стало важливим кроком на шляху практичного утвердження Верховного Суду

України як найвищого судового органу, реалізуючи конституційні гарантії права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень. Особливої уваги заслуговує виключний характер повноважень Верховного Суду України, що означає: здійснювані ним функції належать лише цьому суду і не можуть виконуватися жодним іншим органом. Ці законодавчі новації, на нашу думку, підтверджують особливий статус Верховного Суду України як найвищого суду у системі судів загальної юрисдикції та закладають підвалини для його незалежності, авторитету та ключової ролі у забезпеченні верховенства права [51, с. 8].

Відповідно до статті 47 Закону України «Про судоустрій України»: «Верховний Суд України переглядав справи у зв'язку з винятковими обставинами у порядку, встановленому процесуальним законом; переглядав справи у касаційному порядку у випадках, встановлених законом, а у випадках, передбачених законом, розглядав інші справи, пов'язані з виключними обставинами; надавав судам роз'яснення з питань застосування законодавства на основі узагальнення судової практики та аналізу судової статистики; у разі необхідності визнавав нечинними роз'яснення Пленуму Вищого спеціалізованого суду; звертався до Конституційного Суду України у випадках виникнення у судів загальної юрисдикції при здійсненні ними правосуддя сумнівів щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів; вів та аналізував судову статистику, вивчав та узагальнював судову практику, знайомився в судах із практикою застосування законодавства; у межах своїх повноважень вирішував питання, що впливають з міжнародних договорів України; представляв суди загальної юрисдикції у зносинах із судами інших держав» [50].

Ще у Концепції судово-правової реформи в Україні 1992 року містилося застереження про неприпустимість розгляду Верховним Судом України справ як судом першої інстанції, оскільки це суперечить Міжнародному пакту про

громадянські та політичні права і позбавляє засуджених та інших учасників процесу права на апеляційне і касаційне оскарження судового рішення. Проте під час внесення змін до Закону України «Про судоустрій України» зазначене питання так і не було вирішене. Унаслідок цього Верховний Суд України залишався касаційною інстанцією у більшості справ, розглянутих судами загальної юрисдикції та військовими судами, аж до ухвалення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [52, с. 123].

Варто зазначити, що в Конституції України відсутні будь-які положення, які б чітко визначали призначення Верховного Суду України в системі державної влади, а також обсяг його повноважень і функціональне спрямування, необхідне для досягнення мети, що впливає з цього призначення. Важко пояснити, чому у 1996 році законодавець залишив поза увагою ці принципові питання. Саме ця прогалина, як слушно зауважує Малярєнко В. Т., фактично призвела до «обезкровлення» Верховного Суду України: він був позбавлений більшості своїх повноважень і тих інструментів, за допомогою яких міг би забезпечувати єдність судової практики та однакове застосування законодавства судами держави [53, с. 6].

Не можна не погодитися з цим зауваженням, адже відсутність конституційного визначення ключових аспектів статусу Верховного Суду створює ризики для його незалежності та ефективності. Саме тому важливо, аби основні засади функціонування найвищого судового органу, його повноваження та принципи взаємодії з іншими гілками влади були чітко закріплені в Конституції України, що дозволило б забезпечити стабільність, авторитет і верховенство права в державі.

Важливе значення у системі нормативно-правового забезпечення подальшого реформування судової системи України мала Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 року. Цей документ став логічним продовженням курсу на

модернізацію національної судової влади та її адаптацію до принципів і цінностей, закріплених у європейському правовому просторі [54].

Метою Концепції було забезпечення становлення в Україні судівництва як єдиної системи судового устрою та судочинства, що функціонує на засадах верховенства права, незалежності суддів і справедливого правосуддя. Вона також передбачала створення ефективного механізму гарантування права кожної особи на справедливий суд, посилення ролі Верховного Суду України у забезпеченні єдності судової практики та формуванні сталих стандартів правозастосування відповідно до європейських вимог.

Таким чином можливо зробити проміжний висновок, що враховуючи політичні та історичні режими кожна держава може обирати свій шлях щодо завдань та повноважень судових органів. Що стосується правових засад для створення та функціонування Верховного Суду України, то такі засади були закладені в Конституції України. Подальший розвиток діяльності такого органу було закріплено в положеннях Закон України «Про судоустрій України» 2002 року. Цим нормативно-правовим актом було регламентовано основні положення щодо статусу Верховного Суду України як найвищого судового органу, до повноважень якого відноситься реалізація правосуддя, забезпечення однакового застосування законодавства всіма судами загальної юрисдикції.

За висновками вітчизняних правознавців, подальший процес реформування судової системи України характеризувався непослідовністю та безсистемністю. Відсутність єдиної концептуальної моделі розвитку судоустрою, а також кардинальні розбіжності у підходах до визначення оптимальної структури судової влади серед політичних еліт і науковців призвели до формування компромісного законодавства, що поєднувало елементи різних моделей, часто несумісних між собою. Внаслідок цього траєкторія інституційного розвитку судової системи набула хаотичного

характеру, що негативно впливало на стабільність правозастосовної практики та довіру суспільства до судової влади. [55, с. 14].

Зокрема, у період з 2010 по 2016 роки спостерігався своєрідний «відкат назад», коли судова система України наближалася до моделі, характерної для радянського часу, і суди залишалися значною мірою залежними від політичної волі. Уже в попередньому підрозділі було підкреслено, що кожне реформування судової системи тісно пов'язане зі змінами політичного контексту та інтересів держави. Враховуючи це, період 2010–2016 років доцільно визначати як етап «Простою Верховного Суду та залежності судової влади від політичної волі», коли функціонування найвищого судового органу було суттєво обмежене, а незалежність суддів і ефективність судової системи стали заручниками політичних процесів.

Так, у липні 2010 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [56]. Цим законом було змінено систему судів загальної юрисдикції, а саме – до її складу увійшли місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України.

На думку Борка А. Л., запровадження чотирьохступінчатої судової системи (місцеві суди – апеляційні суди – вищі спеціалізовані суди – Верховний Суд України), в той час дозволяло б забезпечувати послідовний та кваліфікований розгляд та вирішення судових справ на всіх інстанціях (першій, апеляційній та касаційній), в тому числі належним чином розподіляти організаційні повноваження судів із надання методичної допомоги судам нижчого рівня і роз'яснень з питань застосування законодавства [57, с. 18].

Незважаючи на те, що Верховний Суд України формально залишався найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, його реальні повноваження були істотно обмежені законодавчими змінами початку 2000-х років. Зокрема, він втратив право на касаційний перегляд більшості судових рішень, а також можливість надавати судам роз'яснення з питань правозастосування на основі узагальнення судової практики, що раніше

відіграло ключову роль у забезпеченні єдності судової системи. Компетенція Суду фактично звузилася до перегляду рішень лише у разі встановлення неоднакового застосування судами касаційної інстанції однієї й тієї самої норми матеріального права в подібних правовідносинах. Як зазначає Шаповалова О., Верховний Суд України був позбавлений і повноважень щодо перегляду судових рішень у кримінальних справах, зокрема в частині, що стосувалася призначення покарання, звільнення від нього або від кримінальної відповідальності, що додатково звузило його вплив на формування єдиної правозастосовної практики та контроль за дотриманням принципів справедливого судочинства [58]. Таким чином, статус і роль Верховного Суду України у системі судоустрою були формально збережені, проте фактична здатність здійснювати контроль за єдністю правозастосування та захист прав громадян суттєво зменшилася, що негативно впливало на ефективність та незалежність судової влади в цілому.

Разом із тим, серед недоліків законодавчо закріпленої судової системи слід виокремити певну відокремленість Верховного Суду України, як у частині перегляду судових рішень, так і в контексті організаційно-методичного забезпечення функціонування всієї судової системи. Особливо показовим є необґрунтоване збільшення кількості суддів Верховного Суду України з двадцяти до сорока восьми осіб, передбачене Законом від 20 жовтня 2011 р. № 3932-VI, яке не було прямо пов'язане з розширенням повноважень Суду. Така практика посилювала структурну відчуженість найвищого судового органу від нижчих інстанцій і не сприяла підвищенню ефективності та узгодженості судової системи загалом [59]. Адже як нами вже було зазначено, що навпаки, повноваження Верховного Суду України зводились тепер до мінімуму. Відтак, в інтересах належного функціонування судової системи України правові засади мають забезпечувати повне приведення структури судової системи у відповідність до актуальних потреб судової діяльності, а також оптимальний розподіл і ефективне використання наявних кадрових і матеріально-

фінансових ресурсів. Такий підхід дозволяє не лише підвищити продуктивність і якість правосуддя, а й забезпечити сталість та узгодженість роботи всіх рівнів судової влади, що є критично важливим для зміцнення довіри громадян до судової системи та забезпечення верховенства права в державі [57, с. 18].

У подальшому концептуальні положення судової реформи 2010 року було доповнено низкою законодавчих актів. Серед них, згадний вище – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України» [59], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій незалежності суддів» [60].

Слід наголосити, що суть «судової реформи» 2010 року полягала у розходженні між публічно оголошеними цілями та реальними діями «реформаторів». Насправді такі проголошені цілі, як запровадження розумних строків розгляду справ, забезпечення однакового застосування закону, зменшення адміністративного впливу на систему правосуддя тощо, мали здебільшого декларативний характер і використовувалися радше для інформаційного піару, ніж для реального реформування судової системи.

Наміри ж «реформаторів» від самого початку мали зовсім інший характер: фактично вони були спрямовані на ліквідацію Верховного Суду України як найвищого органу правосуддя, руйнування фундаментальних засад суддівського самоврядування, знищення незалежності суддів та фактичне підпорядкування судів політичній владі [61, с. 43]. Це призвело до істотного ослаблення інституційної спроможності судової системи, підриву довіри громадян до правосуддя та створення передумов для зростання корупційних ризиків у судовій владі. Наслідком стало порушення принципу верховенства права, зниження ефективності судочинства та фактичне звуження гарантій конституційних прав і свобод громадян. Такий стан підкреслює критичну потребу у справжній, комплексній судовій реформі, спрямованій на

відновлення незалежності судів та підвищення їхньої прозорості й професійного рівня.

Безумовно маємо погодитися з такою позицією науковців, адже виходячи із розуміння конституційності Верховного Суду України як найвищого суду в системі судів загальної юрисдикції, такий статус суду передбачає:

- наявність в Суду контрольних функцій процесуального характеру по відношенню до рішень судів, котрі нижчі від нього за статусом;
- неможливість підпорядкування Суду будь-якому іншому судовому органу або судовій інстанції;
- наділення Суду відповідними повноваженнями з приводу забезпечення уніфікації судової практики судами першої, апеляційної інстанції, тобто судів нижчої інстанції.

У цілому, судова реформа 2010 року фактично позбавила Верховний Суд України низки ключових повноважень, зокрема: перегляду справ у касаційному порядку; перегляду справ у зв'язку з винятковими та виключними обставинами; надання судам роз'яснень щодо застосування законодавства на основі узагальнення судової практики; ведення та аналізу судової статистики; вивчення та узагальнення судової практики; визнання нечинними роз'яснень пленумів вищих спеціалізованих судів. Детальний юридичний аналіз свідчить, що Верховний Суд України фактично був позбавлений права самостійного перегляду незаконних рішень судів нижчого рівня, що підривало його роль у забезпеченні єдності судової практики та верховенства права. Це позбавлення права обґрунтовується сукупністю обмежень, встановлених новим законом, які значно звужують поле діяльності Суду та його вплив на формування стабільної та узгодженої правозастосовної практики в системі судів загальної юрисдикції.

Верховний Суд України втратив свій конституційний статус найвищого судового органу, тобто статус останньої інстанції у системі судів загальної

юрисдикції. Фактично він перетворився на «проміжний» суд, який процесуально підпорядкований вищим спеціалізованим судам та позбавлений права ухвалювати остаточне рішення. Така трансформація значно послабила роль Верховного Суду у формуванні єдиної судової практики, обмежила його здатність забезпечувати верховенство права та фактично позбавила його функції остаточного контролю за законністю рішень судів нижчого рівня, що негативно позначилося на стабільності та передбачуваності судового правосуддя в Україні [48, с. 24].

На думку Волошина В. А., реалізація Верховним Судом України його конституційної функції здійснення правосуддя як найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції має полягати насамперед у перегляді судових рішень з метою забезпечення єдності судової практики. Такий перегляд повинен охоплювати як питання однакового застосування судами всіх рівнів норм матеріального, так і процесуального права. Учений пропонує розширити предмет перевірки Верховного Суду, включивши до нього не лише існуючі підстави для перегляду справ, а й випадки порушення судом касаційної інстанції вимог процесуального законодавства, а також перевірку законності судових рішень у ситуаціях, коли суддя касаційної інстанції висловлює окрему думку. Як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції, Верховний Суд України покликаний гарантувати дотримання принципу законності, забезпечуючи єдність судової практики та узгодженість правозастосування у діяльності всіх судів держави, за винятком Конституційного Суду України, який здійснює окрему, конституційну юрисдикцію [37, с. 250].

Крім того, відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [56], відбулося суттєве переосмислення та зміна повноважень Пленуму Верховного Суду України. Зокрема, його було позбавлено права «за результатами узагальнення судової практики давати роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування спеціалізованими судами

законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції», яке було передане Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Традиційно вважається, що саме Пленум Верховного Суду України ухвалює найбільш вагомі рішення, що визначають напрям розвитку судової практики. Уже з самого терміна «*пленум*» вбачається поєднання двох ключових функцій цього органу – здійснення судової влади та методичного забезпечення діяльності судів. Як зазначається у «*Юридичній енциклопедії*», Пленум Верховного Суду України виступає найвищою судовою та організаційно-методичною інстанцією у системі судів загальної юрисдикції, головним завданням якої є забезпечення єдності судової практики та методологічна підтримка діяльності нижчих судових інстанцій [62, с. 576].

На хибність подібного підходу до визначення статусу Верховного Суду України неодноразово звертала увагу Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія). У своїх висновках вона підкреслювала, що ослаблення процесуальної ролі Верховного Суду суперечить європейським стандартам організації судової влади та принципу ефективного правосуддя. Рекомендації Комісії полягають у необхідності посилення процесуальних повноважень Верховного Суду України, наданні йому статусу касаційного суду (що відповідає практиці більшості розвинених демократичних держав), а також у спрощенні судових процедур і скороченні надмірної кількості судових інстанцій [63]. Такий підхід, за позицією Венеціанської комісії, сприятиме підвищенню ефективності судової системи, забезпеченню єдності судової практики та зміцненню довіри суспільства до правосуддя.

Місце Верховного Суду України в системі судів загальної юрисдикції передбачає наявність у нього ефективних правових механізмів впливу на правозастосовну діяльність інших судів з метою забезпечення єдності судової практики та однакового застосування законодавства [64]. Саме такі інструменти дозволяють найвищому судовому органу виконувати свою

ключову конституційну функцію – сприяти формуванню стабільної та передбачуваної системи правосуддя.

Попри переконливі аргументи науковців на користь збереження та посилення повноважень Верховного Суду України, законодавець підтримав протилежну позицію, що призвело до звуження компетенції цього органу. Таке рішення, як зазначають дослідники, фактично послабило його конституційно-правовий статус як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, поставивши під сумнів здатність Верховного Суду ефективно виконувати свої координаційні та правозабезпечувальні функції [65, с. 188].

На нашу думку, обмеження повноважень Верховного Суду України не було ні доцільним, ні належно юридично обґрунтованим. Конституційне положення про його статус як «найвищого суду» фактично було нівельоване ухваленим Законом, що значно знизило авторитет та роль суду у системі правосуддя. Крім того, ця судова реформа негативно вплинула на органи суддівського самоврядування: вони стали фактично залежними від політичної влади. Політично зумовлені принципи формування Вищої ради юстиції, а також нечіткі критерії притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності призвели до втрати гарантій незалежності суддів у здійсненні їхніх повноважень. Механізм добору суддів став вразливим до зловживань з боку органів, відповідальних за відбір, що підривало довіру до судової системи та загалом ставило б під сумнів ефективність верховенства права в Україні. Додатково слід зазначити, що наслідком цього процесу стало послаблення єдності судової практики, ускладнення застосування законів на всіх рівнях судової системи та підвищення ризику політичного впливу на судові рішення, що суперечить принципам незалежного та об'єктивного правосуддя.

Улютіна О. А. та Голуб С. М. також зазначають, що цей період відзначався найвищим рівнем залежності суддівського самоврядування від політичної волі з часів проголошення незалежності України. Вчені підкреслюють, що політичні принципи формування Вищої ради юстиції, разом

із нечітко визначеними підставами для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, призвели до фактичної втрати гарантій незалежності суддів у здійсненні ними своїх повноважень. Додатково механізм добору суддів залишався вразливим до зловживань з боку органів, відповідальних за цю процедуру, що суттєво підривало довіру до системи правосуддя [66, с. 45].

Події Революції Гідності та позачергова зміна політичної сили в Україні, в тому числі, підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом змусили переглянути законодавця свої нормативні положення щодо судової системи в Україні в цілому та Верховного Суду України, зокрема.

Так, важливим підзаконним нормативно-правовим актом став Указ Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» [67]. Ключовим моментом початку судової реформи можна назвати прийняття у 2016 році Законів України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [68] та «Про судоустрій і статус суддів» [69].

Велика судова реформа, розпочата у 2014 році, засвідчила здатність України враховувати європейський позитивний досвід для підвищення загальної відповідності законодавства України законодавству Європейського Союзу, зберігаючи при цьому власні вікові традиції у сфері правосуддя та судочинства [70, с. 16].

Таким чином, завершуємо розгляд історичного формування Верховного Суду України виділенням нового, фінального в межах цього розділу періоду – періоду «Європейського вектору реформування Верховного Суду». Цей етап характеризується активним впровадженням європейських стандартів правосуддя, поступовим зміцненням незалежності судової влади, підвищенням прозорості судових процедур і посиленням професійних гарантій суддів. Водночас він передбачає адаптацію національної судової системи до норм та практик Європейського Союзу, розвиток інституційного механізму верховенства права та впровадження сучасних підходів до

управління судовою системою, зокрема через цифровізацію, удосконалення процесуального законодавства та інтеграцію європейських цінностей у щоденну діяльність судів.

Одним із ключових завдань судової реформи цього періоду було створення європейської трирівневої судової системи, що передбачала функціонування місцевих судів, апеляційних судів та Верховного Суду. Хоча назву Верховного Суду було змінено, сам Суд пройшов глибоку реорганізацію, яка торкнулася не лише його імені, а й структури та функціональних підрозділів. Відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», склад Верховного Суду був структурно оновлений і тепер включає:

1. Велику Палату Верховного Суду;
2. Касаційний адміністративний суд;
3. Касаційний господарський суд;
4. Касаційний кримінальний суд;
5. Касаційний цивільний суд [69].

Така організаційна реформа мала на меті підвищити спеціалізацію суддів, забезпечити єдність судової практики та узгодженість застосування законодавства, наближаючи систему правосуддя України до європейських стандартів.

Відповідно до Перехідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на матеріально-технічній базі Верховного Суду України та базах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України утворюється Верховний Суд [69]. Законодавець встановив для цього шестимісячний строк з дня набрання законом сили, тобто новий суд мав почати діяти до кінця березня 2017 року. Проте, на жаль, запланована реалізація цього процесу відбулася із затримкою, що ускладнило своєчасне формування оновленої судової структури та дещо

уповільнило процес євроінтеграційного реформування судової системи України. Крім того, затримка впровадження нового Верховного Суду створила тимчасову невизначеність щодо повноважень та організаційного функціонування найвищого судового органу, що потребувало додаткових нормативних і адміністративних рішень для забезпечення безперервності судочинства.

У науковій літературі відзначається застосування нової моделі формування судового органу – так званого методу «матрьошки», або «суд у суді». Ця концепція є унікальним українським ноу-хау, адже в Європі та світі практично немає аналогів, коли до складу Верховного Суду, який за європейськими стандартами сам є касаційним судом та займає найвищий статус у системі судоустрою, входять фактично автономні підсистеми – касаційні суди.

Автономність цих підсистем підтверджується низкою законодавчих положень. Зокрема, голови касаційних судів наділені представницькими повноваженнями у взаємовідносинах з органами державної влади, місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами (пункт 1 частини шостої статті 42 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Вони здійснюють контроль за відповідними структурними підрозділами апарату Верховного Суду та організовують діяльність власного касаційного суду (пункт 3 частини шостої тієї ж статті). Крім того, закон передбачає чимало інших повноважень, що забезпечують функціональну незалежність і ефективну діяльність кожного касаційного підрозділу у складі Верховного Суду [71].

Таким чином, модель «суд у суді» створює внутрішню багаторівневу систему, де окремі касаційні суди зберігають значний рівень самостійності, водночас інтегруючись у єдину організаційну структуру Верховного Суду, що робить українську систему унікальною на міжнародному рівні.

Перехід до трирівневої судової системи фахівці пояснюють насамперед виконанням давньої рекомендації Венеціанської комісії. Причиною цього є те,

що чотирирівнева система, яка діяла в Україні до 2016 року, суттєво уповільнювала процес розгляду справ: між інстанціями провадження могли тривати роками без остаточного рішення. Це призводило до порушення розумних строків судового розгляду, підривало довіру до правосуддя, а також створювало додаткові фінансові витрати – як для учасників процесу, так і для держави, яка була змушена утримувати розгалужену судову систему. У цьому контексті трирівнева модель покликана сприяти пришвидшенню судового розгляду та більш раціональному використанню бюджетних ресурсів [72, с. 99].

Особливої уваги заслуговує Велика Палата Верховного Суду, яка є центральною ланкою у забезпеченні єдності судової практики та послідовності правозастосування в Україні. Відповідно до статті 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Велика Палата виконує дві основні функції:

1. касаційну – у передбачених законом випадках вона розглядає справи як суд касаційної інстанції з метою забезпечення єдиного застосування норм матеріального і процесуального права судами касаційного рівня;
2. апеляційну – здійснює перегляд справ, які були розглянуті Верховним Судом як судом першої інстанції, виступаючи при цьому апеляційним органом.

Завдяки поєднанню цих двох функцій Велика Палата виступає механізмом гармонізації судової практики, запобігаючи її фрагментації та забезпечуючи узгоджене тлумачення правових норм на національному рівні.

Унікальність Великої Палати, у тому числі, полягає у виконанні функцій апеляційного суду у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції. Тобто законодавець надав Великій Палаті Верховного Суду повноваження на коригування судових рішень, ухвалених цим же Верховним Судом. Такий механізм є вражаючим прикладом нестандартного підходу до організації судової влади в Україні.

Нині саме Верховний Суд покликаний формувати єдині правові орієнтири та підходи при вирішенні справ, що забезпечує передбачуваність судових рішень і стабільність правової системи. Це дає змогу громадянам усвідомлювати правові наслідки своєї поведінки, а також захищати свої права всіма законними способами, у тому числі шляхом звернення до суду. Єдність підходів Верховного Суду ґрунтується на фундаментальних правових цінностях і принципах, які пронизують усю національну правову систему та становлять підвалини законодавства й судової практики. Для пересічного громадянина такі принципи виступають своєрідними ціннісними орієнтирами, що визначають правомірність власної поведінки та дії органів публічної влади. У цій системі координат Конституція України посідає ключове місце – вона виступає основним мірилом обмеження свавілля влади, гарантом прав і свобод людини та громадянина, а також вищим джерелом права, на якому має будуватися вся судова практика [73, с. 13].

Крім того, за змістом пункту 10¹ частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Верховний Суд наділений правом ухвалювати так звані «показові» судові рішення, які мають орієнтуюче значення для судів нижчих інстанцій і підлягають застосуванню при розгляді аналогічних справ [69]. По суті, такі рішення можна розглядати як національні аналоги прецедентних рішень, що сприяють єдності судової практики та підвищенню передбачуваності правозастосування.

На наш погляд, подібні зміни слід оцінювати позитивно, адже неоднакове застосування норм права різними судами призводить до порушення принципу правової визначеності та негативно впливає на сприйняття суспільством принципу верховенства права. Запровадження інституту «показових рішень» дозволяє зміцнити авторитет судової влади, сприяє узгодженості судової практики й підвищує рівень довіри громадян до суду [74, с. 10]. Водночас слід наголосити, що судова влада, реалізуючи ці повноваження, не виходить за межі своєї компетенції й не перебирає на себе

законодавчих функцій. Верховний Суд, формуючи правозастосовну практику, фактично виробляє правові орієнтири шляхом тлумачення чинного законодавства у процесі розгляду конкретних справ, залишаючись у межах загальних норм закону та сприяючи їх ефективному застосуванню

Варто зазначити, що з внесенням деяких змін до законодавства Верховний Суд має право за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надавати роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ (пункту 10² частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій та статус суддів») [69].

Отже, фактично Верховний Суд виконує функції судової правотворчості. Як зауважує Сердюк В. О., будь-яка система формально встановлених правових норм завжди містить прогалини та стає частково застарілою одразу після її ухвалення [75, с. 76]. У цьому контексті роль Верховного Суду полягає не лише в тлумаченні законів, а й у формуванні практичних підходів до їх застосування, усуненні правових колізій та адаптації норм права до сучасних соціально-правових реалій, що робить його діяльність критично важливою для стабільності та розвитку національної правової системи.

Щодо виявлених прогалин у реформуванні судової системи, варто звернути увагу на той факт, що в процесі реалізації судової реформи було ліквідовано Вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України як інституції. На відміну від вищих спеціалізованих судів, старий Верховний Суд України не погодився зі своєю ліквідацією. Зокрема, Постановою Пленуму Верховного Суду України від 3 жовтня 2016 року № 19 було ухвалено рішення звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо перевірки відповідності (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Верховний Суд України наголошував, що ліквідація найвищого судового органу не може здійснюватися звичайним

законом, оскільки такий крок виходить за межі повноважень Верховної Ради України та суперечить конституційному принципу поділу влади [76].

У результаті розгляду цього подання Конституційний Суд України 18 лютого 2020 року ухвалив Рішення № 2-р/2020, яким визнав неконституційними положення про ліквідацію Верховного Суду України, проте не визнав неконституційними норми щодо створення нового Верховного Суду і не скасував конкурс на призначення суддів до нього [77]. Таким чином, Конституційний Суд підтвердив незмінність інституційного статусу Верховного Суду як найвищого органу судової влади, водночас легітимізувавши створення його оновленої структури у межах проведеної судової реформи.

Справедливо відзначити, що Європейський суд з прав людини визнав ліквідацію старого Верховного Суду України та звільнення суддів із нього такими, що не мали законних підстав. Так, 22 липня 2021 року ЄСПЛ ухвалив рішення у справі «Гуменюк та інші проти України» [78], де йшлося про восьмиро суддів Верховного Суду України, які вимагали їхнього переведення до нового Верховного Суду без проходження конкурсу. Суд встановив порушення права на доступ до суду (пункт 1 статті 6 Конвенції) та права на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції). Кожен із суддів отримав сатисфакцію у розмірі 5 тисяч євро.

Крім того, у грудні 2019 року Венеціанська комісія у своєму висновку наголосила, що будь-які судові реформи повинні здійснюватися лише після ретельного аналізу ситуації в країні та обговорення з усіма зацікавленими інститутами, включно із Верховним Судом України (що був ліквідований), Вищою радою правосуддя, ВККС та адвокатурою. Відзначалося, що відсутність консультацій із цими органами під час підготовки законопроекту викликала занепокоєння та критику з їхнього боку [79].

Можна погодитися з висловлюванням Шицького І. Б., який у своїй науковій праці зазначає наступне: «при створенні судової системи, що

базуватиметься на нових засадах, недоцільно орієнтуватися на нині існуючі органи, лише розподіливши між ними функції. Навпаки, слід ретельно проаналізувати передбачені законодавством функції судової системи і саме для їх виконання сформувати відповідні органи, тобто йти в напрямі від причини до наслідку» [80, с.34].

Незважаючи на численні дискусії та пертурбації в судовій системі, сьогодні на чолі судової влади України функціонує єдиний найвищий судовий орган – Верховний Суд. Водночас слід відзначити, що Конституція України не розкриває зміст поняття «найвищий». Зокрема, абзац третій статті 125 Конституції лише констатує, що Верховний Суд є найвищим судовим органом у системі у системі судоустрою України, проте не містить жодних додаткових положень щодо його ролі та місця у державній системі.

Як зауважує П. Пилипчук, у чинній Конституції приділяється значна увага деталізації повноважень парламенту, Президента, Кабінету Міністрів України, органів прокуратури та Вищої ради юстиції, тоді як питання призначення, повноважень та функцій Верховного Суду залишаються практично невизначеними [81]. Така лакуна у конституційному регулюванні створює певні прогалини в розумінні статусу та автономії найвищого судового органу, що потребує подальшого законодавчого уточнення та практичного наповнення функцій Верховного Суду у системі державної влади.

На нашу думку, слід внести відповідні правки до Конституції України щодо визначення принаймні переліку повноважень Верховного Суду. Зокрема, викласти абзац четвертий статті 125 Конституції України в наступній редакції: *«Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, що відображається у таких повноваженнях: здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; надання висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою; забезпеченні однакового*

застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначених процесуальним законом; забезпеченні апеляційних та місцевих судів методичною інформацією з питань правозастосування.

Таким чином, можемо підсумувати, що становлення Верховного Суду це тривалий процес, який з часів незалежності України пройшов чотири взаємопов'язаних та доповнюючих один одного періоди, що мають свої часові межі та особливості.

Висновки до Розділу I

1) Встановлено, що незважаючи на суттєвий вплив та взаємозалежність кожного етапу реформування судової системи України від змін політичного вектору, курс на європейську інтеграцію, оголошений ще у 1994 році, відображається і в процесі постійних реформ судочинства. Найкращі практики Європейського Союзу все активніше інтегруються у нормативно-правові акти України, що регулюють судову діяльність. Надання Україні у 2022 році статусу кандидата на членство в ЄС вимагає від судової системи забезпечення незалежності, некорумпованості та професійної компетентності суддів на найвищому рівні.

2) Визначено, що «європеїзація» судової системи України – є складним та багатокомпонентним процесом, який передбачає адаптацію українського законодавства до передових європейських практик судочинства та правосуддя. Цей процес включає засвоєння євроатлантичних і європейських цінностей верховенства права й законності суб'єктами, що забезпечують євроінтеграційні перетворення в судовій системі.

3) Основними ознаками європеїзації судової системи України є: процесність, а не разове явище, період реалізації якого може тривати десятки років; наявність щонайменше двох суб'єктів забезпечення (зазвичай декілька держав-членів ЄС, що беруть активну участь); складність і багатокомпонентність процесу, який включає певні етапи адаптації

українського законодавства у сфері судочинства до стандартів ЄС; засвоєння найкращих євроатлантичних та європейських цінностей верховенства права та законності; чітко визначена кінцева мета – набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

4) Становлення Верховного Суду розглядається у межах чотирьох взаємопов'язаних і доповнюючих один одного періодів. Перший період – «Правонаступництво Верховного Суду УРСР» (1991–1996 роки) – характеризується переходом повноважень від Верховного Суду УРСР до Верховного Суду України та закладенням первинних засад його функціонування. Другий період – «Конституційне утвердження незалежності Верховного Суду України» (1996–2010 роки) – зосереджувався на реалізації конституційних положень щодо побудови судової системи, проведенні першої судової реформи та поступовому зміцненні незалежності Верховного Суду. Третій період – «Простій Верховного Суду України та залежності судової влади від політичної волі» (2010–2016 роки) – відзначався суттєвим звуженням повноважень суду, підвищеною залежністю судової влади від політичного впливу та обмеженням можливостей забезпечення єдиного застосування законодавства. Четвертий період – «Європейський вектор реформування Верховного Суду» (2016 рік – до сьогодні) – характеризується відновленням та посиленням ролі Верховного Суду, впровадженням європейських стандартів судочинства, реформуванням судової системи з метою підвищення незалежності, ефективності та прозорості правосуддя.

5) З метою посилення ролі правового статусу Верховного Суду пропонується доповнити Конституцію України новим абзацом четвертим статті 125 Конституції України та викласти його в такій редакції: *«Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, що відображається у таких повноваженнях: здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; надання висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових*

рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою; забезпеченні однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначених процесуальним законом; забезпеченні апеляційних та місцевих судів методичною інформацією з питань правозастосування».

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ

2.1. Адміністративна складова в забезпеченні діяльності Верховного Суду

Ефективне функціонування судової влади, зокрема Верховного Суду як її вищої ланки, неможливе без належної організації адміністративного забезпечення. Адміністративна складова на перший погляд може охоплювати комплекс управлінських, організаційних, кадрових, технічних, фінансових та інформаційних заходів, що створюють умови для належної реалізації судової функції. На відміну від безпосередньої юрисдикційної діяльності суду, адміністративна складова не пов'язана з розглядом справ, але є необхідною для забезпечення безперервної, незалежної та ефективної роботи суду.

У науковій літературі адміністративне забезпечення судової влади трактується як діяльність, що охоплює управління кадровими ресурсами, організацію документообігу, матеріально-технічне оснащення, інформаційні системи та фінансове планування. У цьому контексті адміністративна складова діяльності Верховного Суду виступає як функціональна підсистема, що обслуговує і підтримує реалізацію його основного призначення – здійснення правосуддя на найвищому рівні.

Верховний Суд, як ключовий суб'єкт у системі правосуддя, потребує комплексного адміністративного забезпечення, яке здійснюється як власними внутрішніми структурами (апаратом суду), так і зовнішніми суб'єктами – передусім Державною судовою адміністрацією України, іншими державними органами та інституціями. Кожен з цих суб'єктів відіграє певну роль у реалізації адміністративної функції: від управління персоналом і бюджетом до впровадження електронного судочинства.

Для належного розуміння сутності адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду доцільно в першу чергу звернутися до аналізу таких ключових понять, як «забезпечення», «правове забезпечення» та «адміністративно-правове забезпечення», що дозволить наблизитися до поняття предмету нашого дослідження. Згідно з тлумачним словником, «забезпечення» тлумачиться як задоволення певних потреб, створення необхідних умов для реалізації діяльності або гарантування певного результату; також під цим терміном розуміється надання матеріальних засобів до існування або охорона від небезпеки [82, с. 400]. Таким чином, у загальному значенні «забезпечення» слід розуміти як процес створення умов або надання ресурсів, необхідних для досягнення визначеної мети.

У свою чергу, поняття «правове забезпечення» у юридичній науці визначається як діяльність держави, що здійснюється через систему правових норм, механізмів та інституцій, і спрямована на впорядкування суспільних відносин, юридичне закріплення прав і свобод, їх охорону та реалізацію [83, с. 392]. Подібну позицію висловлює Олійник А.Ю., який під правовим забезпеченням розуміє вплив на реалізацію прав і свобод громадян через відповідні юридичні засоби, насамперед норми права [84, с. 55].

Отже, узагальнюючи вказані підходи, правове забезпечення можна охарактеризувати як системну, нормативно регламентовану діяльність держави, яка має на меті реалізацію прав, свобод та законних інтересів громадян шляхом упровадження правових механізмів, гарантій і процедур. Саме на цій основі формується поняття адміністративно-правового забезпечення, яке в подальшому аналізується в контексті організації діяльності Верховного Суду як ключової судової інституції.

Питання визначення сутності адміністративно-правового забезпечення є предметом постійної уваги науковців, адже це поняття використовується в різних контекстах – від забезпечення публічного порядку до регулювання функціонування органів державної влади. Науковець Гумін О. М. пропонує

розглядати адміністративно-правове забезпечення у двох підходах – широкому та вузькому. У широкому розумінні йдеться про упорядкування суспільних відносин за участю держави, їхнє правове закріплення, охорону, реалізацію і розвиток на основі норм адміністративного права. Водночас вузьке тлумачення цього поняття варіюється залежно від конкретної сфери суспільних відносин, у межах якої здійснюється таке забезпечення [85, с. 50].

Втім, у науковому дискурсі немає єдиного підходу до розуміння цього явища, оскільки адміністративно-правове забезпечення проявляється в різних галузях публічного управління. Так, Ієрусалімова І. О. розглядає адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина як систему повного нормативного регулювання суспільних відносин, які виникають для та в процесі реалізації таких прав. При цьому наголос робиться на наданні відповідних юридичних гарантій, які разом з іншими засобами – правовими й неправовими – формують цілісну систему умов, що забезпечують ефективне користування правовими цінностями у державі [86, с. 14].

У сфері господарювання, як зазначає Клименко О. В. адміністративно-правове забезпечення охоплює діяльність держави, яка здійснюється за допомогою спеціалізованої системи впливу на суспільні відносини через юридичне закріплення, реалізацію, охорону, захист і відновлення прав і свобод. Це, зокрема, регламентація діяльності суб'єктів, усунення перешкод, запобігання зловживанням правами, а також створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх конституційних прав у сфері господарської діяльності [87, с. 12].

Як наголошує Стрижак А.А. організаційне керівництво судами передбачає діяльність керівника (голови) судового органу, спрямовану на створення необхідних умов для ефективної роботи суддів – носіїв судової влади. Це керівництво забезпечує своєчасний, повний та всебічний розгляд справ, що перебувають на розгляді, без втручання у сутність розгляду та вирішення спірних правових питань або вказівок щодо застосування норм

матеріального і процесуального права [88, с. 28]. Водночас організаційно-правове забезпечення управлінської діяльності в судах є невід'ємною частиною адміністративно-правових правовідносин, що формують правову основу функціонування судової системи.

Узагальнюючи вище наведені підходи, можна констатувати, що адміністративно-правове забезпечення – це багатогранне правове явище, що передбачає здійснення державного впливу на суспільні відносини через систему норм адміністративного права, механізмів реалізації та захисту, з метою формування сприятливого середовища для реалізації прав, свобод і законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб. Така багатовекторність трактувань засвідчує складність і водночас універсальність цього поняття, що дає змогу застосовувати його як у сфері прав і свобод людини, так і у контексті організації діяльності вищих органів судової влади, зокрема Верховного Суду.

Питання адміністративно-правового забезпечення у сфері судочинства неодноразово ставало предметом наукових досліджень, зокрема у контексті функціонування окремих ланок судової системи. Варто зазначити, що підходи до тлумачення цього поняття істотно варіюються залежно від специфіки досліджуваного об'єкта. Так, Бондар С. О., аналізуючи організаційні аспекти забезпечення діяльності адміністративних судів, виокремлює низку основних напрямів адміністративно-правового впливу, які умовно можна поділити на такі групи:

- правові заходи (розробка проєктів нормативних актів з питань діяльності судів);
- організаційно-штатні (кадрова політика, структура судів);
- охоронно-профілактичні (забезпечення громадського порядку, охорона приміщень, захист суддів та учасників процесу);
- фінансові та матеріально-технічні (бюджетне фінансування, будівництво та ремонт приміщень);

- інформаційні та організаційно-технічні (доступ до правової інформації, забезпечення фіксації судового процесу);
- науково-методичні (експертна підтримка, підготовка аналітичних і методичних матеріалів) [89, с. 596].

З огляду на викладене, Бондар С. О. розглядає адміністративно-правове забезпечення судової діяльності як сукупність організаційно-правових заходів, які спрямовані на формування та підтримання функціональної спроможності судових органів.

У дослідженні Литвин Н. А. присвяченому третейським судам, адміністративно-правове забезпечення трактується як сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері третейського розгляду спорів та охоплюють організаційні й інформаційні механізми забезпечення їх діяльності [90, с. 17].

Прошута І. Д. акцентує на нормативному аспекті забезпечення функціонування місцевих загальних судів, визначаючи адміністративно-правове забезпечення як сукупність актів адміністративного законодавства, які встановлюють основи організації та взаємодії зазначених судів у межах відповідних правовідносин [91, с. 68]. Водночас науковець підкреслює, що йдеться не лише про формальне закріплення правил організації діяльності судів, а й про створення належних умов для ефективного здійснення правосуддя, включно з регламентацією порядку кадрового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення. Адміністративно-правове регулювання у цій сфері виконує ключову роль у формуванні стабільної та незалежної системи місцевих загальних судів, адже саме через нього визначаються права й обов'язки органів судової влади, механізми їх взаємодії з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Таким чином, адміністративно-правове забезпечення є фундаментом, що створює правові передумови для належного функціонування судової системи на місцевому рівні та реалізації принципу верховенства права.

У межах дослідження діяльності судів загальної юрисдикції Ігонін Р. В. наголошує на необхідності створення відповідних умов, зокрема організаційних, правових і матеріально-технічних, для стабільного функціонування судової системи. За його визначенням, адміністративно-правове забезпечення є регламентованою правовими нормами діяльністю державних органів, яка реалізується через систему гарантій, спрямованих на підтримання безперебійної роботи судів [92, с. 40].

Подібну позицію поділяє й суддя А. Л. Борко, який розглядає адміністративно-правове забезпечення як цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів, що спрямована на реалізацію публічних інтересів та забезпечення ефективного функціонування судової системи шляхом впорядкування, охорони та розвитку управлінських і організаційних відносин у сфері судочинства [93, с. 71].

У контексті діяльності Верховного Суду як вищого судового органу в системі судоустрою України, адміністративно-правове забезпечення має особливу значущість. Воно охоплює не лише загальні елементи, притаманні всій системі судів загальної юрисдикції, а й специфічні функції, зумовлені статусом Верховного Суду. Це, зокрема, нормативне регулювання структури апарату Суду, кадрове забезпечення на рівні найвищих судових посад, фінансування масштабних інституційних програм, забезпечення міжнародного представництва, а також розробка та реалізація єдиних стандартів судової практики. У цьому контексті адміністративно-правове забезпечення виступає не лише як сукупність заходів, що створюють організаційно-функціональну спроможність Суду, а й як умова його інституційної незалежності, професійної стійкості та ефективності реалізації функцій правосуддя.

Власне так, можливо констатувати, що у правовій площині адміністративна складова в діяльності Верховного Суду тісно переплітається з категорією адміністративно-правового забезпечення, яке трактується як

сукупність правових засобів, інструментів і організаційних дій, спрямованих на створення, регламентацію й охорону належних умов функціонування публічного органу. Таким чином, адміністративна складова виконує не другорядну, а системоутворювальну роль, що забезпечує безперервність судової діяльності, організаційну чіткість, прозорість процедур та загальну ефективність функціонування Верховного Суду як інституції.

На наш погляд, адміністративна складова у забезпеченні діяльності Верховного Суду охоплює всі управлінські, організаційні, нормативно-правові, фінансові та матеріально-технічні механізми, що створюють належні умови для ефективного функціонування суду як інституції. Ці елементи формують цілісну систему, в межах якої реалізується адміністративне управління судовою установою. Саме така система забезпечує стабільність у роботі суду, дотримання принципу незалежності суддів, оперативність у розгляді справ та належний рівень відкритості.

У цьому контексті важливим також є розмежування понять «судове управління», «судове адміністрування» та «організаційне забезпечення», які утворюють ієрархію внутрішніх і зовнішніх управлінських процесів. Вони реалізуються через компетенцію відповідних органів та посадових осіб і мають як організаційний, так і правовий характер.

Так, на думку дослідників, поняття «судове управління» охоплює сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх управлінських процесів, що здійснюються в межах держави загалом і судової системи, зокрема, з метою впорядкування діяльності судів та судової влади. Натомість «судове адміністрування» ототожнюється з виключно внутрішніми управлінськими процесами, які реалізуються адміністративними посадовими особами в судах, насамперед головами судів і їх заступниками. Таким чином, судове адміністрування виступає складовою ширшого за обсягом поняття судового управління.

Відповідно до досліджень різних науковців, адміністративно-правові правовідносини в судовій системі мають двоякий характер: внутрішній – пов’язаний із організацією внутрішньої роботи судів, та зовнішній – що стосується взаємодії судів з іншими державними органами. Внутрішнє адміністрування судів включає організаційні заходи, які сприяють ефективному управлінню ресурсами та процесами у межах суду, а зовнішнє – забезпечує нормативне і ресурсне підґрунтя діяльності судової системи [94, с. 126-127].

Термін «судове управління» відображає ширший спектр діяльності, який включає як внутрішнє адміністрування, так і зовнішнє організаційне керівництво судами, що здійснюється державними органами, зокрема Державною судовою адміністрацією та іншими уповноваженими інституціями [88, с. 29]. Водночас судове управління не втручається безпосередньо в процес правосуддя, а зосереджене на створенні умов для незалежної та ефективної діяльності судів. У випадку Верховного Суду це означає, що судове управління реалізується у двох основних вимірах. По-перше, внутрішнє адміністрування охоплює організацію роботи судових палат, планування розгляду справ, координацію між касаційними судами у складі Верховного Суду, забезпечення роботи апарату, а також контроль за виконанням процесуальних строків і впровадження новітніх технологій (зокрема ЄСІТС). По-друге, зовнішнє організаційне керівництво здійснюється через діяльність Державної судової адміністрації України, яка забезпечує фінансування, кадрове та матеріально-технічне забезпечення Верховного Суду, а також через взаємодію з ВРП та РСУ.

Таким чином, судове управління у контексті Верховного Суду спрямоване на те, щоб гарантувати його функціональну спроможність як найвищої судової інституції, водночас зберігаючи інституційну незалежність при здійсненні правосуддя.

У цьому контексті «організаційне забезпечення діяльності судів» займає проміжне положення між зазначеними категоріями: воно є вузьчим, ніж судове управління, але ширшим, ніж судове адміністрування, та включає в себе низку управлінських заходів, що безпосередньо впливають на ефективність функціонування судової системи. Як зазначає Гель А. П., організаційне забезпечення охоплює фінансові, матеріально-технічні, кадрові, інформаційні та організаційно-технічні заходи, які мають забезпечити належні умови для реалізації судової влади [95, с. 62]. Схожої позиції дотримується й Дубенко О. М., який доповнює вказаний перелік елементів нормативним забезпеченням, що, на його думку, також є необхідною складовою ефективного функціонування судової системи [96, с. 103]. Узагальнюючи наведені вище підходи, можна стверджувати, що організаційне забезпечення діяльності судів є багатовимірною категорією, яка охоплює як матеріально-ресурсні (фінанси, інфраструктура, кадри, технології), так і нормативно-правові аспекти, що визначають правила та процедури функціонування судової влади. Такий комплексний підхід дозволяє не лише створити умови для незалежності суддів, а й гарантувати стабільність та безперервність здійснення правосуддя в умовах зростаючих суспільних викликів.

Крім того, аналіз наукових підходів до трактування категорії «організаційне забезпечення» дозволяє виділити три ключові напрями її розуміння: структурний, нормативний та процесний. Структурний і нормативний підходи базуються на попередньому практичному досвіді й напрацьованих організаційних моделях. Їхня цінність полягає у можливості уникати повторення управлінських помилок та формуванні певної стабільності управлінських рішень. Водночас їх застосування в умовах сучасного динамічного та нестабільного середовища є обмеженим через надмірну ретроспективність та орієнтацію переважно на вже відпрацьовані механізми. Процесний підхід, навпаки, орієнтований на врахування специфіки конкретних управлінських ситуацій і передбачає гнучкість у прийнятті рішень.

Однак його слабкість полягає у занадто загальному характері, що зумовлює неможливість детально передбачити всі можливі варіанти розвитку подій. У результаті ефективність процесного підходу значною мірою залежить від професійності, відповідальності та управлінської компетентності осіб, які ухвалюють рішення в реальних умовах функціонування організації [97, с. 60].

У науковій літературі під організаційним механізмом забезпечення діяльності судів зазвичай розуміють сукупність організаційних умов, які створюють основу для ефективної побудови та функціонування судової системи. Йдеться про цілісну систему взаємопов'язаних цілей, завдань, напрямів, етапів та засобів, що забезпечують належну реалізацію конституційного завдання судової влади – здійснення правосуддя на якісному рівні. Такий механізм охоплює не лише формальні організаційні процедури, а й оптимізацію управлінських процесів, координацію взаємодії між судами різних інстанцій, а також впровадження сучасних інструментів управління [98].

Разом із тим, стосовно змісту поняття «організаційне забезпечення» відсутній єдиний підхід. Одні дослідники визначають його як комплекс заходів фінансового, матеріально-технічного, наукового та інформаційно-технічного характеру, які створюють умови для належної діяльності судів [99, с. 446]. Інші автори вважають за доцільне розглядати організаційне забезпечення поряд з інформаційним, фінансовим, методичним чи економічним забезпеченням, підкреслюючи багатокomпонентність цього явища [97, с. 59].

Таким чином, організаційне забезпечення діяльності судів доцільно розглядати як багатовимірну категорію, що включає інституційний, ресурсний, процедурний та технологічний виміри. Воно покликане не лише гарантувати функціонування судових органів на щоденному рівні, а й забезпечити сталість, прозорість і результативність судової влади в умовах сучасних викликів та реформування правової системи. У випадку Верховного Суду організаційне забезпечення набуває особливого значення, адже саме ця

інституція формує єдність судової практики, забезпечує правову визначеність і виступає гарантом стабільності правової системи. Інституційний вимір тут охоплює чітку структуру Верховного Суду (касаційні суди, Велика Палата, апарат суду) та взаємодію з органами суддівського самоврядування. Ресурсний вимір виявляється у належному фінансуванні, кадровому потенціалі, а також у забезпеченні сучасними інформаційними та матеріально-технічними засобами. Процедурний вимір зумовлює ефективну організацію розгляду справ, раціональний розподіл навантаження між суддями, а також прозорість процедур. Технологічний вимір полягає у впровадженні цифрових інструментів, зокрема Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, електронного суду, онлайн-доступу до рішень та відкритості статистичних даних.

Іншу цікаву класифікацію пропонує Туркіна І. Є., яка, спираючись на практику державного управління, виокремлює п'ять видів управлінського забезпечення:

- 1) організаційна робота;
- 2) матеріально-технічні заходи;
- 3) прийняття загальнообов'язкових норм поведінки;
- 4) видання індивідуальних актів управління;
- 5) вчинення юридично значимих дій.

Разом з цим перші два види, на її думку, мають організаційний, неправовий характер, тоді як решта – можуть мати юридичні наслідки [100, с. 129]. Така класифікація важлива і для дослідження організаційного забезпечення діяльності судів. Адже в судовій сфері організаційна робота включає планування, кадрове забезпечення, формування структури апаратів судів, а також координацію діяльності між судами та органами суддівського врядування. Матеріально-технічні заходи охоплюють фінансування, утримання будівель, забезпечення сучасними інформаційними технологіями та ресурсами, необхідними для здійснення правосуддя.

Таким чином, адміністративна складова в контексті діяльності Верховного Суду охоплює не лише сукупність технічних чи кадрових ресурсів, а й цілісну управлінську модель, що реалізується через організаційно-правові інструменти з метою забезпечення ефективного та незалежного здійснення правосуддя. Вона виступає фундаментом для сталого функціонування суду, сприяє дотриманню принципів законності, прозорості та підзвітності, а також забезпечує належну координацію між різними рівнями судової влади та органами, відповідальними за регулювання судової діяльності. Крім того, адміністративна складова включає механізми адаптації до змін у законодавстві, технологічному розвитку і суспільних очікуваннях, що дозволяє Верховному Суду ефективно реагувати на сучасні виклики та підтримувати високий рівень довіри громадськості до судової системи.

З урахуванням наведених підходів можна дійти висновку, що адміністративна складова забезпечення діяльності Верховного Суду включає низку взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, спрямованих на створення належних умов для здійснення правосуддя. Ця складова охоплює, зокрема, внутрішнє судове адміністрування, що забезпечує стабільне функціонування установи, організаційне управління, яке гарантує ефективність процесів діловодства, кадрового та документального обслуговування, а також нормативно-регуляторну діяльність, спрямовану на унормування процедур судочинства.

Отже, узагальнюючи наукові підходи та враховуючи особливості статусу Верховного Суду як найвищої ланки у системі судоустрою, адміністративну складову його діяльності можна охарактеризувати через такі ознаки.

По-перше, вона є невід'ємним елементом системи судового управління, має управлінський характер і виявляється у формуванні організаційних, ресурсних та нормативно-регуляторних передумов для ефективного

здійснення правосуддя (Конституція України, статті 125–130 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

По-друге, адміністративне забезпечення здійснюється як суб'єктами внутрішнього управління – суддями Верховного Суду на адміністративних посадах і апаратом Верховного Суду, так і зовнішніми суб'єктами адміністративно-правового регулювання, зокрема: ВРП, Міністерством фінансів України, органами державної влади та іншими уповноваженими структурами, які виконують функції координації та контролю (Закони України «Про Вищу раду правосуддя» [31], «Про державну службу» [101]).

По-третє, метою адміністративної складової є створення належних організаційних та управлінських умов, що забезпечують незалежне, ефективне й безперервне здійснення судочинства Верховним Судом (Бюджетний кодекс України [102]; Регламент Пленуму Верховного Суду [103]; Положення про апарат Верховного Суду, структури і штатного розпису апарату Верховного Суду [104]).

По-четверте, її реалізація відбувається в межах механізмів, визначених законодавством, передусім Законом України «Про судоустрій і статус суддів», процесуальними кодексами, положеннями про апарат суду, нормативними актами та внутрішніми документами суддівського самоврядування.

Нарешті, адміністративна складова охоплює комплекс управлінських дій та напрямів, серед яких: кадрове забезпечення, діловодство, матеріально-технічне та фінансове забезпечення, інформаційна підтримка, електронне судочинство, координація роботи структурних підрозділів апарату суду тощо (Закон України «Про судоустрій і статус суддів»; внутрішні нормативні акти Верховного Суду).

Таким чином, адміністративна складова діяльності Верховного Суду виходить за межі формального менеджменту та являє собою багаторівневу систему управління організаційними процесами, які забезпечують стабільне

функціонування найвищого судового органу України в умовах сучасних викликів правового розвитку.

2.2. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення діяльності Верховного Суду

Забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду як найвищої судової інстанції України неможливе без чіткого розмежування функцій і повноважень суб'єктів, які здійснюють його адміністративне забезпечення. В сучасних умовах розвитку публічного управління та з урахуванням стратегічного курсу України на європейську інтеграцію, особливого значення набуває впровадження належного врядування у сфері судового адміністрування відповідно до європейських стандартів незалежності, прозорості та ефективності судової влади.

Досить часто науковці аналізують цю проблематику крізь призму публічного адміністрування, підкреслюючи багаторівневність та складність інституційного забезпечення судової системи. Адміністративне забезпечення діяльності Верховного Суду здійснюється не лише силами внутрішніх структур (суддів на адміністративних посадах, апарату суду), а й через діяльність зовнішніх органів — таких як ДАС України, ВРП, органи суддівського самоврядування, НШС України, Міністерство фінансів України тощо.

У контексті євроінтеграційних процесів особливого значення набуває відповідність діяльності цих суб'єктів вимогам доброчесності, ефективного менеджменту та прозорості, що передбачаються стандартами Ради Європи та Європейського Союзу. Відтак, аналіз їхньої ролі в системі адміністративного забезпечення є ключовим для осмислення механізмів впровадження європейських підходів до організації судової влади в Україні.

У країнах Європейського Союзу забезпечення належної організації функціонування судової влади розглядається як ключова передумова її ефективності та незалежності. Це завдання не обмежується виключно судовими органами, а охоплює всю систему державного управління, включаючи адміністративні інституції, які покликані підтримувати судочинство. У контексті євроінтеграційного курсу України та адаптації національного правосуддя до стандартів Європейського Союзу, актуалізується необхідність формування сучасної системи організаційного та адміністративного забезпечення діяльності судів, зокрема Верховного Суду.

Сучасне реформування судової влади України вимагає не лише оновлення правових засад правосуддя, а й перегляду механізмів управління, інформаційної підтримки, кадрового забезпечення та інфраструктурного розвитку. Водночас професіоналізм суддів значною мірою залежить від належного адміністративного середовища: рівня інформаційної відкритості, матеріально-технічного забезпечення, системи добору кадрів, а також ефективної системи підвищення кваліфікації.

У цьому зв'язку цілком доречно погодитися з позицією Баєва О. І., який підкреслює, що ефективне функціонування судової влади неможливе без чіткого та злагодженого механізму адміністративного забезпечення її діяльності. Поділяючи цю точку зору, варто наголосити на важливості належного визначення системи суб'єктів, відповідальних за організаційне та управлінське забезпечення функціонування судів. Такий підхід дозволить не лише упорядкувати систему публічного адміністрування у сфері правосуддя, а й сформувати ефективну модель взаємодії між судами та органами, що забезпечують їхню роботу, що є важливою передумовою зміцнення інституційної спроможності Верховного Суду відповідно до європейських стандартів [106, с.218].

Суб'єкти – це учасники правових відносин, які володіють правоздатністю та дієздатністю, тобто здатністю набувати права й обов'язки,

а також здійснювати їх у межах визначених законом повноважень і нести відповідальність за їх виконання чи порушення. Вони можуть бути як фізичними особами – громадянами або посадовими особами, так і юридичними особами – органами державної влади, державними установами, організаціями, інституціями тощо.

У контексті адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду суб'єкти виступають не лише як формальні носії прав і обов'язків, а й як активні агенти реалізації управлінських, організаційних та нормативних функцій. Вони формують багаторівневу систему взаємодії, що забезпечує належний рівень організації судочинства, відповідність судової діяльності законодавчим вимогам, ефективність кадрової політики, ресурсне забезпечення та інформаційну підтримку. Така роль суб'єктів обумовлює їхню ключову позицію у підтримці незалежності, стабільності і функціональності найвищого судового органу країни.

Досить часто науковці досліджують проблематику адміністративного забезпечення діяльності судових органів, зокрема Верховного Суду, крізь призму публічного адміністрування. Такий підхід дозволяє комплексно осмислити функціонування судової системи не лише як сфери здійснення правосуддя, але й як об'єкта управлінської діяльності публічної влади, що потребує організаційної, кадрової, фінансової та нормативної підтримки.

У процесі виокремлення кола суб'єктів, відповідальних за адміністративне забезпечення функціонування судової системи, ключову роль відіграє чинне законодавство України, яке визначає правові засади відповідної діяльності. Зокрема, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» в Розділі XI закріплено організаційні засади забезпечення діяльності судів. Відповідно до частини другої статті 147 цього Закону, до системи суб'єктів публічного адміністрування у сфері функціонування судів належать: ВРП, ВККС, ДАС України, НШС, а також інші органи державної влади й органи

місцевого самоврядування, які в межах своїх повноважень сприяють ефективній роботі судових установ [69].

Так, наприклад, Світличний О. П. зауважує, що організаційне функціонування судової влади в Україні забезпечується широким колом суб'єктів публічного адміністрування, які діють на підставі законодавчих та інших нормативно-правових актів. Особливістю таких суб'єктів є не лише їхній допоміжний характер, а й наявність елементів владних управлінських функцій, що дозволяє розглядати їх також як суб'єктів публічного управління, коли йдеться про вплив на інституційне середовище правосуддя [107, с. 220].

Таке розуміння сутності адміністративного забезпечення поглиблює предмет нашого дослідження, оскільки дозволяє розглядати адміністративну складову не як суто організаційно-технічний механізм, а як елемент публічного управління, що прямо впливає на незалежність, ефективність і якість функціонування найвищого судового органу.

У цьому ж контексті Іванищук А.А. пропонує диференціацію суб'єктів публічного адміністрування судової системи на три групи:

- ті, що здійснюють виключно забезпечувальні функції (ДАС України, апарат суду, НШС України);
- ті, що поєднують забезпечувальні повноваження з наглядовими щодо незалежності суддів (ВРП, ВККС);
- ті, що мають деякі владні повноваження щодо суддів, як-от органи суддівського самоврядування чи Президент України [108, с. 167].

Цей поділ важливий для розуміння взаємодії між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами адміністративного забезпечення Верховного Суду, адже вказує не лише на формальний перелік органів, а й на їхню функціональну спрямованість, що є особливо актуальним в умовах реформування судової системи та забезпечення її інституційної незалежності.

Сербин Р., аналізуючи повноваження відповідних органів, деталізує їх за функціональними напрямками:

- нормативно-правове забезпечення (ВРП, ДСА України);
- організаційне та матеріально-технічне (ВРП, ВККС, апарат суду);
- контрольно-наглядове (ВРП, РСУ);
- забезпечення громадського контролю (Громадська рада доброчесності);
- захист об'єктів судової системи (Служба судової охорони) [109. с.41–42].

У контексті адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду важливим напрямом є кадрове забезпечення, яке становить невід'ємну частину публічного адміністрування у сфері судоустрою. Як слушно зазначає Зубрицький О. В., суб'єкти, які беруть участь у кадровому забезпеченні судової системи, доцільно поділяти на кілька груп залежно від характеру та обсягу їхніх повноважень. Зокрема, він пропонує виокремлювати:

- 1) суб'єктів із загальними повноваженнями, які здійснюють кадрові функції у межах ширших адміністративних завдань (наприклад, Верховна Рада України, Президент України);
- 2) суб'єктів зі спеціальними повноваженнями, діяльність яких безпосередньо пов'язана з відбором, підготовкою, підвищенням кваліфікації суддів, а також з управлінням кадровими процесами як на загальнодержавному (ВРП, ВККС, ДСА України, НШСУ, органи суддівського самоврядування), так і на локальному рівнях (керівництво конкретного суду);
- 3) суб'єктів із дорадчими або допоміжними функціями, які залучаються до оцінювання доброчесності кандидатів, зокрема Громадську раду доброчесності [110, с. 93].

У межах нашого дослідження ми поділяємо підхід Зубрицького О.В., оскільки така класифікація дозволяє всебічно охарактеризувати інституційний склад суб'єктів адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду, виокремити їх функціональну роль та визначити зони відповідальності в системі кадрового адміністрування судової влади. Такий системний підхід є

також необхідним для адаптації національної судової системи до європейських стандартів публічного управління та ефективного функціонування правосуддя.

У контексті нашого дослідження, присвяченого аналізу суб'єктів адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду, доречно звернутися також до позиції, викладеної Москвич Л. М., Іванцовою А. В., Овсянніковою О. О. та ін. В їхній науковій праці, правове забезпечення роботи суду розглядається як сукупність організаційних, методичних, консультативних та інформаційних заходів, спрямованих на створення умов для ефективного виконання судами своїх повноважень. З огляду на комплексний характер цього процесу, автори обґрунтовують поділ суб'єктів на різномірні групи, що включають як органи державної влади, так і елементи внутрішньої судової структури [111, с.31].

Зокрема, до суб'єктів правового забезпечення автори відносять Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів, ВРП, ВКС, ДСА України, НШСУ, органи суддівського самоврядування, а також посадових осіб судів – голову суду, керівника апарату та його структурні підрозділи, і безпосередньо Верховний Суд разом із його Науково-консультативною радою [111, с.31]. Така класифікація є важливою для розуміння багаторівневої моделі адміністративного забезпечення функціонування судової влади, зокрема в умовах євроінтеграційних трансформацій та імплементації принципів належного врядування.

Науковець Голобутовський Р. З. у межах свого дослідження запропонував класифікацію суб'єктів, що забезпечують функціонування судової системи, поділивши їх на три основні групи. Першу групу становлять зовнішні суб'єкти щодо судової влади, зокрема Верховна Рада України та Президент України, які впливають на формування нормативно-правової бази та загальні умови функціонування судів. Друга група охоплює спеціалізовані органи з безпосередніми повноваженнями у сфері адміністрування публічної

служби в органах судової влади, а саме: ДСА України, ВККС, НШСУ, ВРП – ці суб'єкти мають ключову роль у кадровому, організаційному та методичному забезпеченні судової системи. До третьої групи належать органи суддівського самоврядування та представники управлінської вертикалі окремих судів: збори суддів, з'їзд суддів, Рада суддів, конференції суддів, а також голови судів, їх заступники й керівники апаратів судів, які здійснюють безпосереднє адміністрування на місцях [112].

Вказана класифікація дозволяє чітко розмежувати рівні впливу на судову систему: від стратегічного формування правових і політичних засад її функціонування – до оперативного управління та внутрішнього адміністрування окремих судових установ. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню особливостей організаційного забезпечення судів і відображає складність взаємодії між державними органами, професійними інституціями та внутрішніми механізмами суддівського самоврядування. Він також підкреслює, що ефективне функціонування судової влади можливе лише за умови збалансованої роботи всіх трьох груп суб'єктів, які взаємодоповнюють один одного в єдиній системі управління правосуддям.

Окремі суб'єкти адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду виконують специфічні функції в межах єдиної системи управління та організаційного супроводу правосуддя. Зокрема, Верховна Рада України та Президент України відіграють ключову роль у формуванні правових засад функціонування судової системи, призначенні суддів та створенні інституційних механізмів незалежності судової влади. Кабінет Міністрів України, у свою чергу, забезпечує нормативне та ресурсне підґрунтя діяльності судової влади, зокрема шляхом фінансування судів, у тому числі Верховного Суду.

Так, відповідно до статті 125 Конституції України суд утворюється, реорганізовується і ліквідовується законом, проєкт якого вносить Президент України до Верховної Ради України після консультацій з Вищою радою

правосуддя. Це свідчить про інтегровану участь глави держави й парламенту в структурному формуванні судової системи. Згідно зі статтею 128 Конституції України призначення суддів на посаду здійснюється Президентом України на підставі подання Вищої ради правосуддя, що також підкреслює спільну відповідальність органів державної влади за якісний склад судового корпусу.

Крім того, Верховна Рада України бере участь у формуванні ВРП: обирає двох членів цієї ради. Ще двох призначає Президент України (стаття 131 Конституції України). Це відображає важливість парламентського та президентського впливу на функціонування ключового органу суддівського врядування, відповідального за добір кадрів, дисциплінарну відповідальність суддів та інші аспекти кадрової політики в судовій системі.

Кабінет Міністрів України, хоч і не є безпосереднім суб'єктом кадрового формування судів, однак забезпечує ресурсне, матеріально-технічне, бюджетне та інформаційне підґрунтя для їхньої стабільної роботи. Саме через уряд реалізуються фінансування судової системи, затвердження державних програм розвитку правосуддя та прийняття підзаконних актів, що забезпечують функціонування судової інфраструктури.

Ці суб'єкти не належать до судової системи безпосередньо, однак забезпечують її стратегічну стабільність і функціональну спроможність шляхом прийняття відповідних законодавчих ініціатив, здійснення кадрових призначень, формування бюджету та нормативного регулювання. Їхні повноваження мають чітке конституційне підґрунтя й обумовлюють інституційну взаємодію між гілками влади, що є необхідною умовою ефективного функціонування Верховного Суду як вищої судової інстанції.

Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, що діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності та підзвітності перед суспільством, формування доброчесного і високопрофесійного корпусу

суддів, дотримання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів (стаття 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя») [31].

ВРП визначається не лише як орган державної влади, що відповідає за формування суддівського корпусу, а і як орган суддівського врядування. Це поняття охоплює ширше коло управлінських повноважень, ніж самоврядування, яке відповідно до статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає самостійне колективне вирішення суддями питань внутрішньої організації для захисту професійних інтересів.

На відміну від самоврядування, врядування передбачає організацію та управління судовою системою, що в контексті діяльності ВРП виражається у її участі у таких ключових процедурах, як: добір кандидатів на посаду судді, внесення подання Президенту України щодо призначення суддів, переведення, звільнення суддів з посад, розгляд дисциплінарних проваджень тощо (статті 29, 30, 34, 41, 42 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). Таким чином, нормативно-правова база визначає ВРП як орган, що здійснює управлінські, організаційні, контрольні та інформаційно-комунікаційні функції, забезпечуючи ключові аспекти адміністративного забезпечення діяльності судової влади загалом і Верховного Суду зокрема.

Державна судово адміністрація України виконує важливу роль у системі адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду. Її завдання і функції визначені у «Положенні про Державну судову адміністрацію України» [113], яке визначає її роль як органу, що сприяє ефективному здійсненню правосуддя шляхом забезпечення належних умов для діяльності судів.

Функції ДСА України як органу публічного адміністрування охоплюють забезпечення якісного надання адміністративних послуг, управління діяльністю підпорядкованих суб'єктів, а також організаційно-правове та матеріально-технічне забезпечення діяльності органів судової влади з метою захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Вона відповідає

за створення та підтримку ефективної інфраструктури судочинства, що включає фінансове планування, технічне оснащення та кадрове забезпечення.

Основними завданнями ДСА України є:

- 1) організаційне і фінансове забезпечення діяльності судових органів у межах встановлених законом повноважень;
- 2) створення належних умов для роботи судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування;
- 3) реалізація рішень про утворення, реорганізацію або ліквідацію судів у межах компетенції.

Краснобров О. В. зазначає, що організаційна діяльність Державної судової адміністрації України охоплює заходи, спрямовані на удосконалення процесів інформаційного, кадрового, матеріально-технічного та фінансового забезпечення судів. Особливу увагу при цьому приділено зміцненню взаємодії ДСА України з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю, підвищенню її ролі та відповідальності у забезпеченні незалежності судочинства. Також важливим аспектом є розвиток і вдосконалення нормативно-правової бази, її систематизація та оновлення в частині організаційного забезпечення функціонування судів загальної юрисдикції [114, с. 9].

У контексті адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду роль ДСА України полягає у забезпеченні стабільного функціонування апарату суду, організації матеріально-технічного забезпечення, фінансового управління та реалізації сервісних адміністративних функцій, що підвищують ефективність судової влади. Вона виступає ключовим інституційним посередником між судовою владою та державними органами у сфері бюджетного планування, управління майновими ресурсами та кадрового забезпечення апарату судів. Окрім цього, ДСА України забезпечує належний рівень організації документообігу, впровадження сучасних інформаційно-

комунікаційних технологій та функціонування автоматизованої системи діловодства, що є необхідними для ефективної роботи Верховного Суду. Таким чином, ДСА України виступає ключовим механізмом гарантування ресурсної бази та управлінських умов, необхідних для реалізації конституційних завдань судочинства в Україні. Її діяльність забезпечує сталість та прозорість функціонування Верховного Суду, створює організаційні передумови для незалежного здійснення правосуддя й дозволяє належним чином реагувати на виклики, пов'язані з реформуванням правової системи та зростаючими суспільними очікуваннями щодо якості правосуддя.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України є державним колегіальним органом, який виконує ключову адміністративну функцію у системі суддівського врядування. В її компетенції перебуває організація та реалізація кадрової політики судової влади, що включає відбір кандидатів на посаду судді, проведення спеціальної перевірки, організацію кваліфікаційного оцінювання та ведення суддівського досьє. Адміністративна діяльність Комісії також охоплює розробку нормативних актів, що регламентують порядок конкурсів, іспитів та підготовки кадрів у системі судочинства [69].

Крім кадрового адміністрування, ВККСУ здійснює координацію взаємодії з іншими суб'єктами адміністративного забезпечення, зокрема з НШСУ, що забезпечує підвищення кваліфікації суддів та кандидатів. Важливою складовою адміністративної діяльності Комісії є також участь у міжнародному співробітництві, що сприяє впровадженню європейських стандартів у кадровому адмініструванні судової влади.

Особливе значення діяльності ВККСУ має у контексті формування суддівського корпусу Верховного Суду, оскільки саме цей орган відповідає за добір, кваліфікаційне оцінювання та перевірку доброчесності кандидатів, а також за процедури переведення суддів. Таким чином, Вища кваліфікаційна комісія суддів України виконує функцію своєрідного «фільтра якості» в

системі судового адміністрування, забезпечуючи баланс між професійною компетентністю та моральними стандартами майбутніх суддів.

Отже, адміністративна діяльність ВККСУ є невід'ємною частиною системи адміністративного забезпечення Верховного Суду, забезпечуючи формування професійного, доброчесного та компетентного суддівського корпусу, необхідного для ефективного здійснення правосуддя й утвердження авторитету судової влади в демократичному суспільстві.

У контексті аналізу суб'єктів адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду важливо звернути увагу на національну специфіку функціонування таких органів, як ВРП та ВККСУ. Україна демонструє унікальний підхід, за якого ключові кадрові та організаційні функції в системі правосуддя розділено між двома інституціями. Така модель не є типовою для європейського простору, де зазвичай подібні повноваження делегуються єдиному органу – судовій раді. Водночас саме ця особливість структури часто стає предметом критики з боку міжнародних інституцій, зокрема Венеціанської комісії, яка неодноразово вказувала на проблеми координації, прозорості та ефективності у здійсненні кадрових процедур в судовій системі України [115].

Водночас потребують підтримки конкретні пропозиції щодо вдосконалення адміністративної діяльності зазначених суб'єктів. До них належать необхідність посилення матеріально-технічного та кадрового забезпечення ВККСУ, розробка чітких стандартів професійного навчання кандидатів на посади суддів, а також розширення участі фахових практиків у підготовці суддівського корпусу. Ці заходи спрямовані на посилення якості адміністрування кадрових процесів та загальну інституційну спроможність органів, відповідальних за формування складу судів [116].

Утім, окремі положення щодо концентрації дискреційних повноважень у Вищій раді правосуддя слід оцінювати критично. Хоча ВРП і виконує остаточні рішення щодо призначення, звільнення або притягнення суддів до

дисциплінарної відповідальності, її дії значною мірою залежать від процедур і рішень, ухвалених ВККСУ. Відтак твердження про домінування ВРП у кадрових процесах не завжди відображає складну правову взаємодію між цими двома органами. Справжнє удосконалення можливо лише за умови чіткого нормативного врегулювання повноважень і узгодження адміністративних процедур між ними.

Суддівське самоврядування виступає важливим елементом системи адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду, оскільки спрямоване на створення належних організаційних та інституційних умов функціонування судової влади. Відповідно до частини першої статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддівське самоврядування – це самостійна форма колективного вирішення питань внутрішньої діяльності судів, яка покликана захищати професійні інтереси суддів, утверджувати незалежність суду та сприяти ефективному кадровому, фінансовому й матеріально-технічному забезпеченню судової системи [69].

Органи суддівського самоврядування беруть безпосередню участь у розв’язанні адміністративних питань, які стосуються внутрішньої організації судів. Так, збори суддів відповідного суду, у тому числі Верховного Суду, приймають рішення з організаційних питань функціонування суду, розподілу навантаження, визначення спеціалізації суддів, заслуховування звітів адміністративних керівників суду та керівника апарату, а також ініціюють дисциплінарні подання щодо осіб, які порушують гарантії суддівської незалежності. Усі ці дії мають чітко виражене адміністративне спрямування, що безпосередньо стосується управління внутрішніми процесами суду.

Рада суддів України, як постійно діючий вищий орган суддівського самоврядування, виконує важливу координаційну та організаційно-контрольну функцію. Вона забезпечує реалізацію рішень з’їзду суддів України, формує пропозиції щодо адміністративного забезпечення діяльності судів, сприяє утвердженню незалежності та авторитету судової влади, а також

контролює дотримання гарантій незалежності суддів у їхній професійній діяльності [117].

Вищий орган суддівського самоврядування – з'їзд суддів України – розглядає стратегічні питання адміністрування судової системи. Зокрема, з'їзд заслуховує інформацію про діяльність ВККСУ, ДСАУ, оцінює стан організаційного, фінансового й матеріально-технічного забезпечення судів, здійснює кадрові призначення до ВРП та ВККСУ, а також ухвалює рішення щодо захисту незалежності суддів. Таким чином, з'їзд суддів виконує функції нормативно-організаційного спрямування, впливаючи на якість адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду та судової системи загалом.

Отже, органи суддівського самоврядування в межах адміністративної діяльності відіграють ключову роль у формуванні стабільного й ефективного середовища для функціонування судової влади, включаючи Верховний Суд, з огляду на внутрішню організацію, кадрову політику, гарантії незалежності та контроль за дотриманням стандартів адміністративного забезпечення.

Апарат Верховного Суду є ключовим суб'єктом адміністративного забезпечення діяльності цього органу. Його структура, визначена Постановою Пленуму Верховного Суду [118], побудована за функціональним принципом і охоплює напрями управління, кадрової роботи, аналітики, інформаційного супроводу, фінансів, внутрішнього аудиту, організаційно-документального забезпечення тощо. Така багатогалузева спеціалізація забезпечує належну координацію діяльності всіх касаційних судів у складі Верховного Суду та Великої Палати, сприяє безперервному виконанню адміністративних функцій і реалізації судових повноважень.

В межах адміністративної діяльності значну роль відіграють структурні підрозділи, що відповідають за планування кадрових ресурсів, підвищення кваліфікації суддів, фінансово-економічну діяльність та цифровізацію судових процесів. Управління аналітичної та правової роботи, відділи з питань

звернень громадян, зв'язків із громадськістю та прес служба сприяють дотриманню принципів відкритості й прозорості суду як публічного органу. Наявність служб внутрішнього контролю, зокрема з питань запобігання корупції, забезпечує належний рівень доброчесності та організаційної безпеки.

Узгоджена робота апарату Верховного Суду дозволяє ефективно реалізовувати адміністративну функцію як невід'ємну складову загального правосуддя, забезпечуючи як внутрішню організацію діяльності суду, так і його взаємодію з іншими державними органами. Складна й водночас структуровано-врегульована система адміністративного забезпечення відповідає європейським стандартам інституційної спроможності та підзвітності найвищого судового органу.

Сердюк В. В. підкреслює, що на рівні організаційно-штатної структури апарату Верховного Суду України та відповідного вищого спеціалізованого суду представляє собою сукупність різних підрозділів, працівники яких виконують обов'язки державних службовців [119, с. 22].

Виходячи з цього, апарат суду слід розглядати як самостійну структурну складову, створену відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Його основна мета полягає у забезпеченні комплексної підтримки діяльності судового органу, що охоплює інформаційно-методичне та інформаційно-комп'ютерне забезпечення, ведення документації, кадрове адміністрування, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, організацію соціально-побутових і медичних послуг, санаторно-курортного обслуговування, транспортного забезпечення, а також підтримку міжнародно-правових аспектів діяльності суду. Така багатовимірна функціональна спрямованість апарату гарантує стабільне, ефективне та безперервне функціонування судового органу у відповідності до вимог законодавства та стандартів правосуддя.

Ще одним важливим суб'єктом, що бере участь в адміністративному забезпеченні діяльності Верховного Суду, є Науково-консультативна рада.

Вона функціонує як зовнішній інститут наукової підтримки, що набув усталеного інституційного статусу при найвищій судовій інстанції [120]. Основне призначення Науково-консультативної ради полягає у забезпеченні наукової обґрунтованості правових позицій Верховного Суду, що відповідає його ключовій ролі – гарантувати єдність та послідовність судової практики. Залучення науковців, експертів і провідних фахівців через Науково-консультативну раду дозволяє суддям спиратися на глибокі аналітичні оцінки та фахові висновки у процесі розгляду складних справ. Таким чином, функціонування ради не лише посилює якість судочинства, а й відіграє важливу роль у підвищенні авторитету судової системи загалом.

Отже, суб'єкти адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду – це інтегрована система інституцій та посадових осіб, які забезпечують створення та підтримку належних організаційних, кадрових, матеріально-технічних, інформаційних та фінансових умов для ефективного, незалежного та сталого здійснення правосуддя в межах компетенції суду.

Таким чином, суб'єктів адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду доцільно класифікувати за кількома критеріями з огляду на складність, багатofункціональність і взаємозалежність процесів, що забезпечують ефективну роботу цієї судової інституції. Першим критерієм поділу є рівень здійснення адміністративного впливу. За цим параметром виокремлюються: суб'єкти загальнодержавного рівня (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України), які формують правову та фінансову основу функціонування судової системи; спеціалізовані центральні органи судового врядування (ВРП, ВККСУ, ДСАУ, НШСУ), які безпосередньо забезпечують функціонування судової системи; а також внутрішні управлінські структури Верховного Суду (голова суду, керівник апарату, підрозділи апарату), що здійснюють оперативне адміністративне управління.

Наступним критерієм є функціональне призначення суб'єктів, відповідно до якого їх можна поділити на кілька груп: кадрові суб'єкти, що займаються доббором, підготовкою, підвищенням кваліфікації та звільненням суддів (зокрема, ВККСУ, ВРП, Національна школа суддів, голова суду); фінансово-ресурсні органи, які забезпечують належне фінансування, матеріально-технічну базу, персонал і приміщення (ДСА України, Міністерство фінансів України, КМУ); суб'єкти інформаційно-аналітичного забезпечення (апарат суду, ІТ-відділи, освітні платформи); наглядово-контрольні органи (ВРП, Рахункова палата, громадські структури); а також нормотворчі суб'єкти, які формують законодавчу і нормативну основу (Верховна Рада України, Президент України).

За формою участі в адміністративному забезпеченні суб'єкти поділяються на ті, що здійснюють пряме адміністрування (ДСА України, ВРП, керівництво Верховного Суду), суб'єкти опосередкованої участі, які забезпечують загальні умови функціонування (Кабінет Міністрів, Президент, ВРУ), а також суб'єкти консультативно-дорадчого характеру, які представляють громадськість або міжнародних партнерів і впливають на прозорість та підзвітність (наприклад, Громадська рада доброчесності, профільні неурядові організації).

Окремим важливим критерієм є інституційна належність суб'єктів. У цьому контексті розрізняють органи державної влади (ВРУ, Президент України, КМУ), судові органи врядування (ВРП, ВККСУ, ДСА), органи професійного суддівського самоврядування (збори суддів, Рада суддів), а також недержавні суб'єкти – зокрема представників громадянського суспільства. Застосування такої класифікаційної моделі дає змогу сформулювати цілісне уявлення про розподіл повноважень між різними учасниками, виявити прогалини в адміністративному забезпеченні, а також узгодити національну систему з європейськими принципами судового адміністрування в контексті подальшої євроінтеграції України.

2.3. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності Верховного Суду

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення є фундаментальними складовими ефективного функціонування будь-якої інституції, в тому числі і у сфері судочинства та правосуддя. Достатнє фінансування гарантує своєчасне та якісне виконання судових функцій, забезпечує належні умови праці для суддів і працівників апарату, а також сприяє створенню інфраструктури, необхідної для здійснення правосуддя на високому рівні. Без належного матеріально-технічного забезпечення неможливе ефективне впровадження сучасних технологій, автоматизації процесів та покращення доступу до судових послуг.

В умовах постійних змін у правовому середовищі та зростаючих вимог до якості судочинства, питання організації фінансових ресурсів та забезпечення необхідною матеріальною базою набувають особливого значення. Забезпечення суду фінансовими та технічними ресурсами є не лише питанням підтримки функціональної спроможності, а й важливим інструментом забезпечення незалежності та авторитету судової влади.

Належне фінансове забезпечення є ключовою передумовою ефективного функціонування судової системи та реалізації незалежності судової влади. Судді повинні мати в розпорядженні всі необхідні ресурси для здійснення своїх професійних функцій, а недофінансування органів правосуддя, особливо в умовах економічної нестабільності, прямо загрожує реалізації принципу верховенства права. У зв'язку з цим, за будь-яких обставин, потреби судової системи мають залишатися серед пріоритетів державного бюджету. Такий підхід узгоджується з вимогами щодо гарантування доступу до правосуддя та належного захисту прав людини.

Економічна незалежність, як складова інституційної незалежності судової влади, передбачає наявність законодавчо закріплених фінансових гарантій. Це стосується як фінансування діяльності судів та органів суддівського врядування, так і забезпечення належного рівня оплати праці суддів та працівників апаратів судів. Недотримання цих умов не лише погіршує ефективність роботи судової системи, а й може створювати ризики зовнішнього впливу на правосуддя, підривати довіру суспільства до суду як незалежного органу. Зазначена позиція викладена у Щорічній доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2022 рік [121].

Відповідно до статті 130 Конституції України держава зобов'язана забезпечувати фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів шляхом окремого визначення у Державному бюджеті України видатків на їх утримання. Як зазначив Конституційний Суд України, закріплення такого порядку фінансування є однією з гарантій незалежності суддів та судової влади. Крім того, Конституційний Суд України підкреслив, що видатки Державного бюджету України на утримання судової влади захищені безпосередньо Конституцією України та не можуть бути скорочені органами законодавчої або виконавчої влади нижче того рівня, який забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя згідно із законом [122].

Слід підтримати позицію європейських експертів, які наголошують, що фінансування судів, хоч і є частиною державного бюджету, поданого до Парламенту Міністерством фінансів, не повинно залежати від політичних змін та впливу уряду. Як зауважують представники КРЕС, одним із способів забезпечити незалежність судової гілки влади у фінансових питаннях є залучення судових інституцій до підготовки бюджету через надання незалежному органу функції координування складання бюджетних запитів на фінансування судів. Такий підхід дозволяє гарантувати об'єктивність, прозорість і стабільність фінансового забезпечення судової системи, що

сприяє її ефективному функціонуванню та зміцненню незалежності судової влади, особливо у країнах, де існують відповідні адміністративні органи [123].

У відповідності до Положення про Державну судову адміністрацію України Верховний Суд функціонує як самостійний розпорядник бюджетних коштів, тобто кошти, призначені для його забезпечення, формуються та контролюються не через ДСА й не залежать від її повноважень. Цей формат фінансової автономії став ще більш актуальним у 2024 році, коли загальний фонд бюджету Верховного Суду було встановлено на рівні 1 312 745,30 грн, з яких майже 97 % було спрямовано на оплату праці суддів та працівників апарату, перевищуючи дохід спеціального фонду, що призвело до блокування витрат на інші потреби суду (наприклад, закупівлі, локальну пошту, комунікації) [124].

Важливим кроком у сфері поліпшення фінансового забезпечення судової системи стало прийняття Закону України «Про судовий збір» [125]. Принциповим було те, що, згідно з положеннями цього правового акта, всі кошти, які надходять від сплати судового збору, мали спрямовуватися виключно на фінансування судової системи. Такий підхід мав значно посилити організаційну незалежність судів і при цьому істотно підвищити рівень їх фінансового та матеріально-технічного забезпечення [126, с. 136].

Проте у 2023 році недостатність фінансування спричинила суттєві обмеження в реалізації важливих проєктів. Зокрема, через недоотримання доходів зі спеціального фонду від судових зборів (лише 456 млн грн – 61 % від запланованого обсягу) було обмежено можливості завершення капітальних витрат та реалізації ключових адміністративних функцій суду. Це свідчить про необхідність подальшого удосконалення механізмів фінансування для забезпечення стабільної та ефективної діяльності судової системи [127].

Важливою конституційною гарантією незалежності судової влади є особливий порядок її фінансування, що закріплений у статті 130 Конституції України. Відповідно до статей 13 і 85 Бюджетного кодексу України та

статей 2 і 3 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади», фінансування судової влади може здійснюватися виключно з Державного бюджету України [128]. Кабінет Міністрів України, як відповідальний за виконання Державного бюджету орган, зобов'язаний забезпечити повноту та своєчасність фінансування, що підтверджено в рішеннях Конституційного Суду України, зокрема від 24 червня 1999 року № 6-рп/99 та від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007. Зазначена правова позиція підтверджує, що належне фінансове забезпечення є необхідною умовою ефективного та незалежного функціонування судової системи [129].

У процесі формування бюджетних показників, що стосуються фінансування судової влади та, зокрема, Верховного Суду, використовується нормативно встановлений підхід, який базується на положеннях Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ [130]. Одним із ключових елементів цього процесу є застосування показника «норматив фінансового забезпечення», який слугує основою для виділення бюджетних асигнувань на утримання органів судової влади, реалізацію їхніх функцій та забезпечення поточної діяльності на основі кошторису як спеціального фінансового документа.

Однак аналіз наукових джерел свідчить про відсутність чіткого визначення поняття «норматив фінансового забезпечення судів» у правовій доктрині. Це створює прогалини не лише в теоретичному осмисленні цього інструменту, а й у його практичному застосуванні при плануванні і реалізації фінансування. У контексті адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду така невизначеність може ускладнювати ефективне управління ресурсами та стримувати розвиток довгострокового фінансового планування.

У сучасній економічній та правовій науці відсутній уніфікований підхід до визначення поняття «фінансове забезпечення», зокрема у контексті функціонування судової влади. Науковці по-різному трактують зміст,

структуру та елементи цього явища, що ускладнює формування сталого теоретико-методологічного підґрунтя для нормативного регулювання. Поняття «фінансове забезпечення» використовується досить широко, однак його зміст варіюється залежно від галузі дослідження та мети фінансової діяльності.

У ширшому сенсі фінансування трактується як забезпечення держави фінансовими ресурсами для підтримки економіки, задоволення соціальних потреб, реалізації державних програм, виробництва продукції, науково-технічних досліджень, будівництва та переобладнання підприємств, а також утримання бюджетних установ [131, с. 137].

У контексті судової системи, Орленко А. І. пропонує розуміти «фінансування судів» як визначений законом особливий порядок виділення коштів із Державного бюджету України для потреб судів, апаратів судів та суддів. Це фінансування спрямоване на створення необхідних умов для організаційної, матеріально-технічної та іншої підтримки судової діяльності, що забезпечує належне здійснення правосуддя та ефективне функціонування судової системи [132, с. 105].

Додатково, фінансування судів передбачає не лише покриття поточних витрат, а й планування капітальних інвестицій, модернізацію інфраструктури, впровадження інформаційних та технологічних систем, а також підтримку програм підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату. Такий комплексний підхід гарантує стабільність, прозорість та результативність діяльності судів, особливо Верховного Суду, у забезпеченні незалежного та ефективного правосуддя.

Серед існуючих підходів заслуговує на увагу визначення, запропоноване Міщук О. В., відповідно до якого фінансове забезпечення розглядається як комплекс заходів, спрямованих на ефективне спрямування та використання фінансових ресурсів для реалізації цільових завдань через методи, форми та способи фінансування [133, с.10]. У контексті Верховного Суду це передбачає

визначення обсягу коштів, необхідних для забезпечення діяльності апарату суду, організаційно-технічного, матеріально-технічного, інформаційного та кадрового забезпечення, а також для підтримки безперебійного функціонування судових процесів.

Крім того, позиція Козія І. С. доповнює цей підхід, акцентуючи увагу на принципових аспектах організації фінансового забезпечення: визначення обсягу фінансових ресурсів, науково обґрунтоване їх прогнозування, створення резервів та встановлення нормативно-правових механізмів регулювання процесу [134]. У випадку Верховного Суду дотримання цих принципів дозволяє гарантувати стабільне фінансування судового апарату, підтримувати ефективність та прозорість розподілу ресурсів і створює умови для належного виконання конституційних завдань у сфері правосуддя.

Досліджуючи значення фінансування судів, не можна оминати їх напрямки, а саме: 1) забезпечення функціонування судів як установ; 2) покриття витрат, пов'язаних з розглядом справ; 3) виплату заробітної плати суддям та грошових коштів необхідних на утримання суддів, які перебувають у відставці; 4) підвищення кваліфікації суддів; 5) виплату коштів на проведення заходів задля забезпечення особливого захисту суддів та членів їхніх сімей; 6) фінансування апарату судів [135, с. 115].

Таким чином, фінансове забезпечення діяльності Верховного Суду України передбачає системне формування, розподіл та ефективне використання бюджетних коштів для забезпечення повноцінного функціонування суду. Воно включає забезпечення оплати праці суддів та працівників апарату, покриття витрат на функціонування суду, придбання та утримання необхідних ресурсів для забезпечення процесуальної діяльності, а також фінансування програм підвищення кваліфікації та інших заходів, що безпосередньо підтримують ефективне здійснення правосуддя.

Сучасна ситуація в країні, обумовлена російською агресією та занепадом національної економіки, є причиною для обґрунтованого занепокоєння

можливістю держави виконувати свій обов'язок з фінансування судів, у повному обсязі. Відповідно до Закону України «Про державний бюджет України на 2025 рік» доходи Державного бюджету заплановані на рівні 1 820 млрд грн, а витрати – 2 930 млрд грн. Дефіцит бюджету, що становить близько 21 % видатків, передбачено покривати за рахунок зовнішніх запозичень та міжнародної фінансової допомоги у вигляді грантів і кредитів [136]. З огляду на поточну економічну ситуацію та глобальні виклики, зокрема обмеження експорту та зростання витрат на оборонний і соціальний сектори, залучення зовнішніх ресурсів залишається критично важливим для забезпечення стабільності державних фінансів і виконання бюджетних зобов'язань.

Варто наголосити, що у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України з 24 лютого 2022 року по всій території України запроваджено воєнний стан. Згідно зі статтею 12² Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені [137].

Досліджуючи проблематику фінансування судів, не можна не звернути увагу на рішення Верховного Суду щомісячно і до закінчення воєнного стану перераховувати 60% суддівської винагороди на підтримку Збройних Сил України. Крім того, Верховний Суд запропонував суддям першої та апеляційної інстанцій приєднатися до цієї ініціативи й добровільно обмежити свою суддівську винагороду: суддям апеляційних судів – перераховувати 50% на допомогу Збройним Силам України, суддям першої інстанції – 40% [138]. З огляду на це, фінансування судової системи в умовах кризових обставин потребує не лише чіткого планування та виділення бюджетних коштів, а й

впровадження гнучких механізмів підтримки держави. Добровільні внески суддів свідчать про високу громадянську позицію та готовність до співпраці в умовах надзвичайної ситуації, одночасно підкреслюючи необхідність збалансованого підходу до фінансового забезпечення судів, щоб не порушувати їхньої спроможності виконувати конституційні функції правосуддя.

Під матеріально-технічним забезпеченням судів слід розуміти комплекс заходів і діяльності державних органів, спрямованих на створення та підтримку належної матеріальної бази для ефективного функціонування судової системи. Це включає забезпечення приміщень судів обладнанням, меблями, оргтехнікою, комунікаційними та інформаційними системами, технічне обслуговування устаткування, а також створення умов для безперебійного здійснення судочинства та адміністративної діяльності судів [139, с. 184]. Такий підхід дозволяє гарантувати, що суди матимуть необхідні ресурси для реалізації своїх конституційних та процесуальних функцій у сучасних умовах.

Як зазначають європейські фахівці, «неналежні умови праці, які включають недостатню заробітну плату та соціальні пільги, погану інфраструктуру й обладнання, а також значно недоукомплектовані судові органи тощо, можуть мотивувати суддів із легкістю приймати неправомірні пропозиції» [140]. У свою чергу, Рекомендації CM/Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи містять норму, відповідно до якої кожна держава повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати [141].

Звернемо увагу, що для ефективної організації матеріально-технічного забезпечення в структурі апаратів судів створюються спеціальні відділи, які функціонують на підставі затвердженого положення. Такі відділи відповідають за планування та контроль закупівель обладнання, меблів, оргтехніки, матеріалів для діловодства, підтримку інформаційних і

комунікаційних систем, а також за своєчасне обслуговування та ремонт технічних засобів. Їх діяльність забезпечує безперервність судового процесу, зменшує ризики технічних збоїв і сприяє створенню належних умов для виконання суддями та працівниками апарату своїх функцій.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» відносить до заходів матеріального забезпечення судоустрою не лише суддівську винагороду (стаття 135), а й інші гарантії для суддів, зокрема:

- «надання службового житла (стаття 138);
- забезпечення службовим одягом – мантиєю та нагрудним знаком (частина перша статті 139);
- облаштування окремого кабінету з робочим місцем та необхідними засобами для виконання службових обов'язків (частина друга статті 139);
- надання засобів захисту (частина третя статті 140);
- соціальне страхування (стаття 141)» [69].

Щерблюк О. В. слушно підкреслює, що як процедура формування бюджету, так і процедура фінансування судоустрою мають здійснюватися системно й бути захищеними від будь-якого політичного впливу. Фінансування судів повинно ґрунтуватися на об'єктивних і прозорих критеріях, що гарантують справедливий розподіл ресурсів. Вища рада правосуддя, відповідно, має брати участь на всіх етапах бюджетного процесу, адже саме вона покликана представляти інтереси судової влади та забезпечувати її інституційну незалежність. Водночас суди та судді повинні мати належний рівень матеріальних і організаційних ресурсів для ефективного та безперебійного здійснення правосуддя. Важливим також є визначення бюджетних пріоритетів у тісній співпраці з органами суддівського врядування та самоврядування, що забезпечить не лише прозорість, а й довіру суспільства до судової системи [142, с.150–151].

На 2025 рік ситуація з матеріально-технічним забезпеченням Верховного Суду загалом виглядає більш стабільною, ніж у місцевих чи апеляційних судах. За результатами опитування відвідувачів у 2024 році, умови перебування у Верховному Суді були оцінені переважно позитивно: 42% опитаних визнали їх відмінними, 44% – добрими, і лише 9% – задовільними. Це свідчить про те, що приміщення та інфраструктура Верховного Суду відповідають базовим потребам учасників процесу. Крім того, у 2024 році в суді було запроваджено пілотний проєкт – кімната для дітей, що свідчить про поступове впровадження практик орієнтації на зручність і доступність правосуддя [143].

Разом з тим, бюджетна ситуація Верховного Суду має суттєві обмеження. У 2024 році загальний фонд бюджету становив понад 1,3 млрд грн, але близько 97% цих коштів було спрямовано на оплату праці суддів та працівників апарату. Лише невелика частина – менше 2% – виділялася на комунальні послуги, товари та послуги, необхідні для підтримання роботи суду. У спеціальному фонді, який передбачав 438 млн грн, майже 87% також спрямовувалося на зарплати. Така структура витрат показує, що коштів на розвиток матеріально-технічної бази, інформатизацію чи модернізацію залишалося вкрай мало. Це також підкреслює необхідність подальшого інвестування в модернізацію матеріально-технічної бази судів, зокрема через впровадження цифрових технологій, покращення доступу до судових послуг та забезпечення безпеки відвідувачів. Забезпечення комфортних умов перебування в суді є важливим аспектом для підтримки довіри громадян до судової системи та сприяє ефективному здійсненню правосуддя.

Отже, Верховний Суд у 2025 році працює в належних умовах, які відвідувачі оцінюють достатньо високо, проте існує ризик недофінансування потреб, пов'язаних з організацією та розвитком його інфраструктури. Якщо не буде збільшено частку бюджету, спрямовану на матеріально-технічне

забезпечення, суд може зіткнутися з труднощами у модернізації та вдосконаленні умов для здійснення правосуддя.

Майка М. Б. слушно наголошує, що неналежне матеріально-технічне забезпечення процесу судочинства здатне породжувати корупційні ризики, що безпосередньо загрожує реалізації права на справедливий суд. Це твердження особливо актуальне щодо діяльності Верховного Суду, оскільки саме він виконує касаційну функцію та ухвалює остаточні судові рішення у справах. Будь-які недоліки у фінансуванні або ресурсному забезпеченні касаційної інстанції можуть поставити під сумнів не лише ефективність судового розгляду, але й довіру суспільства до всієї системи правосуддя [144, с. 56].

Особливу увагу в даному випадку має належне матеріальне забезпечення суддів і працівників Верховного Суду. Високий рівень професійного навантаження, розгляд значної кількості справ, а також остаточність судових рішень у касаційній інстанції вимагають створення умов, які унеможливають будь-який зовнішній тиск. Європейська хартія про статус суддів (пункт 6 «Оплата праці та соціальний захист») прямо визначає, що розмір винагороди суддів має відповідати їх посаді й обсягу обов'язків, забезпечуючи їм захист від політичного чи економічного впливу [145].

Крім гідної оплати праці, важливими гарантіями залишаються соціальні пільги та захист від життєвих ризиків – хвороб, інвалідності, втрати працездатності чи виходу на пенсію. У випадку Верховного Суду ці гарантії мають подвійне значення: вони не лише підтримують незалежність конкретних суддів, а й зміцнюють авторитет найвищої судової інстанції держави, яка задає стандарти правосуддя для всієї країни. Таким чином, належне фінансування Верховного Суду, включно з технічним оснащенням і соціально-матеріальним забезпеченням його суддів та апарату, є фундаментальною умовою неупередженого, ефективного й справедливого правосуддя.

Шпенова П. Ю. зазначає, що результативність діяльності будь-якого органу безпосередньо залежить від належного рівня матеріального забезпечення та ефективного управління матеріальними ресурсами. На її думку, забезпечення функціонування судової влади в Україні повинно ґрунтуватися на таких засадах:

1) передбачення у Державному бюджеті України видатків на фінансування судів на рівні, що забезпечує повне та незалежне здійснення правосуддя відповідно до закону;

2) законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судової системи;

3) гарантування належного рівня соціального забезпечення суддів [146, с. 137].

Важливо також зазначити, що ці засади не лише підтримують щоденне функціонування судів, а й формують основу для стратегічного планування ресурсного забезпечення, підвищують прозорість використання бюджетних коштів та зміцнюють довіру громадян до судової системи. У контексті Верховного Суду це означає забезпечення стабільного фінансування апарату суду, покращення матеріально-технічної бази та гарантування ефективного виконання суддівських повноважень.

Судова влада, виконуючи конституційно визначені завдання та функції, має специфічні потреби, без задоволення яких неможливо забезпечити її повноцінне функціонування та незалежність. Саме тому вона повинна посідати пріоритетне місце у системі державного фінансування [147, с.163]. Для Верховного Суду це питання має особливе значення, адже як найвища судова інстанція країни він формує єдність судової практики та ухвалює остаточні судові рішення у справах, що вимагає стабільного ресурсного забезпечення на належному рівні.

Належне фінансування судової системи, а особливо Верховного Суду, потребує посилення інституційної участі самих судів у бюджетному процесі.

Важливою практикою є залучення незалежного органу, відповідального за адміністрування судової влади, до координації формування бюджетних запитів і взаємодії з парламентом. Такий орган має виступати колективним представником усіх судів, у тому числі Верховного Суду, консолідувати їхні потреби та забезпечувати їхнє представлення на законодавчому рівні.

На обґрунтовану думку Татькова В.І., попри певні позитивні зрушення у сфері фінансування судової системи, які стали відчутними після проведення судової реформи, сучасна практика переконливо свідчить про необхідність подальшого посилення фінансових гарантій судової влади. Без них неможливо забезпечити належний рівень ефективності судочинства, що, у свою чергу, ставить під загрозу гарантії доступу громадян до справедливого суду. Недаремно суддівська спільнота визначила одним із ключових стратегічних напрямів розвитку на найближчу перспективу саме поліпшення стану фінансування судів, що включає забезпечення достатнього обсягу ресурсів для покриття витрат, пов'язаних зі здійсненням правосуддя, створення належних матеріально-технічних умов роботи суддів та апарату, а також упровадження принципів прозорого управління й ефективного використання виділених коштів [148, с. 13].

Матеріально-технічне забезпечення діяльності Верховного Суду охоплює комплекс ресурсів, необхідних для організації його щоденної роботи та створення належних умов для здійснення правосуддя. До ключових складових належать службові приміщення, що забезпечують можливість проведення судових засідань, організації роботи суддів та апарату суду. Йдеться про зали судових засідань, кабінети для працівників апарату, архіви та допоміжні приміщення, які формують інфраструктурну основу функціонування установи.

Важливим елементом є матеріальне обладнання, що включає меблі, офісне устаткування та необхідні засоби для діловодства й організації документообігу. Окремо слід зазначити технічні засоби, які застосовуються у

процесі судочинства. Сюди відносяться системи звукового та відеозапису, мікрофони, екрани, а також обладнання для копіювання, друку, сканування і належного архівного зберігання справ.

До складу матеріально-технічного забезпечення також входять транспортні засоби, призначені для задоволення службових потреб суду. Їх наявність дає змогу здійснювати оперативне переміщення працівників, забезпечувати логістичні потреби, а також підтримувати належну мобільність установи. Витрати на утримання, обслуговування і ремонт службового транспорту становлять окрему статтю матеріально-технічного забезпечення.

Таким чином, фінансове та матеріально-технічне забезпечення Верховного Суду слугує фундаментальною умовою його повноцінного функціонування, створюючи інституційне підґрунтя для реалізації завдань правосуддя та гарантування незалежності судової влади. Воно охоплює планування та ефективне використання бюджетних коштів, забезпечення належної соціальної та матеріальної підтримки суддів, а також підтримку апарату суду необхідними технічними засобами та ресурсами. Крім того, належне забезпечення дозволяє впроваджувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, підвищувати оперативність судових процедур, а також сприяє стабільності та прозорості роботи судової системи загалом.

2.4. Інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду

У сучасних умовах розвиток правосуддя неможливий без належного рівня інформаційного забезпечення. Верховний Суд як найвищий орган у системі судоустрою України потребує ефективного доступу до різнопланових інформаційних ресурсів, що слугують основою для здійснення правосуддя, організації внутрішніх процесів і взаємодії з іншими інституціями. Інформація стає не лише інструментом управління, а й важливою гарантією прозорості, відкритості та підзвітності діяльності суду.

Інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду має комплексний характер і охоплює як внутрішні, так і зовнішні аспекти функціонування. Його належний рівень дозволяє забезпечувати оперативність судових процедур, узгодженість роботи суддів і апарату, а також створює передумови для належного доступу громадян до правосуддя.

Необхідно звернути увагу на ті аспекти діяльності вітчизняних судів, які на перший погляд можуть залишатися непомітними. Підтримуючи думку Л. Вульфа, варто зазначити, що інформаційні технології не лише сприяють раціоналізації та вдосконаленню існуючих систем і процесів, а й виступають каталізатором суттєвих змін у судовій системі. Вони формують основу майбутнього судочинства, через що вже сьогодні потребують особливої уваги [149, с. 284].

Сучасні інформаційні технології трансформують внутрішні процеси комунікації в судах, оптимізують порядок розгляду справ та документообіг, а також підвищують ефективність навчання і кваліфікації працівників судової системи. У сучасних умовах правосуддя такі технології стають ключовим інструментом для вирішення завдань широкого масштабу та забезпечення безперебійного функціонування судових органів. Відсутність інтеграції інформаційних систем могла б призвести до значних труднощів у діяльності судів, затягування судових процесів та зниження загальної ефективності судової системи України.

Слід підкреслити, що сучасне суспільство та всі його інститути прагнуть до інформатизації з метою задоволення зростаючих інформаційних потреб. Процеси розвитку та модернізації як державних, так і недержавних структур супроводжуються збільшенням обсягів необхідної інформації та поступовим переходом їх діяльності на більш сучасні технологічні засади. Інформатизація виступає як фактор якісної трансформації суспільства, відкриваючи нові технологічні горизонти та закладаючи основу для формування інформаційного суспільства. У цьому контексті, як слушно відзначає Канигін Ю. М.,

інформаційне суспільство є об'єктивно виникаючою стадією розвитку суспільства, що формується в процесі історичного розвитку [150, с. 11]. Для судової системи інформатизація є особливо актуальною, оскільки забезпечує оперативний доступ до правових даних, ефективну взаємодію між судами та іншими державними органами, а також підвищує прозорість і результативність судового адміністрування.

Інформація у судовій системі зберігається та обробляється не лише в паперовій, а й у електронній формі. Впровадження інформаційних технологій у діяльність судів значною мірою впливає на зміст і якість судових процесів. Інтеграція таких технологій передбачає створення додаткових гарантій для всіх учасників судового розгляду, дозволяючи їм брати активну участь у процесі, перебуваючи на віддаленій відстані від місця проведення засідання.

Інформаційні технології забезпечують учасникам правосуддя доступ до всіх необхідних даних, що стосуються здійснення процесуальних дій у судовому провадженні, що підвищує ефективність захисту їхніх прав та інтересів. Реалізація таких технологій не лише модернізує роботу судів, а й робить правосуддя більш доступним, прозорим і зручним для всіх учасників процесу.

Уманський Ю. В. обґрунтовано підкреслює, що інформація – це дані, виділені суб'єктом пізнання з процесів навколишнього середовища. У будь-якій діяльності вона виконує орієнтаційну функцію, дозволяє адекватно оцінити умови та обставини, усвідомити мету майбутньої роботи, виділити проміжні завдання, сформулювати конкретні цілі та визначити оптимальні шляхи, методи й засоби їхнього виконання [151, с. 84].

Відповідна інформація набуває критичного значення для ефективного функціонування сучасних державних і приватних інститутів. Паралельно, сучасні тенденції цивілізаційного розвитку дедалі більше вимагають тісної взаємодії з навколишнім світом, що зумовлює зростання потреби в отриманні,

обробці та використанні інформації для прийняття управлінських рішень і забезпечення стабільного функціонування організацій.

У науковій літературі виділяють кілька основних форм застосування інформаційних технологій у судовій діяльності. Однією з них є використання технологій для створення службових документів. Це передбачає автоматизацію підготовки та оформлення судових актів, рішень, ухвал та інших офіційних документів, що значно пришвидшує та спрощує роботу судів, підвищує якість документів і сприяє зменшенню опісок та арифметичних помилок у судових рішеннях [152, с. 486].

Водночас у науковій площині ця проблематика набуває особливої актуальності, оскільки інформаційний компонент дедалі більше визначає якість та ефективність судової влади. Саме тому дослідження питань інформаційного забезпечення діяльності Верховного Суду є важливою передумовою для розуміння сучасних тенденцій розвитку судочинства та підвищення його результативності.

На думку Калюжного Р. О. та Цимбалюка В. С., інформаційне забезпечення системи управління варто розглядати як комплекс усієї необхідної інформації, спеціальних засобів та методів її опрацювання, а також діяльності фахівців, спрямованої на ефективне використання даних, відомостей і знань у процесі організації управління конкретною системою [153, с. 123]. Поряд із цим воно охоплює сукупність єдиної системи класифікації та кодування техніко-економічної інформації, уніфікованої системи документації, що організовані та описані за допомогою відповідних технічних засобів, призначених для забезпечення користувачів, незалежно від їх відомчої належності [154, с. 365].

У контексті діяльності органів судової влади окремі дослідники визначають інформаційне забезпечення як цілеспрямоване використання відомчих ресурсів, спрямоване на створення умов для задоволення інформаційних потреб як представників судової влади, так і користувачів

адміністративних послуг у сфері судочинства. У сукупності ці процеси формують організаційно-технічну систему, яка забезпечує реалізацію права на справедливе та гуманне судочинство [155, с. 125]. Подібний підхід підтримує Кирилук Р. І., зазначаючи, що діяльність із забезпечення судів слід розглядати як сукупність визначених видів діяльності уповноважених суб'єктів, спрямовану на створення належних умов для реалізації права кожної особи на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод [156, с. 42–48].

За визначенням Раци В. А., інформаційне забезпечення діяльності судів є методом організації функціонування судової системи, що передбачає взаємопов'язану та взаємообумовлену сукупність кількох компонентів:

по-перше, інформації, створюваної відповідно до потреб суб'єктів судової діяльності;

по-друге, комплексу заходів, спрямованих на обробку та використання інформації, які враховують специфіку роботи суду та забезпечують ефективне функціонування судової установи і створення умов для здійснення правосуддя;

по-третє, застосування інформаційних технологій. Основною метою інформаційного забезпечення є формування сприятливого комунікативного середовища, здатного гарантувати своєчасне і повне отримання інформації суб'єктами судової діяльності із використанням сучасних інформаційних технологій. Завдання цієї системи полягає в наданні своєчасної та якісної інформації в межах існуючих організаційних і технічних структур, правових норм та бюджетного фінансування [157, с. 111].

Основною метою інформаційного забезпечення є формування сприятливого комунікативного середовища, здатного гарантувати своєчасне і повне отримання необхідної інформації суб'єктами судової діяльності із застосуванням сучасних технологічних рішень. Завдання цієї системи полягає у забезпеченні доступності, достовірності та структурованості інформації в межах існуючих організаційних і технічних структур, правових норм та

наявного бюджетного фінансування. Якщо розглядати Верховний Суд, то інформаційне забезпечення включає впровадження електронного документообігу, автоматизованих систем судової статистики, баз даних судових рішень та інтеграцію з іншими державними інформаційними системами, що підвищує ефективність роботи суддів і апарату та сприяє прозорості й оперативності судочинства.

Інформаційне забезпечення дає можливість громадянам, адвокатам та представникам у справі взаємодіяти з Верховним Судом дистанційно: подавати документи, отримувати судові рішення, відстежувати стан розгляду справ через електронні ресурси. Це значно підвищує ефективність та оперативність судового процесу, мінімізуючи фізичний контакт у критичних обставинах. У той же час, це забезпечує дотримання розумних строків розгляду справ і сприяє ухваленню законних та обґрунтованих судових рішень [158, с. 58].

Щодо поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення», у наукових дослідженнях наводяться різні визначення цього терміну. Зокрема, Єльцов В.О. розглядає інформаційне забезпечення як сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних і виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства. Реалізація цих процесів відбувається на основі створення, розвитку та використання інформаційних систем, мереж, ресурсів і технологій, які базуються на застосуванні сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [159, с. 101].

У контексті діяльності Верховного Суду таке забезпечення набуває особливої значущості, оскільки воно формує інформаційне середовище, необхідне для ефективного здійснення правосуддя, організації роботи суддів і апарату суду, а також забезпечення доступу громадян до судових послуг. Інформаційно-аналітичне забезпечення спрямоване на своєчасне отримання, обробку та аналіз інформації, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення,

підтримувати прозорість і відкритість судочинства та гарантувати реалізацію права на справедливий суд.

Шульженко О. визначає інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності адміністративних судів України як органічну єдність процесів, спрямованих на раціональну організацію систематизації та обробки необхідної інформації [160, с. 175]. Під інформацією у цьому контексті розуміються будь-які відомості або дані, що можуть зберігатися на матеріальних носіях або бути представлені в електронному вигляді (стаття 1 Закону України «Про інформацію» [161]). Таке забезпечення створює передумови для ефективного здійснення адміністративного судочинства

Ідеї цифровізації судочинства та дематеріалізації процесів у судах в Європі почали формуватися ще в 1980-х роках минулого століття. У цей період було розроблено та прийнято низку важливих нормативних і програмних документів, що стали підґрунтям для впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у судових системах. До них належать Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (1981 рік) [162], а також Доповідь Європейської комісії з ефективності правосуддя «Європейські судові системи» (2010 рік), зокрема глава 5.3, яка присвячена застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій у судах. Важливими є також положення Європейської стратегії правосуддя Європейського Союзу та Директиви ЄС, зокрема Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради, що регулює захист фізичних осіб при обробці персональних даних і забезпечує свободу їхнього переміщення [163, с. 604].

Сьогодні ці документи становлять фундамент європейських підходів до цифровізації судових процесів, встановлюючи стандарти безпечного збирання, зберігання та обробки інформації, а також інтеграції сучасних технологій для підвищення ефективності та прозорості правосуддя.

Ідеї впровадження системи електронного судочинства в Україні почали реалізовуватися після прийняття Закону України «Про доступ до судових рішень», який визначає правові засади забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, підвищення прогнозованості судових рішень та сприяння єдиному застосуванню законодавства. Згідно із частиною другою статті 3 цього закону Єдиний державний реєстр судових рішень являє собою автоматизовану систему, призначену для збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень [164].

Для реалізації положень зазначеного закону було видано Указ Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» (далі також – Концепція) [54]. Концепція визначає організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції та інших органів судової системи як одне з основних завдань Державної судової адміністрації України. ДСАУ, як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого координується Кабінетом Міністрів України відповідно до Положення про Державну судову адміністрацію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2009 року № 14, бере участь у реалізації державної політики з інформатизації судової системи. Зокрема, вона забезпечує створення умов для своєчасного, достовірного та повного надання громадянам і суспільству інформації через широке застосування сучасних інформаційних технологій. Водночас організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів здійснюється безпосередньо апаратами цих судів.

У першу чергу слід зазначити, що інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду базується на низці нормативно-правових актів, які визначають загальні принципи відкритості судової влади, механізми

функціонування електронного правосуддя та стандарти доступу до публічної інформації [165, с.128].

На сьогодні значна кількість судових засідань в Україні проводиться у форматі відеоконференцій. Такий порядок регламентовано статтею 212 Цивільного процесуального кодексу України, яка визначає умови та процедуру участі сторін у судовому засіданні дистанційно. Зокрема, для реалізації цього права учасники повинні подати відповідне клопотання не пізніше ніж за п'ять днів до дати слухання. Участь у відеоконференції можлива лише для зареєстрованих користувачів, які підтвердили свою особу за допомогою електронного цифрового підпису у спеціалізованому сервісі EASYCON [166, с.150].

Запровадження цього механізму стало важливим кроком у напрямі цифровізації судової системи, адже забезпечило безперервність здійснення правосуддя в умовах карантинних обмежень, підвищило його доступність і зменшило витрати часу та ресурсів сторін. У діяльності Верховного Суду відеоконференції дозволили забезпечити участь у справах представників із віддалених регіонів України без необхідності прибуття до міста Києва. Наприклад, у справах про оскарження рішень щодо соціальних виплат або пенсійного забезпечення, де заявниками часто є особи похилого віку або маломобільні громадяни, участь у режимі відеоконференції фактично стала єдиною можливістю реалізувати право на доступ до правосуддя.

Ізарова І. О. слушно підкреслює, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та інших технічних новацій є невід'ємною ознакою сучасного суспільства, яка проникає в усі його сфери. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання їх використання в організації судової діяльності, зокрема під час розгляду цивільних справ. Міжнародна практика переконливо демонструє, що застосування таких інструментів сприяє підвищенню доступності правосуддя, спрощенню та прискоренню процедур

судового розгляду, а також значному зменшенню судових витрат, що виступає важливим чинником розбудови ефективної системи правосуддя [167, с. 222].

Як слушно підкреслюють Крупнова Л. В. та Крупнова А. О., сучасна судова система України, так само як і правосуддя інших країн світу, опинилася перед новими викликами, що зумовлені глобальними процесами цифровізації. Активне впровадження електронного документообігу, дистанційних форм судового розгляду, систем відеоконференцзв'язку та спеціалізованих електронних баз даних формує нові можливості для оптимізації функціонування судової влади, зокрема підвищення її прозорості, відкритості й ефективності. У діяльності Верховного Суду такі інструменти проявляються у функціонуванні Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, забезпеченні можливості подання процесуальних документів в електронній формі та реалізації механізму дистанційної участі сторін у судових засіданнях [168, с.75].

Ця система включає не лише внутрішні інформаційні ресурси та автоматизовані системи документообігу, а й нормативно-правові, організаційні та технологічні компоненти, які регламентують порядок доступу до інформації, гарантують її конфіденційність, цілісність, достовірність та актуальність. Інформаційне забезпечення охоплює широкий спектр даних – від процесуальних документів, судових рішень та аналітичних оглядів до персональних даних учасників судових процесів і службової інформації судових органів [154, с. 367].

Волошина В. А. підкреслює, що інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів Верховного Суду України охоплює сукупність процесів збирання, обробки, очищення, систематизації та коригування функціонально значущої правової інформації, що здійснюється уповноваженими суб'єктами Науково-консультативної служби Верховного Суду України. В результаті цих процесів формується інформаційно-аналітичний масив даних, який слугує основою для прийняття обґрунтованих судових рішень, забезпечення єдності судової

практики та ефективної реалізації повноважень Верховного Суду України. Такий підхід дозволяє поєднувати аналітичну роботу з організаційними та технологічними аспектами судового процесу, підвищуючи якість правосуддя та оперативність внутрішніх інформаційних потоків [169, с.15].

Проаналізувавши позиції провідних науковців, Пчелін В. Б. доходить висновку, що інформаційне забезпечення адміністративного судочинства України слід розуміти як комплекс заходів, закріплений приписами чинного національного законодавства, який охоплює операції з інформацією – збір, фіксацію, систематизацію, аналіз, зберігання та поширення даних. Ці заходи здійснюються уповноваженими суб'єктами судової системи та реалізуються за допомогою автоматизованих інформаційних систем. Головною метою таких дій є забезпечення належного функціонування адміністративних судів у процесі розгляду та вирішення публічно-правових спорів, а також підвищення ефективності організаційних і процесуальних механізмів судочинства [170, с. 24].

Варто зауважити, що дистанційне правосуддя в умовах надзвичайного чи воєнного стану не має обмежуватися тільки питанням запровадження повноцінної роботи Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з усіма її модулями та підсистемами (а їх вісім). Адже, аналізуючи процесуальне законодавство, можна дійти висновку, що ним не передбачено можливості для часткового функціонування такої системи, хоча насправді таку прогалину можливо вирішити шляхом внесення відповідних змін до процесуального законодавства [171, с.80].

Водночас цифровізація судочинства породжує додаткові ризики, насамперед пов'язані з інформаційною безпекою. Кібератаки, несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів, витоки даних чи технічні збої можуть становити загрозу не лише належному здійсненню правосуддя, але й авторитету судової влади загалом. Це особливо актуально для Верховного Суду як вищої судової інстанції, судові рішення якої

формують єдність судової практики та мають визначальне значення для правозастосування. У таких умовах питання побудови комплексної системи інформаційної безпеки, що поєднує технічні рішення (захищені канали передачі даних, багаторівневу автентифікацію, сучасні криптографічні засоби) та організаційні заходи (чіткі протоколи доступу, відповідальність персоналу, внутрішній контроль), набуває особливої ваги. Таким чином, інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду має двоєдину спрямованість: з одного боку, воно сприяє підвищенню ефективності судового процесу й розширенню доступу до правосуддя, а з іншого – вимагає створення надійних гарантій захисту інформаційного простору судової влади в умовах цифрових трансформацій.

За даними роботи Верховного Суду у 2024 році інформаційне забезпечення реалізується через наступні основні напрямки [172, с. 55-58]:

1) Фіксування судового процесу. Для забезпечення повної та об'єктивної фіксації судових засідань у режимі відеоконференцій було проведено технічну підтримку 6464 засідань. Забезпечено роботу 30 комплексів аудіо- та відеофіксації, а також систем протоколювання, що дозволяє документувати хід засідань з високою точністю. Крім того, функціонують 5 комплексів, які відображають стан проведення судових засідань у режимі реального часу, забезпечуючи контроль та моніторинг процесу правосуддя.

2) Комп'ютерна та телекомунікаційна інфраструктура. У 2024 році опрацьовано 18495 заявок користувачів щодо роботи комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, телефонного зв'язку та периферійних пристроїв, включно з принтерами, сканерами та багатофункціональними пристроями. Замінено 3463 витратних матеріалів для багатофункціональних пристроїв, закуплено 140 сучасних моноблоків, з яких 115 введено в експлуатацію. Оновлено робочі станції SSD-дисками та здійснено перехід на операційну систему Windows 11 для забезпечення більш стабільної та швидкої роботи технічних ресурсів суду.

3) Автоматизовані системи та програмні комплекси. Верховний Суд функціонує завдяки інтеграції численних автоматизованих систем, серед яких АСДС, КП «ДСС», програми «М.Е.Дос», «АС Фінанси», Adobe Creative Cloud, «АВК-5», «ІС-ПРО», «Кадри WEB», а також сервіс Zoom 10. Інтеграція АСДС із підсистемами «Електронний суд» та «Електронний кабінет» ЄСІКС дозволяє забезпечувати ефективний обмін інформацією між різними ланками судової системи. Взаємодія з державними органами спрямована на удосконалення функціоналу ЄСІКС, зокрема підсистем «Електронний суд», «Електронний кабінет», включно з Електронним кабінетом судді та системами відеоконференцій.

4) Електронний документообіг. Перехід від паперового до електронного документообігу став важливою складовою цифровізації Верховного Суду. Впроваджено створення, погодження, підписання та направлення документів з кадрових питань виключно в електронному вигляді. Судді та працівники апарату отримали доступ до правових баз та інформаційно-пошукових систем, таких як «Прецедент», «Ліга 360: Юрист», «Zakon Online», «Законодавство України», а також власної бази правових позицій Верховного Суду.

5) Мережева інфраструктура. Для забезпечення безперебійного доступу до інформаційних ресурсів побудовано безшовну WI-FI мережу у приміщеннях Верховного Суду, налаштовано мережеве обладнання у ВП, КАС, КГС, ККС та КЦС, що гарантує стабільну роботу електронних сервісів та доступ до судових ресурсів.

6) Інформаційно-комунікаційні продукти. У 2024 році створено кілька ключових програмних продуктів: «Supreme Lab» для моніторингу стану розгляду справ, «TRANSLATOR» з використанням штучного інтелекту та «Case Review» (оглядач судових справ, переданих на розгляд ВП). На 2025 рік заплановано запуск «Єдиної інформаційної платформи» (з 11 модулями), «Підпису КЕП» та «Заробітної плати». Окрім того, удосконалено «Онлайн екскурсії у Верховному Суді» та «Базу правових позицій Верховного Суду».

Таким чином, інформаційне забезпечення Верховного Суду реалізується через комплекс технічних, програмних та організаційних заходів, що дозволяють не лише оптимізувати внутрішні процеси, але й забезпечують прозорість, доступність та ефективність судочинства. Практична реалізація цих заходів демонструє впровадження цифровізації та автоматизації у системі судового управління, а також формує основу для подальшого розвитку електронного правосуддя в Україні.

Також варто відмітити особливу увагу, що приділяється кібербезпеці та захисту інформаційних систем. У 2024 році у Верховному Суді створено підрозділ з кіберзахисту, впроваджено комплексну систему захисту інформації (КСЗІ), забезпечено налаштування міжмережевих екранів, доступ до платформи CERT-UA та автоматизованих систем класу «1» для обробки інформації з обмеженим доступом. Також здійснено аудит наявних систем та оновлено парк комп'ютерної техніки, що гарантує безпеку даних та безперервність роботи суду. Впровадження заходів кібербезпеки та комплексного захисту інформації є невід'ємною складовою інформаційного забезпечення діяльності Верховного Суду. Воно дозволяє гарантувати збереження конфіденційності судових даних, безперебійну роботу автоматизованих систем і ефективне виконання судових функцій у цифровому середовищі.

Інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду доцільно розглядати як комплекс організаційно-правових, аналітичних та технологічних заходів, спрямованих на формування, обробку, систематизацію, зберігання та поширення інформації, необхідної для належного функціонування судової установи. Його зміст охоплює нормативно-правові засади інформаційної діяльності судів, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, функціонування єдиних державних реєстрів і спеціалізованих електронних платформ, роботу офіційних інформаційних ресурсів Верховного Суду, а також здійснення аналітико-правової діяльності.

У цьому контексті інформаційне забезпечення виступає не лише як інструмент внутрішньої організації судових процесів, що забезпечує ефективність та єдність судової практики, а й як засіб реалізації принципів відкритості, прозорості та доступності правосуддя для суспільства.

У її змісті доцільно виділити кілька взаємопов'язаних вимірів:

1. Нормативно-правовий – визначає регулятивну основу функціонування інформаційних систем судової влади (зокрема, процесуальне законодавство, положення про ЄСІТС, стандарти відкритих даних, положення про захист персональної інформації).
2. Інституційно-організаційний – передбачає діяльність структурних підрозділів Верховного Суду, Державної судової адміністрації, Служби судової охорони та інших органів, що забезпечують обмін, узгодженість і безперервність інформаційних потоків.
3. Технологічний – включає впровадження та розвиток електронного судочинства, цифрових реєстрів (Єдиний державний реєстр судових рішень, ЄСІТС, сервіс «Електронний суд»), автоматизованих систем документообігу, онлайн-платформ комунікації (EASYCON), механізмів кіберзахисту та збереження інформаційних ресурсів.
4. Аналітико-методологічний – пов'язаний з опрацюванням масивів судової практики, формуванням аналітичних оглядів та правових висновків, що мають прецедентне значення для уніфікації правозастосування.
5. Комунікаційно-просвітницький – реалізується через офіційний веб-портал Верховного Суду, публікації узагальнень, відкритість судових рішень, інформаційну взаємодію із ЗМІ та громадськістю, що сприяє прозорості й підвищенню рівня довіри до судової влади.

Отже, інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду виступає не лише інструментом оптимізації внутрішньої роботи суду, а й важливим фактором інституційної спроможності судової влади, що забезпечує баланс

між ефективністю функціонування, відкритістю правосуддя та гарантіями прав людини.

Висновки до Розділу 2

1) З'ясовано, що адміністративна складова в забезпеченні діяльності Верховного Суду включає комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, спрямованих на створення належних умов для ефективного здійснення правосуддя. Вона охоплює внутрішнє судове адміністрування, що забезпечує стабільне функціонування суду, організаційне управління, спрямоване на ефективність кадрових, документальних та діловодних процесів, а також нормативно-регуляторну діяльність, яка унормовує процедури судочинства.

2) Адміністративна складова діяльності Верховного Суду характеризується кількома ключовими ознаками: вона є невід'ємним елементом системи судового управління та має управлінський характер; забезпечується як внутрішніми суб'єктами (суддями на адміністративних посадах та апаратом суду), так і зовнішніми (Вищою радою правосуддя, Міністерством фінансів та іншими уповноваженими органами); її метою є створення організаційних, ресурсних і нормативних передумов для незалежного та ефективного здійснення правосуддя; охоплює кадрове забезпечення, діловодство, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне супроводження та електронне судочинство; реалізується у межах законодавчих та нормативних механізмів, таких як Закон України «Про судоустрій і статус суддів», процесуальні кодекси, положення про апарат суду та внутрішні нормативні акти.

3) Суб'єкти адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду – це інтегрована система інституцій та посадових осіб, які забезпечують створення та підтримку належних організаційних, кадрових, матеріально-

технічних, інформаційних та фінансових умов для ефективного, незалежного та сталого здійснення правосуддя в межах компетенції суду.

4) Сформовано модель класифікації суб'єктів адміністративного забезпечення діяльності Верховного Суду за такими критеріями: а) за рівнем впливу виділяють суб'єкти загальнодержавного рівня (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства), спеціалізовані центральні органи судового врядування (ВРП, ВККСУ, ДСА, Національна школа суддів) та внутрішні управлінські структури Верховного Суду (керівництво та апарат суду); б) за функціональним призначенням – кадрові, фінансово-ресурсні, інформаційно-аналітичні, наглядово-контрольні та нормотворчі суб'єкти; в) за формою участі – пряме адміністрування, опосередкована участь та консультативно-дорадчий вплив; г) за інституційною належністю – органи державної влади, судові органи врядування, органи професійного суддівського самоврядування та недержавні суб'єкти.

5) Обґрунтовано, що фінансове забезпечення Верховного Суду передбачає системне формування, розподіл та ефективне використання бюджетних коштів для підтримки функціонування суду. Воно охоплює оплату праці суддів і апарату, покриття витрат на діяльність установи, придбання ресурсів для процесуальної роботи, а також фінансування програм підвищення кваліфікації та інших заходів, що сприяють ефективному здійсненню правосуддя та гарантуванню незалежності судової влади.

6) З'ясовано, що фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності Верховного Суду виступають взаємодоповнювальними елементами адміністративної системи суду, які спільно створюють умови для стабільного, ефективного та незалежного здійснення правосуддя. Ці дві складові не існують окремо, а взаємодіють, формуючи комплексну систему ресурсної та організаційної підтримки функціонування судового органу. Матеріально-технічне забезпечення охоплює службові приміщення, зали судових засідань,

архіви, кабінети апарату, меблі та офісне обладнання, технічні засоби для судових процедур, транспортні ресурси та інші матеріальні компоненти. Воно забезпечує безперервність судового процесу, комфортні умови для роботи суддів і працівників апарату та належну інфраструктурну основу діяльності суду. Фінансове забезпечення передбачає системне формування, розподіл і ефективне використання бюджетних коштів для оплати праці суддів і апарату, покриття витрат на функціонування суду, придбання ресурсів для процесуальної діяльності та фінансування програм підвищення кваліфікації. Ця складова гарантує ресурсну стабільність, підтримку діяльності суду та реалізацію його завдань у межах законодавчо визначеної компетенції.

7) Інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду можна розглядати як комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових, аналітичних і технологічних заходів, спрямованих на формування, обробку, зберігання та поширення інформації, необхідної для належного функціонування судового органу. Воно охоплює нормативно-правові засади інформаційної діяльності, використання сучасних ІКТ, роботу електронних реєстрів і платформ, аналітичну підтримку судових рішень, а також забезпечення відкритості, прозорості та доступності правосуддя для суспільства.

8) У межах цієї системи інформаційного забезпечення діяльності Верховного Суду виділено кілька взаємопов'язаних вимірів: нормативно-правовий, який визначає регулятивну основу функціонування інформаційних систем суду; організаційно-інституційний, що забезпечує узгодженість і безперервність інформаційних потоків через роботу структурних підрозділів суду та ДСА; технологічний, який передбачає впровадження електронного судочинства, цифрових реєстрів та автоматизованих систем документообігу; аналітико-методологічний, пов'язаний із формуванням аналітичних оглядів та правових висновків; і комунікаційно-просвітницький, що реалізується через

публікації, веб-портали та взаємодію з громадськістю для підвищення прозорості та довіри до судової влади.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності найвищих судів в системі судоустрою

У сучасних умовах реформування національної судової системи особливого значення набуває аналіз зарубіжного досвіду організації та функціонування найвищих судових інституцій. Найвищі суди в різних правових системах світу виконують подібні за своєю суттю завдання – забезпечення єдності судової практики, контроль за нижчестоящими судами та захист основоположних прав і свобод людини. Водночас їхній адміністративно-правовий статус, компетенція, організаційна структура та механізми взаємодії з іншими гілками влади мають істотні відмінності, зумовлені як історичними традиціями, так і особливостями правової культури конкретної держави.

Дослідження зарубіжних моделей правового регулювання діяльності верховних судів дозволяє виявити як універсальні тенденції (посилення ролі конституційного контролю, відкритість судів для громадськості, прозорість процедур), так і національні специфічні риси (поділ функцій між Верховним і Конституційним судами, особливості добору суддів, обсяг адміністративних повноважень). Такий аналіз створює підґрунтя для формування рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності найвищих судів України, з урахуванням кращих міжнародних практик.

Найвищі суди в різних правових системах світу виконують подібні за своєю суттю завдання – забезпечення єдності судової практики, контроль за нижчестоящими судами та захист основоположних прав і свобод людини. Водночас їхній адміністративно-правовий статус, компетенція, організаційна

структура та механізми взаємодії з іншими гілками влади мають істотні відмінності, зумовлені як історичними традиціями, так і особливостями правової культури конкретної держави. Так, у більшості країн континентальної Європи функціонує «Верховний Суд» (Supreme Court, Cour Suprême, Oberster Gerichtshof), який зазвичай зосереджується на касаційному перегляді справ. У США та Канаді діє «Верховний Суд» (Supreme Court), який має вирішальне значення для формування судової практики. У Великій Британії функціонує Верховний Суд (UK Supreme Court), створений у 2009 році замість Апеляційного комітету Палати лордів. У Німеччині найвищою інстанцією у справах загальної юрисдикції є Федеральний суд правосуддя (Bundesgerichtshof). У Франції цю роль виконує Касаційний суд (Cour de cassation), в Італії – Касаційний суд (Corte Suprema di Cassazione). Таким чином, назви та моделі найвищих судових інституцій варіюються, проте спільним для них є статус останньої інстанції у судовій системі та ключова роль у забезпеченні верховенства права.

Дослідження зарубіжних моделей правового регулювання діяльності верховних судів дозволяє виявити як універсальні тенденції (посилення ролі касаційного перегляду, відкритість судів для громадськості, прозорість процедур), так і національні специфічні риси (особливості добору суддів, обсяг адміністративних повноважень). Такий аналіз створює підґрунтя для формування рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності найвищих судів України з урахуванням кращих міжнародних практик.

Варто зауважити, що станом на 2024 рік рівень довіри до судових систем у країнах Європейського Союзу продемонстрував тенденцію до стабілізації та покращення. Згідно з даними EU Justice Scoreboard 2024 [173], які ґрунтуються на опитуваннях Eurobarometer, у 19 країнах-членах ЄС сприйняття незалежності судової влади громадянами та бізнесом зросло або залишилося

на стабільному рівні. Це особливо важливо для держав, які раніше стикалися з критикою щодо системних проблем у сфері правосуддя.

Найвищі показники довіри традиційно зберігають країни Північної та Західної Європи. У Данії, Фінляндії, Швеції, Австрії, Люксембурзі та Ірландії понад 75% респондентів вважають суди незалежними та надійними. Це корелює з попередніми результатами досліджень 2019 року, коли саме в цих країнах було зафіксовано найбільший рівень суспільної довіри до судової системи (наприклад, у Данії – 86%, у Фінляндії – 84%).

Водночас у низці держав Центральної та Східної Європи ситуація залишається проблемною. У Польщі, Болгарії та Хорватії рівень довіри та сприйняття незалежності судів залишається критично низьким – менше 30%. Це свідчить про збереження серйозних викликів, пов'язаних із політичним впливом, низькою ефективністю судочинства та недосконалою системою кадрових призначень у судах вищих інстанцій.

Таким чином, у 2024 році можна констатувати, що загальноєвропейська тенденція полягає у поступовому підвищенні довіри до правосуддя, однак спостерігається виразний розрив між країнами Західної Європи, де суди вирізняються високою репутацією, та країнами з посткомуністичним минулим, де довіра до судової влади залишається на низькому рівні.

Пропонуємо розглянути особливості організації та функціонування Верховного Суду в окремих державах – членах Європейського Союзу. Такий підхід дає можливість простежити як універсальні тенденції у діяльності найвищих судових інституцій, що полягають у забезпеченні єдності судової практики та контролі за нижчестоящими судами, так і специфічні риси, обумовлені правовою традицією та історичним розвитком кожної держави. Аналіз зарубіжних моделей Верховних судів дозволяє сформувати цілісне уявлення про сучасні стандарти організації вищих судових інстанцій та визначити орієнтири для подальшого вдосконалення функціонування Верховного Суду.

У Республіці Польща загальне управління системою судів здійснюється Міністром юстиції, який має досить широкі повноваження щодо визначення структури судових установ, їх територіального розташування, а також контролю за фінансовим забезпеченням і витрачанням коштів судами. Така модель поєднання виконавчих і судових повноважень часто розглядається науковцями як фактор потенційного впливу на незалежність судової влади, оскільки питання фінансового забезпечення безпосередньо залежить від органу виконавчої влади.

Відповідно до Розділу III Конституції Республіки Польща судова влада визнається окремою та незалежною гілкою від законодавчої та виконавчої. До її складу входять суди та трибунали, на які покладається здійснення правосуддя в державі. Найвищим органом судової влади є Верховний Суд (Sąd Najwyższy). Конституція Республіки Польща лише у загальних рисах окреслює завдання цього органу та порядок призначення його керівника. Зокрема, стаття 183 Конституції Польщі закріплює, що Верховний Суд здійснює нагляд за діяльністю судів загальної юрисдикції та військових судів у сфері судочинства, а також реалізує інші повноваження, визначені як Конституцією, так і спеціальним законодавством [174].

Водночас ключову роль у забезпеченні єдності судової практики та дотриманні принципу верховенства права відіграє Верховний Суд Республіки Польща (Sąd Najwyższy), який виступає головним судовим органом держави. Його завдання багатовекторні й охоплюють:

- здійснення правосуддя через уніфікацію рішень судів загальної юрисдикції та військових судів, зокрема шляхом перегляду справ в апеляційному порядку;
- надзвичайний перегляд рішень, що набрали законної сили, у випадках, коли цього потребує захист законності чи відновлення соціальної справедливості;

- розгляд дисциплінарних справ, що стосуються суддів та інших суб'єктів у межах компетенції;
- участь у виборчому процесі шляхом визнання дійсності виборів (до Сейму, Сенату, Європейського Парламенту, обрання Президента Республіки), а також підтвердження результатів загальнонаціональних референдумів;
- надання висновків щодо законопроектів, які стосуються функціонування судової системи та юрисдикції Верховного Суду [175].

Верховний Суд Польщі функціонує як багатопалатний орган. Закон «Про Верховний Суд» передбачає п'ять палат: Цивільну, Кримінальну, Праці та соціального страхування, Надзвичайного контролю і публічних справ, а також Дисциплінарну. Організаційна структура включає Першого Голову Верховного Суду, голів палат, Генеральну Асамблею суддів Верховного Суду, асамблеї суддів палат та Колегіум Верховного Суду [176].

У науковій площині важливо наголосити, що наділення Верховного Суду такими широкими повноваженнями, зокрема у виборчому процесі та при контролі над остаточністю судових рішень, є специфічною особливістю польської моделі. Водночас залежність фінансового забезпечення судової системи від Міністерства юстиції може розглядатися як певна загроза реальній незалежності суддів, що відрізняє польську практику від тих держав, де фінансування судів адмініструється самостійними органами суддівського врядування [177, с. 308].

До ключових нормативно-правових актів, які визначають правовий статус та діяльність Верховного Суду Республіки Польща, належать: Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 року [178], що закріплює основи організації судової влади; Закон Республіки Польща «Про Верховний Суд» від 8 грудня 2017 року, який детально врегульовує структуру, повноваження та порядок функціонування цього органу [176]; Закон «Про внесення змін до Закону «Про Верховний Суд» та деяких інших законів» від 9

червня 2022 року [178], ухвалений у відповідь на критику з боку Європейського Союзу та Ради Європи стосовно незалежності польської судової системи; а також Розпорядження Президента Республіки Польща «Регламент Верховного Суду» [179], яке визначає внутрішню організацію, процедури діяльності та адміністративні аспекти роботи Суду.

Особливу увагу варто звернути на те, що Конституція встановлює лише процедуру призначення Першого Голови Верховного Суду, не визначаючи водночас його ролі у внутрішній організації суду. Згідно з нормою, Президент Республіки призначає Першого Голову на строк у шість років з числа кандидатів, висунутих Загальними зборами суддів Верховного Суду. Натомість Закон «Про Верховний Суд» деталізує статус та повноваження Першого Голови, визначаючи його як керівника всієї інституції та офіційного представника Верховного Суду у відносинах із зовнішніми суб'єктами.

Загалом, цей Закон закріплює правовий статус і завдання Верховного Суду, його структуру, функції окремих органів, компетенцію палат, а також визначає засади діяльності суддів Верховного Суду. Таким чином, Конституція створює лише загальне правове підґрунтя для функціонування Верховного Суду Польщі, тоді як його детальна організація та механізми роботи регулюються спеціальним законодавством.

У Республіці Польща фінансове забезпечення судової системи, включно з діяльністю Верховного Суду, перебуває у віданні Міністерства юстиції. Саме цей орган визначає обсяг фінансування, розподіляє ресурси та здійснює контроль за їх використанням. Такий підхід свідчить про значну залежність Верховного Суду від виконавчої влади, що створює ризики політичного впливу на діяльність найвищої судової інстанції. Незважаючи на те, що Конституція Польщі гарантує незалежність судової влади, практична реалізація цих положень у сфері фінансування демонструє суттєві обмеження її автономії.

Така реформа, що обґрунтовувалася потребою «демократизації» судової системи та посиленням її підзвітності суспільству, спричинила значний резонанс. Критики наголошують, що нововведення порушують принцип незалежності судової влади та суперечать європейським стандартам правосуддя. Це викликало численні негативні відгуки як усередині Польщі, так і на рівні Європейського Союзу, який неодноразово висловлював занепокоєння щодо загрози верховенству права та можливості політизації судової системи [180, с. 100].

На відміну від польської моделі, в Україні Верховний Суд формально наділений статусом головного розпорядника бюджетних коштів. Це означає, що він має право подавати власні бюджетні запити, планувати витрати та контролювати використання фінансових ресурсів у межах затверджених асигнувань. Водночас повна фінансова самостійність залишається обмеженою, адже значна частина функцій матеріально-технічного та бухгалтерського забезпечення централізовано здійснюється Державною судовою адміністрацією України. Таким чином, українська система, попри наявні організаційні труднощі, є більш наближеною до європейських стандартів фінансової автономії судової влади, ніж польська, де Міністерство юстиції зберігає вирішальний вплив.

Власне тому, у Польщі організаційна побудова Верховного Суду відзначається високим рівнем формалізації та централізованого контролю. Ключову роль відіграє Перший Голова Верховного Суду, який не лише очолює Суд, а й виконує представницькі функції. Його статус і повноваження визначаються безпосередньо Конституцією та Законом «Про Верховний Суд». Важливо, що порядок діяльності Суду регламентується не внутрішніми рішеннями, а Розпорядженням Президента Республіки Польща [181], яким затверджується Регламент Верховного Суду. Це підкреслює тісну взаємодію між судовою та виконавчою владою у сфері організаційного забезпечення.

Окрім судових палат, у складі Верховного Суду Республіки Польща діють також адміністративні та аналітичні підрозділи, зокрема Управління досліджень та аналізу, Департамент захисту секретної інформації та Офіс Першого Голови. Це свідчить про інституційну розвиненість апарату Суду, який виконує як організаційні, так і науково-дослідні функції. Також значну роль відведено комунікаційній політиці через інститут Прес-секретаря Верховного Суду, що забезпечує прозорість та довіру суспільства.

На відміну від Польщі, в Україні Верховний Суд не підпорядковується виконавчій владі при визначенні свого регламенту – він ухвалюється внутрішніми органами суддівського самоврядування. Це свідчить про більший рівень інституційної автономії українського Верховного Суду, тоді як польська модель більшою мірою інтегрована у систему загальнодержавного управління.

У Республіці Польща фінансове забезпечення Верховного Суду здійснюється безпосередньо через державний бюджет і має чітку деталізацію в законі про його прийняття. Основна частина коштів спрямовується на оплату праці суддів та працівників апарату (понад 65% від загальних витрат), значна частина – на соціальні гарантії суддів у відставці та їхніх родин (близько 21%), тоді як капітальні видатки становлять лише 2,8%. Доходи Верховного Суду є мінімальними (менше 0,3% від видатків), що свідчить про повну залежність цієї інституції від державного фінансування. Водночас порядок діяльності, у тому числі й фінансової організації, визначається розпорядженням Президента Польщі, що надає йому вагомий вплив на організаційні аспекти функціонування Суду.

Таким чином, у Польщі фінансування Верховного Суду вирізняється більшою прозорістю та деталізацією завдяки окремому відображенню у законі про державний бюджет і регламентації з боку президента, тоді як в Україні Верховний Суд фактично залежить від Державної судової адміністрації, що зменшує його фінансову автономію. Обидві моделі забезпечують гарантії

матеріальної незалежності суддів, однак польська система виглядає більш формалізованою та контрольованою.

З польського досвіду можна виділити кілька елементів, які доцільно врахувати при вдосконаленні адміністративно-правового та організаційного забезпечення діяльності Верховного Суду. По-перше, це розвинена інституційна структура апарату суду, де окремі аналітичні, адміністративні та комунікаційні підрозділи виконують організаційні, дослідницькі та інформаційно-просвітницькі функції, що підвищує ефективність роботи та сприяє прозорості діяльності. По-друге, деталізація фінансування у законі про бюджет, зокрема чітке визначення витрат на оплату праці, соціальні гарантії та капітальні видатки, забезпечує більшу прозорість використання ресурсів. Крім того, увага до комунікаційної політики через посади Прес-секретаря та офіційні інформаційні канали підвищує довіру суспільства до судової влади.

Водночас, не доцільно запозичувати ті елементи польської моделі, які можуть обмежувати незалежність Верховного Суду. Це передусім централізація фінансування під контролем виконавчої влади, що створює ризики політичного впливу, а також одноосібне призначення суддів у нижчих інстанціях главою суду та підпорядкування регламенту Верховного Суду зовнішньому органу. Такі механізми зменшують автономію судової влади і суперечать принципу її незалежності. Таким чином, корисним для України є запозичення структурних, організаційних і процедурних рішень, що підвищують ефективність і прозорість роботи суду, водночас уникати моделей, що обмежують фінансову та організаційну автономію Верховного Суду.

Адміністративно-правове забезпечення діяльності Федерального суду Федеративної Республіки Німеччини (далі також – ФРН) ґрунтується на положеннях Основного закону ФРН (Grundgesetz) відповідно до якого судова влада здійснюється незалежними судами (стаття 92), а Федеральний суд (Bundesgerichtshof, BGH) визначається як найвищий суд загальної юрисдикції

у сфері цивільного та кримінального судочинства (стаття 95) [182]. Крім того, в основному Законі визначено, що Федерація створює у сферах загальної, адміністративної, фінансової, трудової та соціальної юрисдикції вищі судові інстанції – Федеральний суд, Федеральний адміністративний суд, Федеральний фінансовий суд, Федеральний суд із трудових спорів і Федеральний суд із соціальних питань [182]. Це закріплює його особливе місце в системі судової влади ФРН та визначає базові конституційні гарантії незалежності.

Федеральний суд (Bundesgerichtshof) є вершиною районних судів, регіональних судів та вищих регіональних судів. Ці так звані звичайні суди відповідають за здійснення цивільного та кримінального правосуддя. Приблизно 75 відсотків суддів Німеччини працюють у своїй місцевості. Через федеральний устрій Федеративної Республіки Німеччина районні суди, регіональні суди та вищі регіональні суди підпорядковуються організаційному суверенітету федеральних земель. Федеральний суд, з іншого боку, є судом федерального рівня. Він організаційно підпорядковується Федеральному міністру юстиції [183, с.179].

Вищі федеральні суди є незалежними один від одного з точки зору організації та персоналу. Для забезпечення єдності їхньої судової практики існує Об'єднаний сенат Верховних Федеральних судів Федеративної Республіки Німеччина. Він вирішує, коли сенат Федерального суду бажає відхилитися від рішення сенату іншого Федерального суду з юридичного питання. Об'єднаний сенат Верховних Федеральних судів Федеративної Республіки Німеччина розташований у Федеральному суді в Карлсруе.

На чолі стоїть Президент. Він є начальником суддів, державних службовців, працівників, робітників та стажерів Федерального суду. Як суддя, він – за законом – головує в Сенаті у справах адвокатів, Великих сенатах у цивільних та кримінальних справах, Об'єднаних Великих сенатах та – традиційно – Федеральному сенаті у справах картелів.

Більш детально організацію та компетенцію Федерального суду (Bundesgerichtshof (BGH)) визначає Закон про судоустрій [184] (Gerichtsverfassungsgesetz), який встановлює структуру федеральних судів, порядок формування сенатів, а також розмежовує їхню юрисдикцію. Відповідно до §133 Закону про судоустрій Федерального суду (Bundesgerichtshof) складається із сенатів у цивільних і кримінальних справах, кожен з яких функціонує як колегіальний орган. Розподіл справ між сенатами та порядок роботи суду детально регламентується внутрішнім регламентом.

Важливим елементом організаційно-правового забезпечення є Закон про статус суддів (Deutsches Richtergesetz), який регулює правовий статус суддів федеральних судів, порядок їх призначення, професійні вимоги, принципи незалежності та дисциплінарної відповідальності [185]. Призначення суддів Федерального суду здійснюється Федеральним президентом за пропозицією Федерального міністра юстиції та спеціального Суддівського виборчого комітету (Richterwahlausschuss), що забезпечує баланс між політичними та професійними чинниками.

Організаційні засади діяльності BGH також визначаються Регламентом Федерального суду (Geschäftsordnung des Bundesgerichtshofs), який встановлює внутрішній порядок роботи Сенатів, принципи розподілу справ, функціонування апарату суду, а також процедури комунікації між суддями та адміністративними підрозділами [186]. Така деталізація дозволяє забезпечити стабільність процесів і прозорість внутрішньої організації.

Окремий вимір сучасного організаційного забезпечення становлять норми щодо цифровізації судочинства. У ФРН діє низка законів, спрямованих на розвиток електронного правосуддя, зокрема Закон про комунікацію в сфері правосуддя [187] (Justizkommunikationsgesetz, 2001) та подальші акти E-Justice-Gesetze, які регламентують електронний документообіг, цифрове подання процесуальних документів та використання безпечних комунікаційних платформ у діяльності судів. Це дозволяє не лише підвищити

ефективність роботи Федерального суду, але й забезпечити відкритість та доступність судових процедур.

З 1980 року Федеральний суд бере участь у документуванні для електронної системи правової інформації «juris». З 1986 року Відділ документації Федерального суду відповідає за внесення рішень усіх інстанцій системи загальних судів до бази даних судової практики «juris». У 2008 році до бази даних було додано понад 11200 рішень з цієї галузі. Крім того, оцінюється приблизно 220 спеціалізованих журналів. У рамках підтримки бази даних у 2008 році було додано майже 48000 посилань та понад 5000 анотацій [188].

Таким чином, організаційно-правове забезпечення діяльності Федерального суду ФРН характеризується багаторівневою системою правових актів: від конституційних положень Grundgesetz до спеціалізованих законів GVG і DRiG та внутрішніх регламентів. Важливим аспектом є поєднання високого рівня незалежності суддів із чіткою законодавчою регламентацією їхньої діяльності та сучасною цифровою трансформацією судової системи.

Засади фінансового забезпечення діяльності Федерального суду ФРН визначаються у межах затвердженого федерального бюджету. На 2025 рік загальний обсяг федерального кошторису складає близько 481 млрд євро, що охоплює всі сфери державної діяльності – від соціальних витрат і оборони до фінансування системи правосуддя. У цьому бюджеті передбачено й витрати на функціонування федеральних судів, зокрема Федерального суду (Bundesgerichtshof) [189].

Хоча у відкритих джерелах точна сума асигнувань, виділена саме для Bundesgerichtshof у 2025 році, наразі не оприлюднена, відомо, що вона входить до бюджетної статті, яка адмініструється у сфері «Justiz» (правосуддя). Таким чином, фінансування вищих федеральних судів здійснюється централізовано з федерального бюджету. Це свідчить про централізовану модель бюджетування, де суди забезпечуються фінансами через загальну систему

державних видатків, без окремого оприлюднення конкретних сум для кожного органу.

Розпорядником коштів у цій сфері виступає Федеральне міністерство юстиції (Bundesministerium der Justiz), яке відповідає за розподіл та цільове використання бюджетних асигнувань. Остаточне ж ухвалення бюджету належить до компетенції Бундестагу (нижньої палати парламенту) за участю Бундесрату (палати земель), що забезпечує демократичний контроль і підзвітність у фінансових питаннях організації судової влади.

В Україні у 2025 році на фінансування Верховного Суду передбачено 1,948 млрд грн із загального фонду державного бюджету. Додатково зі спеціального фонду, основним джерелом якого є надходження від судового збору, планується спрямувати ще близько 2,43 млрд грн. Таким чином, фінансування Верховного Суду має чітко визначені параметри у державному бюджеті, що забезпечує прозорість і зрозумілість у плануванні витрат.

Таким чином, в Україні Верховний Суд має чітко визначену суму фінансування в бюджеті, тоді як у Німеччині фінансування входить у загальний обсяг видатків на судову владу і відображає інший підхід до розподілу ресурсів.

Для вдосконалення адміністративно-правового та організаційного забезпечення діяльності Верховного Суду доцільно перейняти з німецької моделі такі елементи: чітку регламентацію внутрішньої роботи суду через спеціальний регламент, що визначає порядок розподілу справ і діяльність апарату; удосконалену систему добору та дисциплінарної відповідальності суддів із поєднанням професійних і незалежних механізмів контролю; розширення функцій Великої Палати для більшої єдності судової практики за прикладом Об'єднаного сенату; а також активне впровадження цифрових технологій, електронного документообігу та відкритих баз даних судових рішень для прозорості та ефективності.

Водночас недоцільним є запозичення елементів, що суперечать українським умовам: підпорядкування Верховного Суду Міністерству юстиції, адже це обмежило б судову незалежність; централізоване фінансування без визначення окремих сум у бюджеті, оскільки українська практика закріплення конкретних видатків є більш прозорою; а також модель федеративного підпорядкування судів неприйнятна для унітарної держави.

Таким чином, Україні варто орієнтуватися на німецький досвід у сфері внутрішньої регламентації, добору кадрів та цифровізації, водночас зберігаючи власні конституційні засади незалежності та прозорого бюджетування.

У Франції роль найвищої судової інстанції виконує Касаційний суд (*Cour de cassation*), який є Верховним судом у системі загальних судів. Він був створений ще в період Французької революції у 1790 році й має завдання забезпечувати єдність тлумачення та застосування законодавства по всій країні. На відміну від конституційних судів, він не розглядає питання конституційності актів, а лише перевіряє правильність застосування права судами нижчих інстанцій [190, с. 122].

Конституція закріплює принцип поділу влади та незалежності судової гілки. Статті 64-66 визначають гарантії незалежності суддів, їхню незмінюваність та роль Вищої ради магістратури (*Conseil supérieur de la magistrature*), яка бере участь у призначенні суддів Касаційного суду. Конституція прямо не деталізує компетенцію Верховного суду Франції, але закріплює його як орган, що належить до судової влади та виконує функцію забезпечення єдності застосування закону [191].

Верховний суд Франції складається з кількох палат (цивільних, кримінальної, соціальної, комерційної та податкової), а також об'єднаної палати й повного складу суду, які розглядають найбільш складні або принципові справи. Суд не переглядає фактичні обставини справи, а лише правильність юридичної кваліфікації та застосування норм права. Якщо

встановлено порушення, рішення нижчого суду скасовується, і справа передається на новий розгляд.

Судді Верховного суду Франції (так звані «радники») призначаються Президентом Французької Республіки за поданням Вищої ради магістратури (Conseil supérieur de la magistrature), що гарантує певний рівень незалежності від політичного впливу. На чолі суду стоїть перший президент (Premier président), який виконує представницькі та адміністративні функції.

Судова система Франції складається з трьох рівнів судів: суд першої інстанції (районний, районний у місті, міський та міськрайонний суд, що має право ухвалити судові рішення у справі), апеляційний суд і касаційний суд. Існують спеціалізовані суди, які входять у трирівневу систему (наприклад, оскарження рішень спеціалізованих судів здійснюється у звичайних апеляційних і в касаційних судах) [191].

Фінансування Верховного суду Франції забезпечується у складі державного бюджету Франції через Міністерство юстиції. Бюджетна система Франції не передбачає оприлюднення детально окремої суми виключно для Верховного суду Франції, оскільки він входить до загальних витрат на судову владу та юстицію.

Верховний суд Франції (Cour de cassation) не є «третьім рівнем» юрисдикції після судів першої та апеляційної інстанцій. Його завдання полягає не у вирішенні справи по суті, а у перевірці правильності застосування норм права судами нижчих інстанцій. Факти, встановлені судами, він не переглядає, а оцінює лише юридичний аспект. Таким чином, кожна касаційна скарга має на меті оскарження судового рішення саме з точки зору дотримання права. Суд фактично виступає «суддею суддів», контролюючи, чи правильно тлумачено і застосовано закон.

Його юрисдикція охоплює цивільні, комерційні, соціальні та кримінальні справи. Рішення судів першої інстанції (трибунали, комерційні суди, суди у трудових спорах) або апеляційних судів можуть бути переглянуті

у Верховному суді Франції. Це робить касаційне провадження винятковим етапом, що гарантує єдність судової практики та верховенство закону.

Доцільно зазначити, що у Франції питання організації та функціонування судової системи врегульовуються не лише на рівні Конституції, а й спеціальними актами органічного характеру. Вони мають вищу юридичну силу, ніж звичайні закони, і покликані гарантувати стабільність правового статусу суддів та прокурорів, а також забезпечити судову владу від політичних впливів. Саме в такому ключі важливу роль відіграє Органічний закон про судову владу (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*), який став фундаментальною основою для визначення правового статусу магістратів та функціонування Верховного суду Франції. Цей акт має статус органічного закону, а отже, стоїть вище за звичайне законодавство. Він визначає статус суддів і прокурорів (магістратів), їхні права, обов'язки та гарантії незалежності. В ньому чітко прописано правила призначення, дисциплінарної відповідальності та просування суддів Верховного суду Франції. Завдяки цьому закону забезпечується баланс між виконавчою владою та судовою системою, а також закріплюється особлива роль Вищої ради магістратури в кадрових питаннях Касаційного суду [192].

Кодекс судової організації (*Code de l'organisation judiciaire*). Цей кодекс безпосередньо визначає структуру судової системи Франції та місце Верховного суду Франції в ній. Закріплюється, що *Cour de cassation* є найвищим судом загальної юрисдикції, який перевіряє правильність застосування права судами нижчих інстанцій. Кодекс встановлює внутрішню структуру Верховного суду Франції: наявність палат (цивільних, комерційних, соціальних, кримінальної та ін.), процедуру розгляду справ, механізм ухвалення рішень (відмова у прийнятті скарги, передача справи на новий розгляд) [193].

Таким чином, Конституція закріплює основні принципи незалежності й гарантії суддівської влади; органічний закон – статус і кадрові правила для суддів; а Кодекс судової організації – процедурну та інституційну основу діяльності Верховного суду Франції. У сукупності ці акти забезпечують стабільність, незалежність і ефективність його функціонування як «суду права», що забезпечує єдність правозастосування у Франції.

У Франції фінансування Касаційного суду (Cour de cassation), який виконує функцію Верховного суду у системі судів загальних юрисдикцій, здійснюється в межах загального бюджету сфері «юстиція». За даними проєкту держбюджету на 2025 рік на Міністерство юстиції передбачено близько 10,24 млрд євро, що становить приблизно 500 млн євро менше, ніж було передбачено попередніми програмами реформ [194].

Незважаючи на урізання загального фінансування, міністр юстиції отримав додаткові 250 млн євро завдяки парламентським поправкам, що дозволить підтримати пріоритетні напрями, включаючи цифровізацію та кадрове зміцнення судової системи [195]. Водночас ці кошти не деталізуються лише для Верховного суду Франції, оскільки він фінансується разом із всією судовою галуззю через відповідні статті бюджету.

Таким чином, фінансування Верховного суду Франції інтегроване у ширшу систему держбюджетного забезпечення, яку розробляє і якою розпоряджається Міністерство юстиції Франції, а остаточно затверджується Парламентом.

Для удосконалення адміністративно-правового та організаційного забезпечення діяльності Верховного Суду доцільно використати французький досвід у сфері кадрових процедур та нормативної стабільності. Насамперед це стосується зміцнення ролі Вищої ради правосуддя у призначенні, дисциплінарній відповідальності та регулюванні кар'єрного просування суддів, що підтримало б автономність суддівської служби від зовнішніх впливів. Так, вбачається необхідність, зокрема у закріпленні на законодавчому

рівні певних стандартів оцінки професійності та етичної поведінки суддів. Також варто погодитися з підходом Верховного суду Франції як «суду права», який не переглядає фактичні обставини, а лише забезпечує правильність застосування законодавства та єдність судової практики. Верховний Суд в Україні, як і Верховний суд Франції, функціонує як «суд права», який не встановлює фактичні обставини справи і не оцінює докази у справі, а контролює правильність тлумачення закону та узгодженість судової практики.

Недоцільним для України було б запровадження французької моделі фінансування, де Касаційний суд утримується в межах загальної статті бюджету Міністерства юстиції, оскільки це створює ризик залежності судової влади від виконавчої. Українська практика закріплення фінансування Верховного Суду окремим рядком у держбюджеті є більш прозорою і підзвітною. Також немає потреби повністю копіювати трирівневу структуру судів Франції, адже українська система вже сформована відповідно до унітарного устрою та власних правових традицій.

Наступною досліджуваною державою є Австрія та її система судочинства. Верховний суд Австрії є одним із трьох судових органів, що мають апеляційну юрисдикцію в Республіці Австрія. У той час як Конституційний суд займається конституційним правом, а Верховний адміністративний суд – публічним правом, Верховний суд є найвищою інстанцією у цивільних та кримінальних справах. Ці три суди ієрархічно знаходяться на одному рівні, між ними немає ні верховенства, ні підпорядкування.

Верховний Суд – єдиний суд, передбачений Конституцією Австрії. Власне так, Верховний Суд (Oberster Gerichtshof – OGH) є останньою інстанцією у цивільних та кримінальних справах (стаття 92, пункт 1 Федеральної Конституції) [196] і, отже, найвищим органом загальної юрисдикції (розділ 1, пункт 1 Закону про Верховний Суд [197]). Відповідно, створення додаткової інстанції над Верховним Судом для цивільних або

кримінальних справ було б порушенням Конституції. Однак це не означає, що апеляція має бути подана до Верховного Суду в усіх звичайних судових провадженнях.

В Австрії роль та організація Верховного Суду (Oberster Gerichtshof) визначена у Gerichtsorganisationsgesetz (GOG – Закон про організацію суду) [198], який закріплює його статус як найвищої судової інстанції у цивільних та кримінальних справах. Закон встановлює інституційну структуру суду, порядок формування його палат та регламентує функції суддів, зокрема здійснення касаційного перегляду рішень нижчих судів для забезпечення єдності судової практики. Крім того, Закон про організацію суду визначає взаємодію Верховного Суду з іншими судовими органами та адміністративними підрозділами, що забезпечує координацію та ефективність правосуддя в Австрії. Таким чином, цей Закон формує нормативно-правову основу діяльності Верховного Суду, встановлюючи як організаційні, так і процесуальні засади його функціонування.

Для більш детального регулювання та внутрішньої структури діяльності Верховного Суду Австрії застосовується Закон про Верховний Суд справедливості (Supreme Court Act). Відповідно до цього Закону Верховний Суд розглядає цивільні та кримінальні справи колегіями (наразі 17 колегій: 11 у цивільних справах, 5 у кримінальних справах, одна колегія як Вищий суд у справах про антимонопольне право) [199].

Проста колегія має бути розширена шляхом додавання шести додаткових членів Верховного Суду (розширена колегія), якщо після подання звіту вона постановляє, що рішення з питання принципового значення відхиляється від усталеної судової практики Верховного Суду або від останнього рішення, ухваленого з цього питання розширеною колегією, або що на юридичне питання принципового значення не було надано єдиної відповіді в судовій практиці Верховного Суду. В рамках загальної звичайної

юрисдикції Верховний Суд виконує комплексну керівну функцію, що полягає у забезпеченні правової єдності, правової визначеності та розвитку права.

Верховний Суд Австрії може не лише надавати рекомендації судовій системі щодо необхідного законодавства, але й зобов'язаний, у рамках свого постійного моніторингу та огляду судової системи, подати запит до Конституційного Суду про скасування закону, якщо у нього виникають сумніви щодо його конституційності. Такий механізм забезпечує ефективний розподіл повноважень між вищими судовими інстанціями: Верховний Суд концентрується на питаннях єдності правозастосування у цивільних і кримінальних справах, тоді як Конституційний Суд гарантує верховенство Конституції [200, с.77].

Що стосується організаційного забезпечення, Закон про організацію суду регламентує внутрішню структуру суду, розподіл компетенції між палатами, процедури призначення та переведення суддів, а також порядок взаємодії з іншими судовими органами. Таким чином, закон встановлює правову основу для ефективної організації діяльності суду.

Міністерство юстиції відіграє роль органу виконавчої влади, який: координує фінансування судів у межах федерального бюджету; забезпечує технічне, інформаційне та матеріальне забезпечення судів; регулює кадрові та адміністративні процеси апарату суду.

Водночас органи суддівського самоврядування (Вища рада правосуддя та Суддівська рада – Richterrat) відповідають за: призначення та переведення суддів; організаційні аспекти суддівської діяльності; дисциплінарний контроль і дотримання етичних стандартів.

Тобто, у фінансовому та організаційному забезпеченні Верховного Суду Австрії спостерігається розподіл функцій: Міністерство юстиції відповідає за ресурсну й адміністративну підтримку, а суддівські органи – за кадрову, організаційну та етичну складові діяльності суду.

За даними Федерального бюджету Австрії на 2025 рік Верховний Суд Австрії (Oberster Gerichtshof, OGH) має наступні фінансові показники. Загальна чисельність персоналу складає 118 штатних одиниць, що відповідає показникам 2024 року. Операційні доходи суду заплановані на рівні 25832000 євро, тоді як операційні витрати становлять 26465000 євро, що дає чистий результат у розмірі 26465000 євро [199].

Щодо оплати праці суддів та персоналу: судді OGH отримують заробітну плату, що регулюється відповідними федеральними нормативними актами, включно із законом про суддівський статус (Richter-und Staatsanwaltspersonalgesetz, RStDG). Середня заробітна плата судді вищої інстанції у 2025 році коливається приблизно від 9000 до 13000 євро на місяць залежно від досвіду та стажу, а адміністративний персонал суду отримує від 3500 до 5500 євро на місяць.

Варто зауважити, що ці показники відображають лише бюджет та фінансові ресурси Верховного Суду Австрії, тоді як витрати на інші суди та загалом на судову систему країни закріплені в інших частинах федерального бюджету. Фінансування охоплює всі ключові напрямки діяльності суду: оплату праці, утримання приміщень, технічне оснащення, програмне забезпечення та адміністративні потреби.

Для вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності Верховного Суду в Україні варто врахувати окремі позитивні елементи австрійської моделі. Зокрема, йдеться про доцільний розподіл повноважень: виконавча влада відповідає за фінансове та технічне забезпечення, тоді як органи суддівського самоврядування – за кадрові та етичні питання. Такий підхід сприяє ефективному управлінню без посягання на незалежність судової гілки влади.

Також заслуговує на увагу практика законодавчого регулювання внутрішньої структури суду, компетенцій палат і процедур переведення суддів, що підвищує ефективність організації судової роботи. Колегіальний

розгляд справ із можливістю розширення складу для вирішення принципових питань забезпечує стабільність правозастосування. Українські об'єднані палати частково виконують цю функцію, однак модель потребує подальшого розвитку.

Водночас слід уникати надмірної залежності Верховного Суду від виконавчої влади у фінансових чи адміністративних питаннях, оскільки це може загрожувати інституційній автономії. Не підтримується також ідея створення надвисоких інстанцій над Верховним Судом, що суперечить конституційному принципу єдності та завершеності судової системи. Отже, адаптація австрійського досвіду має бути вибірковою – із збереженням балансу між незалежністю суду та належною адміністративною підтримкою.

Таким чином, аналіз досвіду Верховних Судів Польщі, Німеччини, Франції та Австрії показує, що ефективне забезпечення їх діяльності ґрунтується на поєднанні прозорого фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, чіткої організаційної структури та колегіальних механізмів розгляду справ для підтримки єдності судової практики. Водночас, при впровадженні кращих практик провідних країн доцільно уникати надмірної централізації та політичного впливу, зберігаючи автономію суду та ефективність адміністративного управління.

3.2. Пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду в умовах європейської інтеграції

Діяльність Верховного Суду, як і функціонування будь-якого органу державної влади, потребує постійного вдосконалення та оновлення. Це зумовлено динамікою суспільних відносин у державі та міжнародному середовищі, появою нових сфер правового регулювання й необхідністю усунення прогалин та колізій у законодавстві. Верховний Суд, як найвищий

судовий орган у системі судоустрою, покликаний забезпечувати єдність судової практики та гарантувати верховенство права, тому його діяльність особливо чутлива до потреб суспільства та вимог часу. Постійні зміни в правовій сфері вимагають від Верховного Суду не лише дотримання принципу законності, але й пошуку нових організаційних та процедурних моделей роботи. Важливим джерелом таких моделей може стати досвід функціонування найвищих судових інстанцій у зарубіжних країнах, адже він містить ефективні приклади щодо забезпечення прозорості, підзвітності, розподілу повноважень та ролі у формуванні правової політики.

Варто зауважити, що основні напрями євроінтеграції, з огляду на міжнародний досвід, передбачають адаптацію національних правових систем до стандартів та практик Європейського Союзу. У цьому процесі національні судові та правові механізми стикаються з низкою викликів, серед яких ключовими є імплементація європейських норм у національне законодавство та забезпечення їхньої ефективної реалізації у сфері правосуддя. Для успішної інтеграції судово-правової системи України критично важливо, щоб норми національного права відповідали актам Європейського Союзу, водночас залишаючись прийнятними та адаптованими до соціально-правових умов країни. Це передбачає ретельний аналіз та узгодження законодавчих актів на етапі їх розробки, практики застосування певних норм для оцінки їх ефективності, а також створення інституцій і процедур, здатних на практиці забезпечити реалізацію цих норм та оцінити їх придатність для сталого використання в правовому полі [8, с. 558].

Адаптація законодавства є складним і багатогранним процесом, що передбачає не лише впровадження реформ та узгоджену співпрацю державних органів України з інституціями європейської спільноти, а й активну взаємодію з експертним середовищем та міжнародними партнерами. Проведений аналіз свідчить, що, попри певні досягнення у сфері гармонізації правових норм та прагнення України реформувати ключові галузі права, все ще залишаються

проблеми, які потребують ширших можливостей і більш рішучих кроків як з боку України, так і з боку Європейського Союзу. Основні труднощі полягають у нестачі належної нормативно-правової бази для ефективного впровадження змін, недостатньому рівні юридичної підтримки, а також у збереженні корупційних проявів на різних рівнях влади. Ці чинники стають серйозними бар'єрами для подальшого поступу інтеграційних процесів. Їх подолання є необхідною умовою для успішної євроінтеграції України та формування стабільного й конкурентоспроможного майбутнього держави [201, с.55].

Власне так, головним аспектом ефективної євроінтеграції України в контексті діяльності Верховного Суду є забезпечення відповідності національного законодавства нормам європейського права, зокрема у сфері судочинства та правосуддя. Наближення законодавчої бази до стандартів Європейського Союзу сприятиме підвищенню якості судових рішень, удосконаленню процедур розгляду справ і забезпеченню рівних прав учасників процесу [202, с.24]. Для Верховного Суду це означає впровадження практик, що відповідають європейським нормам, інтеграцію принципів верховенства права та захисту прав людини в діяльність суду, а також підвищення професійної кваліфікації суддів і співробітників апарату через адаптацію до європейських стандартів. Такі кроки сприятимуть реалізації завдань розвитку політичної, економічної та соціальної сфер, стимулюватимуть економічне зростання та змінюватимуть довіру громадян до судової системи. Крім того, приведення судової системи у відповідність до норм Європейського Союзу створює передумови для набуття Україною статусу асоційованого члена Європейського Союзу, що є важливим зовнішньополітичним пріоритетом держави.

Водночас варто наголосити, що процес гармонізації не повинен зводитися до механічного чи сліпого копіювання всіх європейських практик. Особливо це стосується діяльності Верховного Суду, адже саме він відіграє ключову роль у формуванні єдиної судової практики, забезпеченні балансу

між національними правовими традиціями та європейськими стандартами. Тому впровадження нових норм має здійснюватися з урахуванням українських реалій, історії розвитку права та потреб суспільства. Такий підхід дозволить не лише уникнути формального пристосування, а й забезпечити дійсно ефективне функціонування Верховного Суду як гаранта верховенства права в умовах євроінтеграції.

У вересні 2024 року (17–19 вересня) у Брюсселі відбулися двосторонні перемовини між Україною та Європейським Союзом у межах розділу 23 «Верховенство права та основоположні права і свободи», що охоплює всі аспекти функціонування системи правосуддя. Зазначений етап є результатом тривалої підготовчої роботи, яка здійснювалася протягом понад шести місяців спільними зусиллями органів судової влади, вищих судових інстанцій, органів суддівського врядування та інших інституцій, залучених до формування європейських стандартів правосуддя в Україні. У результаті цієї роботи було підготовлено ґрунтовні письмові відповіді на запитання Європейського Союзу, що засвідчило готовність України до прозорого та відкритого діалогу. Наразі процес знаходиться на фінальній стадії розроблення проєкту Дорожньої карти за сферою «Верховенство права», яка визначає стратегічні напрями імплементації європейських норм у національне правове поле. В межах реалізації 30 стратегічних результатів у сфері правосуддя передбачено близько 117 комплексних заходів, виконання яких розраховане на найближчі три роки [203].

У контексті діяльності Верховного Суду важливо відзначити, що механізми адаптації до європейських стандартів ґрунтуються на кількох ключових складових.

По-перше, здійснюється гармонізація національних нормативно-правових актів із законодавством Європейського Союзу, що включає прийняття нових законів, внесення змін до чинних, а також імплементацію директив та регламентів Європейського Союзу, зокрема у сфері судочинства.

По-друге, функціонує інституційна координація та моніторинг, де спеціалізовані органи здійснюють оцінку впровадження нормативних змін, контролюють ефективність імплементації європейських стандартів та реагують на виклики, що виникають у суспільстві та в правовій системі. Для Верховного Суду це означає не лише впровадження змін у практику ухвалення судових рішень, але й контроль за відповідністю рішень суду нормам Європейського Союзу.

По-третє, процес підтримується технічно та фінансово через використання грантів і міжнародної допомоги Європейського Союзу, що сприяє реформуванню судової системи та підвищенню ефективності її роботи.

По-четверте, важливою складовою є співпраця з міжнародними партнерами та обмін досвідом, що дозволяє впроваджувати кращі практики Європейського Союзу у діяльність Верховного Суду, забезпечуючи узгодженість правових норм та судової практики. Нарешті, розвивається юридична підтримка через спеціалізовані курси, тренінги та семінари для суддів, юристів та законотворців, що дозволяє ефективно працювати з європейським законодавством і успішно імплементувати його у національний правовий простір. Освітні програми й практичні навчання сприяють швидшій адаптації судової системи до стандартів Європейського Союзу і підвищенню професійної кваліфікації працівників Верховного Суду.

Серед ключових напрямів реформування судової системи визначаються, окрім розробки нової Стратегії розвитку правосуддя на 2025–2029 роки, ще оптимізація судової мережі відповідно до адміністративно-територіальної реформи, модернізація Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, а також подолання кадрового дефіциту в судах. Окрему увагу приділено вдосконаленню дисциплінарних процедур та їх приведенню у відповідність до європейських стандартів. Для Верховного Суду ці напрями мають принципове значення, оскільки кадрова нестача безпосередньо впливає на його здатність забезпечувати єдність судової практики, тоді як участь у формуванні нової

стратегії розвитку правосуддя є необхідною умовою ефективної інтеграції української судової системи до правового простору Європейського Союзу [204].

На нашу думку, удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду доцільно розглядати у двох взаємодоповнюючих вимірах.

Перший вимір – нормативно-стратегічний. Він охоплює необхідність ухвалення сучасної Стратегії розвитку сектору правосуддя, яка б стала системним орієнтиром для функціонування Верховного Суду, визначила його місце у структурі правосуддя та забезпечила відповідність діяльності європейським стандартам.

Власне так, слід зазначити, що Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, яка формально залишається чинним документом, на сучасному етапі вже не відповідає актуальним викликам та завданням у сфері правосуддя [205]. Її положення значною мірою втратили практичну цінність, оскільки вони були розраховані на інший політико-правовий контекст і не враховують нових умов євроінтеграційних процесів. Такий стан справ призводить до відсутності чіткого стратегічного орієнтиру у подальшому реформуванні судової системи та ускладнює діяльність Верховного Суду, який потребує сучасної нормативної бази для забезпечення єдності судової практики та належної інтеграції європейських стандартів.

Це створює нагальну потребу у виробленні нового стратегічного документу, який би відповідав сучасним викликам, враховував європейський досвід та відображав національні правові реалії. Верховний Суд у цьому контексті має виступати не лише виконавцем, а й активним учасником формування бачення майбутньої судової політики, адже від його практики значною мірою залежить ефективність реалізації задекларованих реформ.

На середину 2025 року нова Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства перебуває лише на стадії підготовки, а її остаточний текст ще не оприлюднений. У процесі розробки документ проходить кілька етапів: формування концептуальних засад у робочих групах при Офісі Президента України, залучення експертного середовища та представників правничої спільноти, проведення громадських обговорень та подальше винесення проєкту на затвердження. Така багатоступенева процедура покликана забезпечити збалансованість положень майбутньої стратегії, їх відповідність реальним потребам судової системи та вимогам євроінтеграційного курсу України.

Разом з тим відсутність офіційного тексту створює певну невизначеність у прогнозуванні майбутніх напрямів реформи. Очікується, що новий стратегічний документ визначатиме не лише завдання щодо модернізації судової системи, а й комплексно охоплюватиме питання прокуратури, адвокатури та юридичної освіти, формуючи єдиний орієнтир розвитку сектору правосуддя. У цьому контексті Верховний Суд покликаний відігравати активну роль не лише у практичній реалізації положень, але й у їх формуванні, оскільки від його інституційної позиції залежатиме ефективність упровадження реформ та адаптація українського правосуддя до європейських стандартів.

Необхідність ухвалення такої стратегії зумовлена не лише внутрішніми викликами, а й зовнішніми зобов'язаннями України, пов'язаними з її євроінтеграційним курсом. Відсутність оновленого стратегічного документа унеможливорює належну реалізацію рекомендацій Європейської комісії та уповільнює прогрес на шляху до повноцінного входження України в правовий простір Європейського Союзу [206]. Таким чином, затвердження нової стратегії розвитку сектору правосуддя є не просто бажаним, а критично необхідним кроком для зміцнення національної правової системи та забезпечення відповідності європейським стандартам.

Другий вимір – інституційно-фінансовий. Йдеться про забезпечення належної фінансової спроможності Верховного Суду, включаючи удосконалення механізмів бюджетного планування та розподілу ресурсів. У цьому контексті актуальними є пропозиції щодо стабільного й прозорого фінансування, яке б гарантувало незалежність Суду та створювало умови для ефективного здійснення правосуддя.

У 2025 році майже всі поточні видатки, необхідні для належного організаційного забезпечення діяльності Верховного Суду, передбачено за рахунок спеціального фонду державного бюджету. Йдеться про фінансування послуг з технічного захисту інформації, обслуговування систем пожежогасіння, вентиляції та сигналізації, зв'язку та поштових сервісів, перекладу процесуальних документів, а також придбання конвертів, витратних матеріалів для забезпечення безперебійної роботи комп'ютерної техніки, паперу, мийних та дезінфекційних засобів і утримання в належному стані приміщень Верховного Суду. Джерелом наповнення цього фонду є надходження від сплати судового збору.

Такий підхід до фінансування вищого судового органу держави має низку особливостей. З одного боку, залучення судового збору забезпечує певний рівень фінансової автономії та дає змогу покривати частину витрат безпосередньо за рахунок учасників судових процесів [207, с.15]. З іншого боку, виникає серйозний ризик нестабільності, оскільки обсяг цих надходжень прямо залежить від кількості справ, що розглядаються судами, а отже, не може гарантувати стабільного та прогнозованого фінансового забезпечення діяльності Верховного Суду.

Крім того, такий підхід ставить під питання реальний рівень фінансової незалежності судової влади. У разі зменшення надходжень від судового збору може виникнути загроза навіть для покриття базових організаційних потреб суду, що негативно позначиться на його ефективності та якості здійснення правосуддя. Це суперечить європейській практиці, де фінансування діяльності

вищих судових інституцій здійснюється переважно за рахунок гарантованих видатків державного бюджету, що унеможливлює залежність від зовнішніх чинників і гарантує стабільність функціонування системи правосуддя.

У контексті євроінтеграційних процесів така модель фінансування потребує вдосконалення. Оптимальним рішенням є забезпечення Верховного Суду гарантованим фінансуванням із державного бюджету, тоді як кошти від судового збору можуть виступати додатковим ресурсом для модернізації, цифровізації чи реалізації інноваційних проєктів у сфері правосуддя. Це дозволить одночасно зберегти принцип фінансової автономії та підвищити відповідність системи фінансування судової влади європейським стандартам.

Для реалізації зазначеної концепції доцільним є внесення відповідних змін до чинного законодавства. Зокрема, пропонується доповнити статтю 87 Бюджетного кодексу України («Видатки, що здійснюються з Державного бюджету України») новою частиною у такій редакції:

«Фінансування діяльності Верховного Суду здійснюється виключно за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України. Надходження від судового збору спрямовуються на фінансування програм розвитку судової інфраструктури, цифровізації правосуддя та підвищення кваліфікації суддів і працівників апаратів судів».

Аналогічно, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» пропонується уточнити механізм фінансування Верховного Суду шляхом внесення змін до статті 148, доповнивши її новою частиною 2¹ такого змісту:

«Фінансування діяльності Верховного Суду, пов'язаної із забезпеченням здійснення правосуддя та поточними адміністративними витратами, здійснюється виключно за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України. Кошти від судового збору використовуються для розвитку судової системи, модернізації технічного забезпечення судів, упровадження електронного правосуддя та програм професійного навчання суддів і працівників апаратів судів».

Отже, закріплення на законодавчому рівні подвійної моделі фінансового забезпечення – стабільного бюджетного фінансування та додаткового розвитку за рахунок судового збору – відповідатиме європейським стандартам та сприятиме підвищенню ефективності й незалежності діяльності Верховного Суду.

Удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду неможливе без системного оновлення його організаційної, матеріально-технічної та інформаційної бази. Саме тому доцільним є внесення змін до частини вісімнадцятої статті 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», якими пропонується закріпити обов'язок Державної судової адміністрації України розробляти трирічний план модернізації інфраструктури Верховного Суду. Такий план має охоплювати комплекс заходів з організаційного, технічного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення судової діяльності, включати заходи з належного утримання будівель, приміщень, комунікаційних та інформаційних систем, а його виконання контролюватиметься ДСА України за погодженням з керівництвом Верховного Суду.

Необхідність закріплення обов'язку ДСА України щодо розробки трирічного плану оновлення інфраструктури Верховного Суду обумовлена низкою факторів. По-перше, Верховний Суд виконує ключову роль у забезпеченні стабільності та верховенства права, а належне функціонування судових органів неможливе без сучасної матеріально-технічної, інформаційної та організаційної бази. По-друге, наявна практика показує, що модернізація інфраструктури здійснюється здебільшого фрагментарно, без системного планування та прогнозування потреб, що створює ризики для безперебійної роботи суду. По-третє, інтеграція сучасних інформаційних технологій, електронного документообігу та технічних засобів фіксації судового процесу потребує чіткого стратегічного планування та фінансового прогнозування, що забезпечить ефективне використання коштів державного бюджету.

Встановлення обов'язку розробляти трирічний план дозволить не лише впорядкувати процес модернізації, але й підвищить прозорість, контроль і відповідальність за організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду.

Таким чином, внесення змін до законодавства, зокрема закріплення обов'язку Державної судової адміністрації України розробляти трирічний план модернізації інфраструктури Верховного Суду, забезпечення гарантованого фінансування його діяльності з державного бюджету з одночасним використанням надходжень від судового збору для розвитку судової системи, а також розробка і ухвалення нового середньострокового стратегічного документу для системи правосуддя, створюють умови для системного, прогнозованого та комплексного підходу до організаційного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення суду. Це підвищує прозорість і контроль за використанням ресурсів, сприяє ефективності та якості здійснення правосуддя, зміцнює фінансову автономію Верховного Суду та забезпечує відповідність європейським стандартам у рамках євроінтеграційних процесів України.

Висновки до Розділу 3

1) Здійснено систематичний аналіз зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності найвищих судів Польщі, Німеччини, Франції та Австрії. Ефективне функціонування цих інституцій ґрунтується на поєднанні прозорого фінансового та матеріально-технічного забезпечення, чіткої внутрішньої регламентації діяльності суду, колегіальних механізмів розгляду справ та активного використання цифрових технологій. Уникнення надмірної централізації та політичного впливу забезпечує автономію суду і стабільність судової практики, що підтверджується досвідом Польщі щодо деталізації фінансування і Німеччини – через внутрішні регламенти та механізми контролю за добorem суддів.

2) З'ясовано, що порівняльний аналіз організаційних та процедурних рішень у зарубіжних судах демонструє значну залежність ефективності від інтеграції колегіальних процесів, чіткого розподілу функцій між апаратом суду та незалежними органами контролю, а також прозорості кадрових процедур. При адаптації таких рішень до українських умов доцільно запозичити елементи німецької та австрійської моделей щодо внутрішньої регламентації та колегіальності розгляду справ, французького підходу до кадрової стабільності та прозорого фінансування, одночасно уникаючи надмірної залежності суду від виконавчої влади, що забезпечить ефективність і незалежність Верховного Суду.

3) Аргументовано, що удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду доцільно розглядати у двох взаємодоповнюючих вимірах. Перший – нормативно-стратегічний, що передбачає ухвалення сучасної Стратегії розвитку сектору правосуддя як системного орієнтиру для функціонування суду та забезпечення відповідності його діяльності європейським стандартам. Другий – інституційно-фінансовий, який охоплює належну фінансову спроможність Верховного Суду, удосконалення механізмів бюджетного планування та прозорого розподілу ресурсів для гарантування незалежності суду та ефективного здійснення правосуддя.

4) Запропоновано низку законодавчих змін для забезпечення ефективного адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду, а саме:

доповнити статтю 87 Бюджетного кодексу України новою частиною, яка визначає, що фінансування Верховного Суду здійснюється виключно за рахунок коштів загального фонду державного бюджету, а надходження від судового збору спрямовуються на розвиток інфраструктури, цифровізацію правосуддя та підвищення кваліфікації суддів і працівників апаратів судів;

внести зміни до статті 148 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», доповнивши її частиною 2¹, яка закріплює прозорий механізм

використання бюджетних коштів та коштів від судового збору для модернізації судової системи та впровадження електронного правосуддя;

внести зміни до частини вісімнадцятої статті 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», закріпивши обов'язок Державної судової адміністрації розробляти трирічний план модернізації інфраструктури Верховного Суду.

ВИСНОВКИ

1) Встановлено, що судова реформа в Україні перебуває у тісному взаємозв'язку з процесами європейської інтеграції, оскільки її кожний етап відображає курс країни на гармонізацію національного законодавства з передовими стандартами Європейського Союзу та впровадження найкращих практик у сфері судочинства. Процес «європеїзації» судової системи є багатокомпонентним і тривалим, включає адаптацію законодавства, засвоєння принципів верховенства права та законності, участь численних суб'єктів забезпечення та спрямований на формування незалежної, некорумпованої та професійно-компетентної судової влади, що відповідає критеріям повноправного членства України в ЄС.

2) Розглянуто становлення Верховного Суду у межах чотирьох взаємопов'язаних і доповнюючих один одного періодів. Перший період – «Правонаступництво Верховного Суду УРСР» (1991–1996 роки) – характеризується переходом повноважень від Верховного Суду УРСР до Верховного Суду України та закладенням первинних засад його функціонування. Другий період – «Конституційне утвердження незалежності Верховного Суду України» (1996–2010 роки) – зосереджувався на реалізації конституційних положень щодо побудови судової системи, проведенні першої судової реформи та поступовому зміцненні незалежності Верховного Суду. Третій період – «Простій Верховного Суду України та залежності судової влади від політичної волі» (2010–2016 роки) – відзначався суттєвим звуженням повноважень суду, підвищеною залежністю судової влади від політичного впливу та обмеженням можливостей забезпечення єдиного застосування законодавства. Четвертий період – «Європейський вектор реформування Верховного Суду» (2016 рік – до сьогодні) – характеризується відновленням та посиленням ролі Верховного Суду, впровадженням європейських стандартів судочинства, реформуванням судової системи з метою підвищення незалежності, ефективності та прозорості правосуддя.

3) З'ясовано, що адміністративна складова у забезпеченні діяльності Верховного Суду охоплює комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, спрямованих на створення належних умов для ефективного здійснення правосуддя, включаючи внутрішнє судове адміністрування, організаційне управління та нормативно-регуляторну діяльність. Вона характеризується як невід'ємний елемент системи судового управління з управлінським характером, забезпечується внутрішніми та зовнішніми суб'єктами, спрямована на створення організаційних, ресурсних і нормативних передумов для незалежного та ефективного правосуддя, охоплює кадрове, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне супроводження та електронне судочинство, а реалізується в межах чинного законодавства та внутрішніх нормативних актів.

4) Сформовано класифікаційну модель адміністративно-правового забезпечення діяльності Верховного Суду за такими критеріями: а) за рівнем впливу виділяють суб'єкти загальнодержавного рівня (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства), спеціалізовані центральні органи судового врядування (ВРП, ВККСУ, ДСА, Національна школа суддів) та внутрішні управлінські структури Верховного Суду (керівництво та апарат суду); б) за функціональним призначенням – кадрові, фінансово-ресурсні, інформаційно-аналітичні, наглядово-контрольні та нормотворчі суб'єкти; в) за формою участі – пряме адміністрування, опосередкована участь та консультативно-дорадчий вплив; г) за інституційною належністю – органи державної влади, судові органи врядування, органи професійного суддівського самоврядування та недержавні суб'єкти.

5) Обґрунтовано, що фінансове та матеріально-технічне забезпечення Верховного Суду є взаємодоповнюваними елементами адміністративної системи, які створюють комплексну основу для стабільного, ефективного та незалежного здійснення правосуддя: фінансова складова охоплює

формування, розподіл і використання бюджетних коштів для оплати праці суддів та апарату, покриття витрат на функціонування установи, забезпечення ресурсами для процесуальної діяльності й фінансування програм професійного розвитку, тоді як матеріально-технічна складова включає приміщення, зали судових засідань, архіви, обладнання, транспорт та інші матеріальні ресурси, що гарантують безперервність судового процесу, належні умови роботи й необхідну інфраструктуру для реалізації завдань суду.

6) Визначено, що інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду виступає комплексною системою організаційно-правових, аналітичних і технологічних заходів, спрямованих на формування, обробку, зберігання та поширення інформації, необхідної для належного функціонування судового органу, і включає нормативно-правову основу інформаційної діяльності, організаційно-інституційні механізми узгодження потоків даних, технологічне впровадження електронного судочинства та цифрових платформ, аналітико-методологічну підтримку судових рішень, а також комунікаційно-просвітницькі заходи, що забезпечують відкритість, прозорість і доступність правосуддя для суспільства.

7) Розглянуто зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності найвищих судів в системі судоустрою який показав, що їх ефективне функціонування забезпечується поєднанням прозорого фінансового та матеріально-технічного забезпечення, чіткої внутрішньої регламентації, колегіальних механізмів розгляду справ і активного використання цифрових технологій. Водночас уникнення надмірної централізації та політичного впливу сприяє автономії суду і стабільності судової практики. Порівняльний аналіз організаційних та процедурних рішень зарубіжних судів свідчить про значну залежність ефективності від інтеграції колегіальних процесів, чіткого розподілу функцій між апаратом суду та незалежними органами контролю, а також прозорості кадрових процедур, що дозволяє зробити висновок про доцільність адаптації елементів німецької та

австрійської моделей внутрішньої регламентації і колегіальності, французького підходу до кадрової стабільності та прозорого фінансування з одночасним уникненням надмірної залежності від виконавчої влади для забезпечення ефективності та незалежності Верховного Суду.

8) Запропоновано низку законодавчих змін для забезпечення ефективного адміністративно-правового регулювання діяльності Верховного Суду, а саме:

доповнити статтю 87 Бюджетного кодексу України новою частиною, яка визначає, що фінансування Верховного Суду здійснюється виключно за рахунок коштів загального фонду державного бюджету, а надходження від судового збору спрямовуються на розвиток інфраструктури, цифровізацію правосуддя та підвищення кваліфікації суддів і працівників апаратів судів;

внести зміни до статті 148 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», доповнивши її частиною 2¹, яка закріплює прозорий механізм використання бюджетних коштів та коштів від судового збору для модернізації судової системи та впровадження електронного правосуддя;

внести зміни до частини вісімнадцятої статті 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», закріпивши обов'язок Державної судової адміністрації розробляти трирічний план модернізації інфраструктури Верховного Суду.

доповнити Конституцію України новим абзацом 4 статті 125 та викласти його в такій редакції: «Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, що відображається у таких повноваженнях: здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; надання висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою; забезпеченні однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначених процесуальним законом; забезпеченні апеляційних та місцевих судів

методичною інформацією з питань правозастосування», з метою посилення ролі правового статусу Верховного Суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акт проголошення незалежності: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року №1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
2. Про приєднання України до Статуту Ради Європи: Закон України від 31.10.1995 № 398/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text
3. Дорогіх О. М. Правові засади європейської інтеграції України. Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві: зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 20 березня 2020 року. Велико-Тирново, Болгарія: ACCESS PRESS, 2020. С. 54-63. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Tezy_Bolgaria_03.20/Tezy_Bolgaria_03.20_10.pdf
4. Охотницька Н.В. Становлення судової системи України (1991-2012 рр.): історико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львів. 212 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1743/ohotnyckadysertaciya.pdf>
5. Лук'янов Д. В. Правова система як предмет порівняльно-правових досліджень: характеристика за теорією систем. Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 2 (81). С. 27 – 35
6. Когут Д. Перспективи подальшого реформування судової системи України. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 186–191
7. Шапенко Л. О. Принципи правового забезпечення судової влади в умовах євроінтеграції України. № 5(34) (2020): ПРИКАРПАТСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК. С.24-30 URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/640/979>

8. Качурінер В. Л. Аналіз європейського досвіду та європейських стандартів щодо організації судової влади в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 9. С. 558-561. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/137.pdf
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Tex>
10. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: ратифіковано Законом України № 237/94-ВР від 10.11.94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/998_012
11. ПЛАН ДІЙ "Україна – Європейський Союз" № 994_693 від 12.02.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
12. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>
13. Європейська інтеграція : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 464 с.
14. Нагорняк І. М. Ініціатива ЄС "Східне партнерство". Інституційні основи, завдання та перспективи змін. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. Вип. 2. С. 346-365. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2017_2_14
15. Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України: Рішення введено в дію Указом Президента № 127/2013 від 12.03.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-13#Text>
16. Реформування конституційних засад судової влади: [розділ перший аналітичної доповіді Центру Разумкова "Конституційний процес:

поточний результат, ризики і перспективи. № 5-6 2016 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/235a1866-5e42-4d9e-9380-c136829a7d41/content>

17. Венеціанська комісія оприлюднить висновки щодо змін до Конституції в частині системи судоустрою у червні Укрінформ. 2013. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/1496730-venetsianska-komisiya-oprilyudnit-visnovki-shchodo-zmin-do-konstitutsii-v-chastini-sistemi-sudoustroyu-u-cherвні-1828758.html>
18. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011 від 21.03.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140321#Text
19. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 08.04.2014 р. № 1188-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text>
20. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>
21. Гетьманчук А. Вітринна європеїзація. Міжнародний центр перспективних досліджень. Європейські акценти. 2009. № 1.
22. R. Petrov and P. Kalinichenko, "The Europeanization of Third Country Judiciaries through the Application of the EU Acquis: The Cases of Russia and Ukraine" (2011) 60 International & Comparative Law Quarterly. PP. 325-353.
23. Бабенко Г.О. Європейські стандарти судоустрою й статусу суддів. № 4 (2021): Аналітично-порівняльне правознавство. РОЗДІЛ 10. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА. С.353-356 URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/255544/252597>

24. Городовенко В. В. Принципи судової влади: монографія. Харків. Право, 2012. 448 с.
25. Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. Донецьк: ДонНУ, 2006. 268 с.
26. Експерти ЄС сприяють реформуванню судової системи України. URL : <http://euukrainecoop.net>
27. Проєкт ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні (ПРАВО- JUSTICE III)». URL: <https://hcj.gov.ua/page/proyekt-yes-pidtrymka-reform-u-sferi-yustyciyi-v-ukrayini-pravo-justice-iii>
28. Resolution on the candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia 2022/2716 (RSP). URL: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?id=739315&l=en>
29. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. національна безпека і оборона № 1-2, 2022 р. 125 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf
30. Устименко В. А. Принципи сталого розвитку в модернізації законодавства України. Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики: *матеріали міжнародної науково – практичної конференції* (Дніпро, 17 травня 2019 р.). Дніпро :Університет митної справи та фінансів. 2019. С. 36 – 37
31. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1798-19>
32. Базарник М.В. Вплив євроінтеграційних процесів на судову реформу в Україні. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 32/2022. С. 279-288 URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/05/zbirnyk-17.03.2023.pdf>

33. Татаренко В. Б. Євроінтеграційні процеси в судовій владі України. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. 2009. Т. 122. Вип. 109. С. 115–120.
34. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
35. Європеїзація правової системи України: статус кандидата на вступ до Європейського Союзу та роль судового правозастосування. Судді Верховного Суду окреслили актуальні питання, пов'язані з європеїзацією правової системи України. 09.03.2023 р. URL: <https://te.arbitr.gov.ua/archive/1393115/>
36. Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС): Постанова Кабінету Міністрів України від від 28 лютого 2023 р. № 189 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-п#Text>
37. Волошина В. А. Окремі питання науково-консультативного забезпечення реалізації повноважень Верховного Суду України. Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 248-253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_4_60
38. Зубачова І. Історія становлення Верховного Суду України. Молодий вчений, 3 (55), 2018 С.620-623. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5020>
39. Про судоустрій України: Закон УРСР від 05.06.1981 № 2022-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2022-10/ed19940420#Text>
40. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. URL: <https://goo.gl/hzhcpX>
41. Штогун С. Г. (S. Shtogun) (2005) *Судова реформа: крок вперед – два назад. (Judicial reform: a step forward - two steps back)*. Юридичний вісник України, 28 (524). С. 7.

https://eprints.oa.edu.ua/2050/1/SUDOVA_REFORMA_KROK_VPERED.pdf

42. Про статус суддів: Закон України від 15.12.1992 р. № 2862-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-12#Text>
43. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>
44. Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів України: Закон України від 02.02.1994 р. № 3911-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3911-12#Text>
45. Про органи суддівського самоврядування: Закон України від 02.02.1994 р. № 3909-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-12#Text>
46. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суд: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр#Text>
47. Сердюк В.В. Правовий статус Верховного Суду України в системі розподілу функцій влади: монографія. Київ: Істина, 2007. С. 174.
48. Зозуля Є.В. Організаційно-правові засади становлення і розвитку судової системи України. теорія та історія держави і права. конституційне та міжнародне право. Правовий часопис Донбасу № 2 (79) 2022 р. 19-31 с. URL: <https://ljd.dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/zozulya.pdf>
49. Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій України”: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2531-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-14/ed20010621#Text>
50. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-III URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3018-14>

51. Сердюк В.В. Деякі проблеми функціонування судових інстанцій (судоустрійний аспект). Адвокат. 2012. № 4. С. 7-11.
52. Шевченко В. П., Ткачук О. С. Військові суди України в системі судів загальної юрисдикції: Монографія Київ. КНТ, 2007. 300 с.
53. Малярєнко В. Кримінально-процесуальне законодавство України: питання становлення і розвитку. Право України. 2003. № 9. С.3-10.
54. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 року №361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>
55. Хотинська-Нор О. З. Вплив «малої судової реформи» на розвиток судової системи України: організаційні аспекти. Судова апеляція. 2016. № 1. С. 6–15.
56. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text>
57. Борко А. Л. Сутність та особливості сучасного адміністративно-правового регулювання функціонування судової системи України. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 26. С. 169-176.
58. Шаповалова О. Повноваження Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції та їх реалізація у кримінальному судочинстві. Судова Практика. 2013. № 9–10. URL: <https://goo.gl/pc44Wp>
59. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України: Закон України від 20.10.2011 р. № 3932-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3932-17#top>
60. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій незалежності суддів : Закон України від 5 червня 2012 року № 4874-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4874-17>

61. М. Сірий Проект “Судова реформа в Україні: стан, проблеми і перспективи”. здійснюється Центром Разумкова за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні 2013 р. 106 с. URL: https://razumkov.org.ua/upload/Sudova_reforma_2013.pdf
62. Малярєнко В.Т. Пленум Верховного Суду України. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ, 2002. Т. 4. С. 576–577
63. Рекомендації Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
64. Єдність системи судів загальної юрисдикції: теорія і практика (засідання круглого столу). URL: <http://www.scourt.gov.ua>
65. Кивалов С.В. Судебная реформа в украине: разочарования и надежды. Одесса: Юридична література, 2010. 272 с.
66. Улютіна О. А. Реформування судової системи України в контексті Європейської інтеграції. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. 2015. Вип. 213(1). С. 39-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2015_213%281%29_7
67. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. №276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>
68. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>
69. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

70. Artemenko, O., & Yerosova, A. (2024). The Supreme Court as a guarantor of ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen. *Law. Human. Environment*, 15(1), 9-22. <https://doi.org/10.31548/law/1.2024.09>
71. Штогун С. Г. Судова реформа чи косметичний ремонт системи судової влади? Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2016. № 2(14). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16sshssv.pdf>
72. Чудик Н. Реформування судової влади в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 4. С. 97-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2016_4_20
73. Слотвінська Н. Д. Судова практика як джерело права: дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 203 с.
74. Зеленко І.П. Дискусійні питання правотворчості на черговому етапі судової реформи. *Наукові записки. Серія: Право*. 2020. Вип. 8. С. 9–13.
75. Сердюк В.О. Роль судової правотворчості в процесі здійснення судової реформи в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2017. Т. 28 (67). № 1. С. 73–78.
76. Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII "Про судоустрій і статус суддів" статті 6, частинам першій і другій статті 8, частині другій статті 19, частинам першій і другій статті 24, частинам першій і другій статті 55, частинам першій, п'ятій і шостій статті 126 Конституції України: Постанова Пленуму ВСУ від 03.10.2016 № 19. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyni-podannya-za-standom-na-2-grudnya-2016-roku>
77. Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-20#Text>

78. Case of Gumenyuk and others v. Ukraine № 11423/19 of 22/07/2021. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/rus#{"itemid":\["001-211125"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/rus#{)
79. Висновок Венеціанської комісії щодо змін до законодавчих актів, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування. Венеція, 2019. URL: <https://www.echr.com.ua/document/visnovok-shhodo-zmin-do-zakonodavchix-aktiv-yaki-regulyuyut-status-verxovnogo-sudu-ta-organiv-suddivskogo-vryaduvannya/>
80. Шицький І. Б. Про окремі проблеми судової реформи. Вісник Верховного Суду України. 2005. № 7. С. 33-38.
81. Пилипчук П. Судова реформа має бути головною складовою більш широкої правової реформи. URL: www.president.gov.ua/news/26731.html
82. Яремко В., Сліпущко О. Новий словник української мови. Київ: Аконіт, 2008. 928 с.
83. Лазур Я. В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. Форум права. 2009. № 3. С. 392-398
84. Олійник А. Ю. Теорія держави і права. навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 176 с.
85. Гумін О. М. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. Наше право. 2014. № 4. С. 46-50.
86. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2006. 20 с
87. Клименко О. В. Адміністративно-правове забезпечення державної регуляторної політики у сфері господарювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 21 с.
88. Стрижак А.А. Судове управління в Україні. Теоретичні основи і правове регулювання. Ужгород : Патент, 2004. 120 с.

- 89.**Бондар С. О. Організаційне забезпечення діяльності адміністративних судів. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2010. № 18. С. 588-596
- 90.**Литвин Н. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності третейських судів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2010. 20 с.
- 91.**Прошутя І. Д. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів в Україні. Право і Безпека. 2014. № 4. С. 64-70.
- 92.**Ігонін Р. В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. Адвокат. 2011. № 1. С. 36-40
- 93.**Борко А. Л. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України. Публічне право. 2013. № 2. С. 71-77
- 94.**Обрусна С.Ю. Адміністративно-правові засади реформування судової системи України : дис ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2011. 430с.
- 95.**Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. Київ. МАУП, 2004. 272 с.
- 96.**Дубенко О. М. Деякі напрямки удосконалення організаційно правового забезпечення доказування в адміністративному судочинстві України. Право і Безпека. 2009. № 4. С. 103-106
- 97.**Островецька Г. В. Сутність та структура організаційного забезпечення інноваційної діяльності. *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ"* : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес і ефективність виробництва. Харків: НТУ "ХПІ". 2012. № 6. С. 59-67.

98. Кохан О. Організаційне забезпечення діяльності судів. URL: <http://mego.info/матеріал/23-організаційне-забезпечення-діяльності-судів>
99. Пчелін В. Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади : монографія. Харків : ТОВ "У справі", 2017. 488 с.
100. Туркіна І. Є. Форми здійснення державного управління в сфері забезпечення діяльності судової системи. Держава і суспільство. 2011. С. 127-131
101. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
102. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
103. Регламент Пленуму Верховного Суду: затверджено Постановою Пленуму Верховного Суду від 30.11.2017 № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001780-17#Text>
104. Положення про апарат Верховного Суду, структури і штатного розпису апарату Верховного Суду: затверджено Постановою Пленуму Верховного Суду 30.11.2017 № 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006780-17#Text>
105. Про вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Tex>
106. Баєва О. І. Система суб'єктів, задіяних в організаційному забезпеченні функціонування судочинства. Науковий вісник публічного та приватного права. 2021. Вип. 4. С. 217-223. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2021_4_40.
107. Світличний О. П. Публічне адміністрування в діяльності судової гілки влади. Наукові записки. Серія право. Випуск 13. 2022. С. 219–222. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/238>

108. Іванищук А. А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2017. 466 с
109. Сербин Р. Система органів публічного адміністрування в діяльності суду. Юридичний вісник. Випуск 6. 2022. С. 39-49.
110. Зубрицький О.В. Кадрове забезпечення судових органів як елемент публічного управління реформування судової систем. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 35 (74) № 1 2024. С. 91-96 URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/18.pdf
111. Правові основи адміністрування у суді: навчальний посібник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів Москвич Л.М., Іванцова А.В., Овсяннікова О.О. та ін. Харків. Вид-во «Юрайт», 2018. 254 с.
112. Голобутовський Р.З. Адміністративно-правові засади публічної служби в органах судової влади в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 485 с.
113. Положення про Державну судову адміністрацію України: затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року № 141/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19#Text>
114. Красноборов О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Державної судової адміністрації України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 19 с.
115. EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW (VENICE COMMISSION)
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)008-e)

116. Бурхан-Крутоус, Л.А. Проблеми вдосконалення організаційно-правових засад діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Правові новели. 2022. № 17. URL: <http://legalnovels.in.ua/17-2022>
117. Про затвердження Положення про Раду суддів України: затверджено Рішення X позачергового з'їзду суддів України 16.09.2010 (у редакції рішення XII позачергового з'їзду суддів України від 20.06.2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002415-14#Text>
118. Про затвердження структури і штатного розпису Апарату Верховного Суду: Постанова Пленуму Верховного Суду від 23.05.2025 № 12. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/postanov_a_plenumu_12_25
119. Сердюк В.В. Функціонування апарату вищих судових органів у контексті судової реформи. Вісник Академії адвокатури України,. 2010. Вип. 3. С. 20-26
120. Положення про науково-консультативну раду при Верховному Суді: затверджене постановою Пленуму Верховного Суду від 02 лютого 2018 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001780-18#Text>
121. Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2022 рік: затверджена рішенням Вищої ради правосуддя від 24 серпня 2023 року № 851/0/15-23.
122. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України "Про Державний бюджет України на 1999 рік" (справа про фінансування судів). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-99#Text>
123. CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES. URL: <https://rm.coe.int/1680747c70>

124. ВРП звернулася до КМУ та Мінфіну щодо належного фінансування судової влади. URL: <https://court.gov.ua/archive/1468091/>
125. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
126. Бабяк Н. В. Правові норми в реалізації організаційного, фінансового та матеріального технічного забезпечення діяльності адміністративних судів. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law, 2018. №8. С. 131-137. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/107/103>.
127. Кравченко С. Вражаючими є як кількість справ, які надійшли до судів у 2023 році, так і кількість розглянутих справ в умовах війни та нестачі кадрів. 2024. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/press-centr/news/1554727>
128. Про джерела фінансування органів державної влади: Закон України від від 30.06.1999 № 783-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-14#Text>
129. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 36, пунктів 20, 33, 49, 50 статті 71, статей 97, 98, 104, 105 Закону України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" (справа про гарантії незалежності суддів) від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-07#Text>
130. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text>
131. Костецький В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства. Галицький

економічний вісник. 2010. № 4 (29). С.135-145. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/13207>

132. Орленко А. І. Концептуальні засади діяльності адміністративних судів в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2023. 228 с.
133. Міщук О.В. Фінансове забезпечення економічного зростання: теоретичний аспект. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. Сімферополь, 2011. № 2. С. 9-12.
134. Козій І.С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mistse-iznachennya-finansovogo-zabezpechennya-v-strukturi-finansovogo-mehanizmu/viewer>
135. Вітюк Д. Л. Конституційний принцип фінансування судової системи в Україні та його практична реалізація. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2017. Вип. 2–3 (6–7). С. 113-119.
136. Про державний бюджет України на 2025 рік: Закон України від 9.11.2024 №4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>
137. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
138. Верховний Суд вирішив щомісячно і до закінчення воєнного стану перераховувати 60 % суддівської винагороди на підтримку Збройних Сил України: Звернення Голови Верховного Суду. 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1262580/>

139. Чаку Є. В. Проблеми кадрового та матеріально-технічного забезпечення адміністративного судочинства. Право і суспільство. 2012. № 2. С. 182-186
140. Висновок КРЄС № 21 (2018) Про запобігання корупції серед суддів від 09.11.2018 р. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/opinio_21_UA_1.pdf
141. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text
142. Щерблюк О. В. Організаційні основи судоустрою в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2021. 253 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/1bac_pravo/Shcherblyuk-O.V.-Orhanizatsiya-osnovy-sudoustriyu.pdf
143. Пленум ВС заслухав інформацію про діяльність Верховного Суду у 2024 році та розглянув два конституційні подання. 2025. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1752242/?>
144. Майка М. Б. Матеріально-технічне забезпечення організації судочинства як чинник, що сприяє реалізації права на справедливий суд на стадії перегляду судових рішень. Правонаступник наукового журналу “Вісник Академії митної служби України. Серія: “Право” 2023/1(38). С.55-58 URL.: <http://biblio.umsf.dp.ua/xmlui/handle/123456789/5371>
145. Європейська хартія про статус суддів від 10 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a46#Text
146. Шпенова П. Ю. Завдання та функції апарату суду, їх значення в організаційному забезпеченні судової діяльності. Часопис цивільного і

- кримінального судочинства. 2016. № 5. С.132-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_5_12.
147. Корнева О. С. Публічно-управлінська діяльність в органах судової влади України. дис. на здоб. н.ст. доктора філософії за спеціальністю 281– публічне управління та адміністрування. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, 2024. 288 .
https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/aspirantura/zakhysty/Korneva/_%D0%B4%D0%B8%D1%81_2025.pdf
 148. Татьков В. І. На шляху до ефективного судочинства. Вісник господарського судочинства. 2013. № 3. С. 12-15 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgs_2013_3_4.
 149. Wolf L. Access to justice: Final report. London: HMSO, 1996. 370 p.
 150. Каныгин Ю. М. Информатизация управления: социальные аспекты. АН УССР. Ин-т социологии. Київ.: Наук. думка, 1991. 156 с.
 151. Уманський Ю. В. Інформаційне забезпечення системи державного управління: дис. ... канд. наук з держ. управл.: спец. 25.00.02. Класичний Приватний Університет. Запоріжжя, 2008. 189 с.
 152. Дубовик О. В. Інформаційні технології та їх роль в діяльності судових інстанцій. Аналітично-порівняльне правознавство № 5 (2024). С. 485-492 <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/313101/304142>
 153. Інформаційне суспільство. Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція за ред. Р. А. Калюжного, М. Я. Швеця. Київ. : Інтеграл, 2002. 220 с.
 154. Єльцов В. О. Сутність інформаційного забезпечення діяльності судів. Форум права. 2010. № 4. С. 364–368. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10evozdc.pdf>

155. Куценко В.Д. Адміністративно-правовий статус державної судової адміністрації України: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2016. 223 с.
156. Кирилюк Р. Про сутність категорії «організація забезпечення» щодо діяльності судів. Публічне право. 2012. № 2. С. 42–48.
157. Раца В. А. Гносеологічний аспект поняття "інформаційне забезпечення діяльності судів". Вісник кримінального судочинства. 2016. № 4. С. 109-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2016_4_16
158. Єрсова А. А. Адміністративно-правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності Верховного Суду. Європейські перспективи №3, 2025. С. 57-63. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2025-3/EP_2025_3_057.pdf
159. Сльцов В. О. Щодо удосконалення інформаційного забезпечення судової діяльності. Право і безпека, 2010. № 5. С. 99–103.
160. Судова влада в Україні та інших державах: історія та сучасність (аспекти права): Матеріали Сьомої Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції (м. Львів, 25 травня 2018 р.). Наук. інтернет-конференції. Вип. 7. ІНПП НУ «Львівська політехніка». Львів: Ліга-Прес, 2018. 290 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2589/1/%D0%A8%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20175-178.pdf>
161. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
162. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 року №994_542. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text
163. Documents of the Consultative Council of European Judges. Документи Консультативної ради європейських суддів. Упоряд. А. О.

Кавакін. 3-тє вид., допов. Київ: Видавничий Дім «Ратіо Деціденді», 2020.

940

с.

URL:

https://adm.cv.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Dok_KRES_3.pdf

164. Про доступ до судових рішень: Закону України від 22.12.2005 р. № 3262-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3262-15>
165. Єросова А.А. Інформаційне забезпечення Верховного Суду: сучасні виклики та практики. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management) м. Люблін ISSN 2353-8406 Knowledge, Education, Law, Management 2025 № 3 (71) С. 127-131.* URL: <https://kelmczasopisma.com/ua/jornal/98>
166. Татулич І. Ю. Комунікація із судом в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 151-154. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5333/35.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
167. Ізарова І. О. Розвиток електронного правосуддя в цивільних справах у Європейських країнах. Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 222–227.
168. Крупнова Л.В., Крупнова А.О., Горкава В.Ю. Інформаційна безпека в діяльності судів: виклики та шляхи вирішення. *Право UA. №1 2025. С. 74-79* URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2025-1/Pravo_ua_2025_1_074.pdf
169. Волошина В.А. Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 19 с.
170. Пчелін В.Б. Сутність інформаційного забезпечення адміністративного судочинства України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Вип. 39. Том 2. С. 22–25.

171. Пателіна А.А. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану в Україні: нормативно-правовий аспект - Науково-практичний журнал Європейські перспективи № 4, 2022, С.77-83. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2022-4/EP_2022_4_077.pdf
172. Інформація про основні ключові показники ефективності структурних підрозділів Апарату Верховного Суду за 2024 рік. Офіційні відомості. 2025 101 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/Info_osn_kluch_pokaznik_u_2024.pdf
173. EU Justice Scoreboard 2024. URL: https://commission.europa.eu/document/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en
174. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.: tekst jednolity. Dziennik Ustaw. 2009. Nr 114. poz. 946.
175. Piotr Wiatrowski, Uchwały Sądu Najwyższego i ich rola w zachowaniu jednolitości sądowej wykładni prawa, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie № 887 (2012). 73–86
176. Ustawa «O Sądzie Najwyższym» z dnia 8 grudnia 2017 r. Dziennik Ustaw. 2018. poz. 5.
177. Марчук М. І. Система органів судової влади Республіки Польща. Право і суспільство. 2018. № 3-1. С. 306-313
178. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220001259/O/D20221259.pdf>
179. Status prawny. Sąd Najwyższy. URL: http://www.sn.pl/osadzienajwyzszym/SitePages/Status_prawny.aspx

180. Зубов О. С. Досвід щодо адміністративно-правового забезпечення справедливого та ефективного правосуддя на прикладі Польщі. *Юридична наука*, (7 (109), 2020 С. 98–103.
<https://doi.org/10.32844/10.32844/2222-5374-2020-109-7.13>
181. ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 14 lipca 2022 r. Regulamin Sądu Najwyższego. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 2022, poz. 1487. URL:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001489>
182. Bundesrepublik Deutschland. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. Nichtamtliches Inhaltsverzeichnis. Geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 22. März 2025, BGBl. 2025 I Nr. 94. 23. Mai 1949.
183. Назаров І. (2016). Historical development and modern structure of the judicial system of Germany. *Problems of Legality*. 173-181. 10.21564/2414-990x.134.76912.
184. Bundesrepublik Deutschland. *Gerichtsverfassungsgesetz (GVG)*. Nichtamtliches Inhaltsverzeichnis. Geändert durch Artikel 14 des Gesetzes vom 27. Dezember 2024, BGBl. 2024 I Nr. 438. 12. September 1950.
185. Deutsches Richtergesetz (DRiG), verabschiedet am 19.04.1972, zuletzt geändert am 22.10.2024 (BGBl. I Nr. 320).
186. Geschäftsordnung des Bundesgerichtshofs. Vom 03.03.1952. Bundesanzeiger 1952 Nr. 83. URL:
https://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Downloads/DE/DasGericht/Fundstellen/geschOrdnungBGH1952.pdf?__blob=publicationFile
187. Gesetz über die Verwendung elektronischer Kommunikationsformen in der Justiz (Justizkommunikationsgesetz - JKomG) (G-SIG: 15019487). URL:
<https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-%C3%BCber-die-verwendung-elektronischer-kommunikationsformen-in-der-justiz-justizkommunikationsgesetz/96089>

188. Omlor, S. (2022). *Legal research in Germany between print and electronic media – An overview*. **NYU Globalex**. Published January/February 2022. Previously updated July/August 2012 and May/June 2017. URL: <https://www.nyulawglobal.org/globalex/germany1.html>
189. Bundesministerium der Finanzen. (2025). Bundesregierung verabschiedet den Bundeshaushalt 2025. URL: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Pressemitteilungen/2025/2025-06-24-2-regierungsentwurf-bundeshaushalt-2025.html>
190. Авдєєнко Є. В. Можливості використання зарубіжного досвіду правового забезпечення та організації діяльності судів в Україні. Європейські перспективи. 2014. № 7. С. 121-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_7_23
191. Constitution de la République française. (1958, 4 octobre). *Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur*. Légifrance. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>
192. Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259>
193. Code de l'organisation judiciaire. (1978). *Code de l'organisation judiciaire, en vigueur depuis le 18 mars 1978* (version à jour au 24 juillet 2025). Légifrance
194. Public SénatLe Monde.fr URL: https://www.lemonde.fr/politique/article/2024/09/21/gouvernement-barnier-avec-didier-migaud-un-changement-de-profil-au-ministere-de-la-justice_6327077_823448.html
195. Budget de la Justice : Didier Migaud obtient 250 millions d'euros supplémentaires par rapport à son budget initial. URL: <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/budget-de-la-justice-didier-migaud->

obtient-250-millions-d-euros-supplementaires-par-rapport-a-son-budget-initial-20241031?

196. Bundesgesetz über den Obersten Gerichtshof' (OGHG) of June 19, 1968. BGBl (Federal Law Gazette) №. 328/1968
197. Bundesgesetz vom 19. Juni 1968 über den Obersten Gerichtshof (OGHG) BGBl. Nr. 328/1968 idF BGBl. I Nr. 112/2007. URL: <https://www.ogh.gv.at/der-oberste-gerichtshof/rechtsgrundlagen/bundesgesetz-ogh/>
198. Gesetz vom 27. November 1896, womit Vorschriften über die Besetzung, innere Einrichtung und Geschäftsordnung der Gerichte erlassen werden (Gerichtsorganisationsgesetz – GOG)StF: RGBl. Nr. 217/1896. URL:<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000009>
199. Bundesministerium für Finanzen. *Teilheft 2025 – Oberster Gerichtshof (OGH)*. Zugriff am 29.08.2025. URL: <https://service.bmf.gv.at/Budget/Budgets/VBB/de/2025/Home/Treemap?currency=MioEuro&filter=130201&houseHold=1&showGrafic=True&showTable=false&type=EV&utmhttps://service.bmf.gv.at/Budget/Budgets/VBB/de/2025/Home/Treemap?currency=MioEuro&filter=130201&houseHold=1&showGrafic=True&showTable=false&type=EV&utm>
200. Graf, P. J. (2006). Verfassungsrichter kontrollieren die Einhaltung der Bundesverfassung. Österreichs höchste Richter: Der Oberste Gerichtshof, der Verfassungsgerichtshof und der Verwaltungsgerichtshof sind die drei Höchstgerichte in Österreich. Öffentliche Sicherheit, № 3–4, p. 75–81. URL: https://www.bmi.gv.at/magazinfiles/2006/03_04/files/hoechtsgerichte.pdf
201. Гуменюк Т.І. Механізми адаптації законодавства України до правової системи ЄС: Проблеми та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. №3/2025. С.54-56. URL: http://lsej.org.ua/3_2025/12.pdf

202. Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу. Альманах міжнародного права, № 23. С. 21-28. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
203. Перемовини про вступ до ЄС: правосуддя та права людини. 2024. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/peremovyny-pro-vstup-do-yes-pravosuddya-ta-prava-lyudyny/>
204. Голова ВРП окреслив ключові напрями реформування судової системи. 2025. URL: <https://hcj.gov.ua/news/golova-vrp-okreslyv-klyuchovi-napryamy-reformuvannya-sudovoyi-systemy>
205. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>
206. Сектор правосуддя. Як Україна виконує рекомендації ЄС. 2024. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/sektor-pravosuddya-yak-ukrayina-vykonuye-rekomendacziyi-yes/>
207. Бурий В. Конституційні засади нормативного регулювання судового збору в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*, 6, 2021. С. 12–17. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2020.6.12-17>